

Inhoudsopgave	
1.	Inleiding 2
2.	Gronden voor vereffening 5
2.1	Vereffening na beneficiaire aanvaarding en drie uitzonderingen 5
2.2	De rechtbank benoemt een vereffenaar na beneficiaire aanvaarding 15
2.3	De rechtbank benoemt een vereffenaar zonder eerdere beneficiaire aanvaarding 19
3.	Benoeming van de vereffenaar 24
4.	Als een goed vereffenaar beheren en vereffenen 26
5.	De vereffeningsprocedure 28
5.1	Inleiding 28
5.2	Opmaken en neerleggen van de boedelbeschrijving 28
5.3	Aanwijzen van een boedelnotaris 29
5.4	Oproepen van schuldeisers, verificatie van vorderingen en neerleggen van de lijst van erkende en betwiste vorderingen en aanspraken 31
5.5	'Renvooiprocedure' 33
5.6	Te gelde maken van nalatenschapsgoederen 36
5.7	Bijzondere bevoegdheden van de vereffenaar 37
5.8	Opheffen van beslagen 40
5.9	Aanwijzingen van de kantonrechter 41
5.10	Vaststellen van het loon van de vereffenaar 45
5.11	Vereffeningskosten 48
5.12	Neerleggen van de rekening en verantwoording en de uitdelingslijst 49
5.13	Tussentijdse uitdelingen 51
5.14	Uitkeren na het verbindend worden van de uitdelingslijst 54
5.15	Afgifte van het overschot na de voltooiing van de vereffening 54
5.16	Benoeming van een rechter-commissaris bij een zware vereffening 55
5.17	Ontslag van de vereffenaar 56
6.	Verlichting en verzwaring van de vereffeningsprocedure 57
7.	Overeenkomstige toepassing van de Faillissementswet 59
7.1	Inleiding 59
7.2	Berekening en vaststelling van (voorrang van) vorderingen van schuldeisers tijdens de vereffeningsprocedure 60
7.3	Separatisten en boedelschuldeisers 63
7.4	Schuldenaar en schuldeiser zijn één persoon 64

7.5	Deelgenoot met erflater	65
7.6	Geen individuele executies	65
7.7	Verzet tegen de rekening en verantwoording of de uitdelingslijst	66
7.8	Status van renteverplichtingen tijdens de vereffeningprocedure	71
8.	Rangorde van schuldeisers van de nalatenschap	77
8.1	Inleiding	77
8.2	Met de erflater gesloten overeenkomsten	83
9.	Alvast verdelen tijdens vereffening van de nalatenschap?	83
10.	Enige bijzondere aspecten van de vereffening	88
10.1	Aansprakelijkheid van de vereffenaar	88
10.2	De vereffening van de ontbonden huwelijksgemeenschap	91
10.3	Partiële vereffening?	92
11.	Kleine boedels; kosteloze vereffening of opheffing van de vereffening	92
12.	Stichting tot afwikkeling van een nalatenschap	95

1. Inleiding

Voorafgaand aan de verdeling van een nalatenschap moet deze vereffend (of afgewikkeld) worden. De vereffening van een nalatenschap houdt in dat de schulden van de erflater en van de nalatenschap worden betaald, eventuele vorderingen worden geïnd en nog lopende overeenkomsten worden beëindigd of gestand gedaan. Tijdens de vereffening moet tevens zorg gedragen worden voor het beheer van de nalatenschap. Pas ná deze afwikkeling kan een aanvang worden gemaakt met de verdeling van de (resterende) nalatenschapsgoederen onder de erfgenamen. Gewoonlijk worden al deze afwikkelingswerkzaamheden verricht door de erfgenamen of door de executeur die door de erflater in zijn testament is aangewezen (art. 4:142 e.v. BW).¹ Voor deze wijze van afwikkeling van de nalatenschap – ook wel de informele vereffening genoemd – gelden geen bijzondere regels van Boek 4 BW.

In twee gevallen schrijft Boek 4 BW een formele wijze van afwikkeling van de nalatenschap voor. In die gevallen moet de nalatenschap worden vereffend volgens een bijzondere regeling van Boek 4 BW. Die twee gevallen zijn volgens art. 4:202 lid 1 BW:

- a. de nalatenschap is door één of meer erfgenamen aanvaard onder voorrecht van boedelbeschrijving (ook wel beneficiaire aanvaarding genoemd), behoudens de toepasselijkheid van een uitzondering op de vereffeningplicht; en
- b. de rechtbank heeft een vereffenaar benoemd.

In bepaalde gevallen hoeft na beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap toch geen formele vereffening plaats te vinden, omdat de vereffeningplicht in die gevallen kan

¹ Zie daarvoor hoofdstuk 13 ('De almacht van de executeur').

komen te vervallen (§ 2.1).² Ook kan nadat de nalatenschap eerst beneficiair is aanvaard alsnog een vereffenaar door de rechtbank worden benoemd (§ 2.2).

Gelijkenis met de faillissementsprocedure

Het doel van de vereffening van een nalatenschap is het gereedmaken van de nalatenschap voor verdeling onder de erfgenamen. De vereffening houdt in dat vorderingen van de erflater worden geïnd, zijn schulden overeenkomstig hun rang worden voldaan en zijn goederen daarvoor zo nodig te gelde worden gemaakt. Het verloop van de vereffeningprocedure vertoont daarmee grote gelijkenis met de afwikkeling van een faillissement van een schuldenaar volgens de Faillissementswet. Gewezen kan bijvoorbeeld worden op de bekende onderdelen van de faillissementsprocedure: oproeping van schuldeisers van de nalatenschap, het opmaken van een boedelbeschrijving en een lijst van ingediende vorderingen, het afleggen van rekening en verantwoording en ten slotte het ter inzage leggen van een uitdelingslijst en het doen van betalingen na het verbindend worden van de uitdelingslijst. Het zijn allemaal taken van de faillissementscurator, die ook door de vereffenaar van een nalatenschap moeten worden verricht. Verder geldt dat diverse bepalingen uit de Faillissementswet van overeenkomstige toepassing zijn op de vereffeningprocedure van Boek 4 BW. Een ander aspect van de vereffeningprocedure is dat de erfgenamen hun beheers- en beschikkingsbevoegdheid met betrekking tot de nalatenschapsgoederen ontnomen wordt (art. 4:211 lid 2 BW) en dat individuele schuldeisers van de erflater in beginsel het recht verliezen om verhaal voor hun vordering buiten de vereffeningprocedure om te nemen (art. 4:223 lid 1 BW). Ook daarin herkennen we de *features* van de faillissementsprocedure. Een belangrijk verschil met het faillissement is intussen wel dat vereffening van nalatenschappen ook geschiedt als de nalatenschap positief is en alle schuldeisers uit de nalatenschap kunnen worden voldaan.

Wettelijke regeling van Boek 4 BW

De regeling van de vereffening van de nalatenschap is nieuw in Boek 4 BW. De formele vereffening is geregeld in afdeling 3 van titel 6 van Boek 4 BW (art. 4:202 t/m art. 4:226 BW). De vereffeningprocedure geschiedt in het belang van de gezamenlijke schuldeisers van de nalatenschap en is erop gericht de belangen van die schuldeisers te waarborgen. Er bestaat een *lichte* variant van de vereffeningprocedure, waarbij diverse formele verplichtingen niet gelden (art. 4:221 BW). In dat geval gelden bepaalde voorschriften (te weten het oproepen van schuldeisers en de neerlegging van de lijst van schuldeisers, de uitdelingslijst en de rekening en verantwoording) bij beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap slechts als de kantonrechter dit bepaalt. In de *verzwaarde* variant van de vereffeningprocedure kan zelfs een rechter-commissaris door de rechtbank worden benoemd (art. 4:208 BW). Hieruit blijkt dat de wettelijke regeling van Boek 4 BW gekenmerkt wordt door een zekere flexibiliteit: de vereffeningprocedure kan worden verlicht dan wel verzwaard, rekening houdende met de omvang en de complexiteit van de boedel.

Opgemerkt moet worden dat bij de vereffeningprocedure twee verschillende rechters betrokken zijn: de rechtbank en de kantonrechter (die overigens deel uitmaakt van de

² Zie voor beneficiaire aanvaarding ook hoofdstuk 11 ('Doet-ie 't of doet-ie 't niet? Over erfopvolging, zuivere of beneficiaire aanvaarding en verwerping van de nalatenschap', § 11).

rechtbank).³ Deze rechters hebben elk hun eigen taak. Het zwaartepunt van de vereffeningprocedure ligt echter bij de kantonrechter, die ook elders in Boek 4 BW alomtegenwoordig is.

Ik plaats ter inleiding nog een aanvullende kanttekening. Een schuldeiser kan – ondanks de vereffening van een nalatenschap – volledig verhaal voor zijn vordering nemen op het eigen vermogen van een zuiver aanvaard hebbende erfgenaam (art. 4:184 lid 2 onder a BW). De rechten van een schuldeiser jegens de zuiver aanvaard hebbende erfgenaam gaan ten gevolge van de vereffening van de nalatenschap niet teloor.

Bronnen

Nuttig voor de praktijk zijn de Richtlijnen Vereffening nalatenschappen (de laatste versie dateert van september 2024). Deze richtlijnen zijn ontwikkeld door de Expertgroep Erfrecht van het Landelijk Overleg Vakinhoud Civiel, Kanton en Toezicht (LOVCK&T). Deze expertgroep is belast met advisering op het gebied van het erfrecht, mede met het oog op de gewenste uniformering in de toepassing van het recht binnen de rechtbanken. De richtlijnen zijn niet alleen bedoeld voor de kantonrechters, maar ook voor de erfgenamen die als vereffenaar optreden (bij een *lichte* vereffening), dan wel voor de door de rechtbanken benoemde vereffenaars (bij een *zware* vereffening). De richtlijnen zijn enerzijds een handleiding voor de vereffening van de nalatenschap, anderzijds bevatten deze diverse aanbevelingen. De richtlijnen zien overigens alleen op de werkzaamheden van de kantonrechter.

Bij de richtlijnen behoren enkele bijlagen met checklists en modellen. Te noemen zijn:

- checklist zware vereffening
- stappenplan lichte vereffening
- model boedelbeschrijving
- model mededeling negatieve nalatenschap
- model advertentie openlijke oproep schuldeisers
- modelbrief oproep schuldeisers
- modelbrief onbekendheid adres schuldeisers
- model rekening en verantwoording
- vereffeningskosten.

Een bron is verder de Recofa-richtlijnen voor faillissementen en surseances van betaling, opgesteld door Recofa, het landelijk overlegorgaan van de rechters-commissarissen in faillissementen en surseances van betaling (de laatste versie dateert van april 2021). De Recofa-richtlijnen bevatten regels voor de behandeling van faillissementen en surseances

³ In het ontwerp van Boek 4 BW van Prof. Meijers was – voortbouwende op de resultaten van de vraagpuntenprocedure – ervoor gekozen om de bemoeienissen die verband houden met de vereffening van nalatenschappen aan een bijzondere, gespecialiseerde rechter – de boedelrechter, lid van de gewone rechterlijke macht – op te dragen. In het wetgevingstraject is daar later vanaf gestapt en is een (wonderlijke) verdeling van taken tussen de kantonrechter en de rechtbank in afdeling 4.6.3 BW tot stand gekomen. Wonderlijk omdat de benoeming van een vereffenaar geschiedt door de rechtbank (art. 4:206 BW), terwijl de datum voor indiening van vorderingen door schuldeisers en het loon van de vereffenaar worden vastgesteld door de kantonrechter (art. 4:214 lid 1 BW onderscheidenlijk art. 4:206 lid 3 BW).

van betaling. Voor het vaststellen van het loon van de vereffenaar wordt aansluiting gezocht bij deze richtlijnen (§ 5.10).

Tot slot kan gewezen worden op de Handleiding erfrechtprocedures kantonrechter (de laatste versie dateert eveneens van september 2024). Ook deze handleiding is opgesteld door de Expertgroep Erfrecht van het LOVCK&T.⁴

Een belangrijke rechts- of kenbron is de rechtspraak van de Hoge Raad. Belangrijke rechtsvragen over de vereffening van nalatenschappen zijn niet, althans niet zonder meer, te beantwoorden aan de hand van de wettelijke regeling van de vereffeningprocedure. De wettelijke regeling van Boek 4 BW bestaat uit niet meer dan 25 bepalingen. Ter vergelijking: de Faillissementswet telt 387 bepalingen. De Hoge Raad heeft in diverse uitspraken knopen moeten doorhakken over onder meer het rechtsmiddel dat aangewend moet worden tegen een uitspraak op verzet tegen een uitdelingslijst (§ 7.7), de toepassing van het fixatiebeginsel bij de vereffening van de nalatenschap (§ 7.8) en de (on)mogelijkheid een verzoek tot opheffing van de vereffening te combineren met een verzoek tot kosteloze behandeling van de vereffening (§ 11). Daarbij heeft de Hoge Raad in zijn uitspraken meer dan eens met een schuin oog gekeken naar de regeling van een bepaald onderwerp in de Faillissementswet.

2. Gronden voor vereffening

Zoals gemeld, legt de wetgever de verplichting tot vereffening van een nalatenschap op wanneer (i) de nalatenschap door één of meer erfgenamen beneficiair is aanvaard (behoudens de toepasselijkheid van een uitzondering) (§ 2.1) en (ii) de rechtbank een vereffenaar heeft benoemd (art. 4:202 lid 1 BW) (§ 2.2 en § 2.3).

2.1 Vereffening na beneficiaire aanvaarding en drie uitzonderingen

Uitgangspunt van de wet is dat bij beneficiaire aanvaarding⁵ door één of meer erfgenamen de nalatenschap moet worden vereffend volgens de wettelijke vereffeningprocedure van afdeling 4.6.3 BW (art. 4:202 lid 1 onder a BW). Bij beneficiaire aanvaarding zijn in beginsel alle erfgenamen vereffenaar (art. 4:195 lid 1 BW). Zij oefenen in beginsel hun bevoegdheden als vereffenaar van de beneficiair aanvaarde nalatenschap tezamen uit (art. 4:198 BW). In beginsel, omdat de kantonrechter op verzoek een verdeling van de werkzaamheden kan vaststellen.⁶

⁴ Zie verder hoofdstuk 25 ('Procederen over erfenissen').

⁵ Zie art. 4:190 lid 1 j° art. 4:191 lid 1 BW. Zie voor beneficiaire aanvaarding verder hoofdstuk 11 ('Doet-ie 't of doet-ie 't niet? Over erfopvolging, zuivere of beneficiaire aanvaarding en verwerping van de nalatenschap', § 5).

⁶ Zie rechtbank Limburg 13 juli 2023, [ECLI:NL:RBLIM:2023:4093](#), voor een bijzonder geval. De kantonrechter bepaalde dat van de drie erfgenamen die de nalatenschap beneficiair hadden aanvaard, één erfgenaam de bevoegdheden als vereffenaar *alleen* mag uitoefenen *zonder* medewerking van de andere erfgenamen-vereffenaars. De kantonrechter overweegt dat art. 4:198 BW feitelijk niet is bedoeld om onenigheid tussen de erfgenamen over de afwikkeling van de nalatenschap op te lossen en dus geen grond oplevert om één of meer erfgenamen vereffeningbevoegdheden te ontnemen. De verzoekster wenste daar zelf vrijwillig afstand van te doen, zodat van het afnemen van bevoegdheden geen sprake is. De andere erfgenaam wenste nergens iets mee te maken te hebben.

In enkele bijzondere gevallen kan de vereffeningplicht na beneficiaire aanvaarding komen te vervallen. De drie uitzonderingen op de hoofdregel van de vereffeningplicht zijn:

- a. een verplichting tot vereffening volgens de wet bestaat niet, indien er een tot voldoening van de opeisbare schulden en legaten bevoegde executeur is, en deze kan aantonen dat de goederen van de nalatenschap ruimschoots toereikend zijn om alle schulden van de nalatenschap te voldoen (art. 4:202 lid 1 onder a BW);
- b. aan de wettelijke vertegenwoordiger van een erfgenaam die voor deze beneficiair heeft aanvaard, kan op zijn verzoek door de kantonrechter ontheffing van de verplichting om te vereffenen volgens de wet worden verleend, indien het saldo van de nalatenschap positief is (art. 4:202 lid 2 BW); en
- c. een verplichting tot vereffening volgens de wet bestaat niet, indien de nalatenschap is verdeeld overeenkomstig de wettelijke verdeling in de zin van art. 4:13 BW en de echtgenoot van de erflater de nalatenschap beneficiair heeft aanvaard (art. 4:202 lid 3 BW).

Is één van deze drie uitzonderingen van toepassing, dan komt de vereffeningplicht van de nalatenschap na een beneficiaire aanvaarding daarvan te vervallen. Op elk van deze uitzonderingen geef ik nog een beknopte toelichting.

(i) Er is een bevoegde executeur en het saldo van de nalatenschap is ruimschoots toereikend

Vereffening van de nalatenschap hoeft niet plaats te vinden, indien door de erflater een executeur is benoemd die bevoegd is tot voldoening van de opeisbare schulden en legaten én deze executeur kan aantonen dat de goederen van de nalatenschap “ruimschoots toereikend” zijn om alle schulden van de nalatenschap te voldoen (art. 4:202 lid 1 onder a BW). Vereist is wel dat de executeur voldoende zicht heeft op (de omvang van) de groep van schuldeisers van de nalatenschap en de baten van de boedel. De executeur zal de gelegenheid geboden moeten worden om enig onderzoek uit te voeren alvorens een ruimschoots toereikend-verklaring af te geven. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van een voorlopige boedelbeschrijving. Aan de ruimschoots toereikend-verklaring worden geen vormvereisten gesteld. Voorstelbaar is dat deze ruimschoots toereikend-verklaring formeel wordt vastgelegd als door de executeur leveringshandelingen verricht moeten worden (bijvoorbeeld als bijlage bij een verklaring van erfrecht of een verklaring van executele).

Geschillen dienaangaande worden door de kantonrechter beslist. Tegen zijn beschikking staat voor partijen geen hogere voorziening open (art. 676a onder q Rv).⁷

Tegen deze eerste uitzondering op de vereffeningplicht van de nalatenschap zal blijken de parlementaire geschiedenis wel geen bezwaar bestaan, omdat de praktijk leert

⁷ Zie ook hoofdstuk 25 (‘Procederen over erfenissen’, § 18.3) voor de lijst van in totaal 24 niet-appellabele beschikkingen (art. 676a Rv). Weliswaar is cassatie in het belang der wet mogelijk, maar dat cassatieberoep is uitsluitend aan de procureur-generaal bij de Hoge Raad voorbehouden. Cassatie in het belang der wet kan worden ingesteld om ter wille van de rechtseenheid een uitspraak van de Hoge Raad te verkrijgen omtrent een actuele rechtsvraag. De uitspraak in cassatie in het belang der wet brengt geen nadeel toe aan de door partijen verkregen rechten.

dat in de gevallen dat een executeur is benoemd, de nalatenschap meestal volkomen solvabel is en door de erfgenamen zuiver wordt aanvaard, tenzij de aanwezigheid van één of meer onbekwamen onder de erfgenamen - bijvoorbeeld een minderjarige - tot beneficiaire aanvaarding dwingt (vgl. art. 4:193 BW).⁸ Thans vindt beneficiaire aanvaarding van nalatenschappen echter meer en meer plaats, al was het maar om het risico van onbekende schulden van de erflater en het mogelijke verhaal dat daarvoor kan worden genomen op het eigen vermogen van de zuiver aanvaard hebbende erfgenamen in te perken.

Het wordt met deze uitzondering op de vereffeningplicht onmogelijk gemaakt om een weliswaar door de erflater benoemde, maar de erfgenamen onwelgevallige executeur te doen vervangen door de nalatenschap beneficiair te aanvaarden, waarna de erfgenamen de vereffeningstaak van de executeur zouden kunnen overnemen.⁹ Daar is om een andere reden dan de persoon van de executeur geen directe aanleiding toe, nu in de parlementaire geschiedenis kort en bondig wordt geconcludeerd:

"In wezen is er (...) nauwelijks verschil tussen de besproken voorschriften voor de lichte vereffening door de erfgenamen zelf en de vereffening die de executeur wettelijk en op zijn verantwoordelijkheid moet verrichten."

Indien in deze situatie aan de kantonrechter om ontheffing of opheffing van de verplichting tot vereffening volgens de wet zou worden verzocht, zal de kantonrechter een dergelijk verzoek afwijzen. Uit de wet vloeit namelijk reeds voort dat geen vereffening behoeft plaats te vinden als aan het dubbele vereiste is voldaan van (i) de aanwezigheid van een tot beheer bevoegde executeur en (ii) deze kan aantonen dat de goederen van de nalatenschap "ruimschoots toereikend" zijn.¹⁰

De executeur heeft in dit verband wel een bijzondere, eigen verantwoordelijkheid. Zo oordeelde de rechtbank Den Haag bij vonnis van 19 februari 2014, [ECLI:NL:RBDHA:2014:14870](#):

"De verplichting van de executeur de schulden van de nalatenschap te voldoen is beperkt tot de schulden die tijdens zijn beheer uit de goederen der nalatenschap behoren te worden voldaan. De executeur kan in dit verband legaten afgeven. Zolang de nalatenschap niet zuiver is aanvaard - zoals in dit geval waarin sprake is van beneficiaire aanvaarding door [A] - geschiedt de afgifte van legaten op verantwoordelijkheid van de executeur. Als later blijkt dat de nalatenschap niet toereikend is geweest, zal de executeur de nalatenschap schadeloos moeten stellen voor de ten onrechte betaalde schulden."

Ook van de notaris zal enig "summier onderzoek" naar de juistheid van de ruimschoots toereikend-verklaring van de executeur verwacht mogen worden alvorens een verklaring van erfrecht of een verklaring van executele met betrekking tot een beneficiair aanvaarde nalatenschap kan worden afgegeven.¹¹ In deze verklaring wordt onder meer vermeld "dat

⁸ Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 845.

⁹ Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 975.

¹⁰ Zie Richtlijnen (september 2024), p. 9. Zie ook art. 4:149 lid 1 onder d BW: de taak van een executeur eindigt wanneer de nalatenschap overeenkomstig afdeling 4.6.3 BW moet worden vereffend.

¹¹ Zie notariskamer 3 mei 2022, [ECLI:NL:GHAMS:2022:1296](#) (de nalatenschap van Jan Karbaat, in de media aangeduid als 'de spermadokter'). In dat geval kon niet worden aangenomen dat de notaris voldoende onderzoek had verricht naar de waarde van de goederen en de omvang van de schulden

al dan niet het beheer van de nalatenschap aan executeurs, bewindvoerders of krachtens de derde afdeling van deze titel benoemde vereffenaars is opgedragen, met vermelding van hun bevoegdheden” (art. 4:188 lid 1 onder d BW). Met die verklaring kan de executeur zich in het rechtsverkeer legitimeren als degene die privatief bevoegd is de nalatenschap bij de afwikkeling te vertegenwoordigen. Degene die afgaat op de verklaring van erfrecht (of de verklaring van executele) geldt te dien aanzien als te goeder trouw (art. 4:187 lid 1 BW).

Een andere verantwoordelijkheid van de notaris in zijn hoedanigheid van executeur betreft de *Belehrung* van de erfgenamen. Zo oordeelt de notariskamer in haar tuchtbeslissing van 8 mei 2018, [ECLI:NL:GHAMS:2018:1645](#):

“Weliswaar vermeldt de brief van 31 december 2014 dat de nalatenschap van erflaatster niet behoeft te worden vereffend omdat de goederen van de nalatenschap ruimschoots toereikend zijn om de schulden te voldoen, maar daarin valt niet te lezen wat dit dan expliciet betekent voor de (verdere) rol van de notaris (en de erfgenamen) bij de afwikkeling van die nalatenschap. De notaris heeft onvoldoende aan klager duidelijk gemaakt wat zijn positie was na de beneficiaire aanvaarding en welke bevoegdheden daarbij hoorden. Ook heeft hij nagelaten partijen erop te wijzen dat geschillen dienaangaande konden worden voorgelegd aan de kantonrechter. Zelfs toen de notaris door (de advocaat van) klager werd gevraagd alsnog duidelijkheid te verschaffen over zijn positie, heeft hij dat nagelaten, althans heeft hij voor nog meer verwarring gezorgd (en daarmee zelfs laten blijken dat hij het eigenlijk ook niet meer wist). Op dit punt van de klacht valt de notaris dan ook een tuchtrechtelijk verwijt te maken. Dit betekent dat de klacht in zoverre gegrond is.”

Het is dus van belang dat de notaris in zijn hoedanigheid van executeur voorlichting geeft over de inhoud en de gevolgen van art. 4:202 lid 1 onder a BW.¹²

Een bijzondere procedure – een enquêteprocedure bij de Ondernemingskamer van het gerechtshof Amsterdam – is gevoerd, waarin de ruimschoots toereikend-verklaring van de executeur een belangrijke rol heeft gespeeld. Zie daarvoor de beschikking van de Ondernemingskamer van 7 december 2021, [ECLI:NL:GHAMS:2021:4282](#).¹³ Aan de weduwe van erflater was het vruchtgebruik gelegateerd van certificaten van aandelen. Dat legaat was afgegeven door de executeur- weduwe aan zichzelf. De Ondernemingskamer meende echter dat het vruchtgebruik niet rechtsgeldig was gevestigd, omdat de executeur beschikkingsonbevoegd was. De reden daarvoor was dat de nalatenschap door de erfgenamen beneficiair was aanvaard en de executeur geen ruimschoots toereikend-verklaring had afgegeven. De Ondernemingskamer legt uit:

“Alleen als er een tot voldoening van de opeisbare schulden en legaten bevoegde executeur is en deze kan aantonen dat de nalatenschap ruimschoots toereikend is om alle schulden

alvorens de verklaring van erfrecht af te geven met daarin de ruimschoots toereikend-verklaring. Er waren diverse aanwijzingen die gerede twijfel bij de notaris hadden moeten wekken en op grond waarvan hij nader onderzoek had moeten doen. Eén van die aanwijzingen was de in het testament van Karbaat opgenomen uitdrukkelijke wens dat op zijn stoffelijk overschot geen DNA-onderzoek mocht worden verricht. Dat is opvallend en ongebruikelijk. Hoe ver het vereiste nadere onderzoek van de notaris had moeten reiken, laat het hof in het midden.

¹² Zie tevens in deze zin de overweging ten overvloede in de tuchtbeslissing van de notariskamer van 18 april 2017, [ECLI:NL:GHAMS:2017:1311](#).

¹³ Zie daarvoor uitgebreid mijn AdvToTip 2022-19, ‘Blunderende erfrechtbeoefenaren?’.

van de nalatenschap te voldoen, blijft de executeur bevoegd en wordt de nalatenschap niet vereffend volgens het bepaalde in afdeling 4.6.3 BW (vgl. [ECLI:NL:GHAMS:2018:1645](#)). [de weduwe] heeft gesteld dat zij met het ondertekenen van de notariële akte op 28 juli 2016 impliciet een ruimschootsverklaring heeft afgelegd. Deze stelling faalt. Een ruimschootsverklaring is vormvrij en zou onder omstandigheden mogelijk impliciet kunnen worden gedaan, maar in dit geval is niet komen vast te staan dat [de weduwe] met het tekenen van de notariële akte op 28 juli 2016 heeft beoogd een dergelijke verklaring af te leggen. In de korte periode voorafgaand aan 28 juli 2016 is, blijkens de eerdergenoemde overgelegde e-mails, de vraag naar de gevolgen van de beneficiaire aanvaarding en de vraag of [de weduwe] een ruimschootsverklaring zou afgeven (en zo niet, dat dan [D] en [C] als vereffenaars de legaten zouden moeten afgeven) nadrukkelijk aan de orde geweest. Waarom [de weduwe] die verklaring, als zij die werkelijk had willen afgeven, niet expliciet heeft gegeven, is door haar onvoldoende toegelicht. Zoals [de weduwe] tijdens de mondelinge behandeling zelf heeft verklaard, was reeds vanaf het opstellen van de voorlopige boedelbeschrijving niet lang na het overlijden van [erflater] onduidelijk of de nalatenschap over voldoende baten beschikte om de schulden te kunnen voldoen en is deze situatie nadien niet gewijzigd; ook ter zitting was zij niet bereid om alsnog die verklaring af te leggen. [de weduwe] wist derhalve op 28 juli 2016 dat zij een dergelijke verklaring niet af zou kunnen leggen. (...) De stelling dat de ruimschootsverklaring op het moment van het vestigen van het vruchtgebruik stilzwijgend is afgelegd, kan ten slotte te minder slagen vanwege het (...) e-mailbericht van 1 november 2018 van [de notaris]. In deze e-mail schrijft [de notaris] dat tijdens een laatste bespreking is aangegeven dat [de weduwe] geen ruimschootsverklaring zal afgeven. Deze mededeling verdraagt zich niet met het standpunt dat een dergelijke verklaring op een eerder moment al (stilzwijgend) is afgelegd.”

Uit het citaat wordt duidelijk wanneer de executeur zagezegd in het zadel (en dus beheers- en beschikkingsbevoegd met betrekking tot de goederen van de nalatenschap) blijft en wanneer deze door de vereffenaar(s) in geval van beneficiaire aanvaarding uit het zadel wordt gestoten. De executeur kan legaten afgeven (art. 4:144 lid 1 BW), ook aan zichzelf. Het gaat immers om de voldoening van een schuld van de nalatenschap (art. 4:7 lid 1 onder h BW). De executeur vertegenwoordigt daarbij de erfgenamen privaat (art. 4:145 lid 2 BW). Beneficiaire aanvaarding leidt in beginsel tot vereffening van de nalatenschap en tot vervanging van de executeur door de erfgenamen als vereffenaar (art. 4:195 lid 1 en art. 4:149 lid 1 onder d BW). Dat lijkt evenwel uitzondering als er een tot voldoening van de opeisbare schulden en legaten bevoegde executeur is en deze kan aantonen dat de goederen van de nalatenschap ruimschoots toereikend zijn om alle schulden van de nalatenschap te voldoen (art. 4:202 lid 1 onder a BW). In dit geval was de executeur daartoe volgens de Ondernemingskamer niet in staat. Het gevolg daarvan is dat het recht van vruchtgebruik op de certificaten van aandelen niet door een beschikkingsbevoegde was gevestigd en derhalve niet rechtsgeldig tot stand was gekomen. Het oordeel van de Ondernemingskamer was dan ook dat de weduwe niet-ontvankelijk was in haar enquêteverzoek.

Ik geef nog een ander voorbeeld van beschikkingsonbevoegdheid van de executeur, omdat de nalatenschap niet toereikend was. Ten onrechte bestaat bij de afwikkeling van een nalatenschap nog wel eens een eenzijdige focus op de erfbelasting (met tarieven van 10%/20% voor de nabijgen), terwijl de inkomstenbelasting financieel aanzienlijk meer pijn kan doen (met een tarief van maar liefst 33% voor het inkomen uit aanmerkelijk belang

boven € 67.000). In een aan de rechtbank Noord-Nederland voorgelegd geval (zie daarvoor het vonnis van 26 juli 2023, [ECLI:NL:RBNNE:2023:3120](#)) heeft een executeur (en afwikkelingsbewindvoerder) in de door de erfgenamen beneficiair aanvaarde nalatenschap aan deze executeur (in dit geval via een omweg) gelegateerde aandelen in een B.V. aan zichzelf verkocht. Bij notariële akte zijn de aandelen in de B.V. vervolgens aan de executeur geleverd. De erfgenamen stellen de executeur aansprakelijk op grond van onrechtmatige daad vanwege het feit dat de executeur ten onrechte als executeur in de nalatenschap is opgetreden. Ten onrechte, omdat als gevolg van een aanslag inkomstenbelasting 2017 de nalatenschap negatief was en de nalatenschap vereffend had moeten worden. Die belastingaanslag was aan de erfgenamen opgelegd wegens de fictieve vervreemding van een aanmerkelijk belang in de B.V. door het overlijden van erflater (art. 4.16 lid 1 onder e Wet IB). Het overlijden levert door de werking van de vervreemdingsfictie een belastbaar feit op. Heffing van inkomstenbelasting vindt in de nalatenschap bij de erfgenamen plaats over € 172.618 (waarde in het economisch verkeer van het pakket aandelen) -/- € 18.000 (verkrijgingsprijs) = € 39.650.

De rechtbank Noord-Nederland oordeelde:

“Vast staat dat de goederen van de nalatenschap niet ruimschoots toereikend waren om alle schulden van de nalatenschap te voldoen. Gelet daarop is de rechtbank van oordeel dat in het voorliggende geval de vereffeningprocedure van artikel 4:202 BW gevolgd had moeten worden, zodat gedaagde ten onrechte is opgetreden als executeur van de nalatenschap. Gedaagde was om die reden ook niet bevoegd om de aandelen in [X, de B.V.] namens de nalatenschap te verkopen. De rechtbank is voorts van oordeel dat gedaagde wel legataris was van het recht om de aandelen in [X] te kopen, tegen inbreng van de waarde daarvan in het economisch verkeer. Immers, [P, de vader van erflater, die executeur was in de nalatenschap van zijn zoon, die gedaagde aan zich had toegevoegd als executeur en die daarna is overleden] heeft het aan hem gelegateerde recht om voornoemde aandelen te kopen niet verworpen, zodat het legaat op grond van artikel 4:201 BW door hem verkregen is. [P] was bevoegd dit vorderingsrecht onder bijzondere titel, bij wijze van legaat, over te dragen aan gedaagde, die het legaat evenmin verworpen heeft. Voldoening van dit legaat, dus de verkoop van de aandelen in [X] aan gedaagde, is op grond van artikel 4:120 BW echter niet mogelijk zonder rekening te houden met andere schulden van de nalatenschap.

Het bovenstaande brengt met zich dat de aandelen van erflater in [X] nog niet verkocht hadden mogen worden. Voorop staat dat de koper[sic], gedaagde, beschikkingsonbevoegd was. De overdracht van de aandelen is daarom ongeldig geweest, met als gevolg dat de betreffende aandelen nog steeds tot de nalatenschap behoren. Echter, duidelijk is dat gedaagde het legaat heeft aanvaard, zodat de erfgenamen gehouden zijn deze (alsnog) aan gedaagde over te dragen, indien zij dat wenst en met inachtneming van artikel 4:120 BW.”

Bedoeld zal hier uiteraard zijn dat de verkoper (en niet de koper) beschikkingsonbevoegd was.

Volgens art. 4:149 lid 1 aanhef en onder d BW j° art. 4:202 lid 1 aanhef en onder a BW eindigt de taak van de executeur wanneer de nalatenschap moet worden vereffend doordat zij door één of meer erfgenamen beneficiair is aanvaard. De uitzondering hierop is als er een tot voldoening van de opeisbare schulden en legaten bevoegde executeur is en deze kan aantonen dat de goederen van de nalatenschap ruimschoots toereikend zijn om alle schulden van de nalatenschap te voldoen. Omdat de executeur geen ruimschoots

toereikend-verklaring had afgegeven (en ook geen boedelbeschrijving, zo blijkt uit onderstaande tuchtbeslissing), moest vereffend worden en was de executeur beschikkingsonbevoegd met betrekking tot de goederen van de nalatenschap. Hierdoor kon een geldige overdracht van de gelegateerde aandelen in de B.V. aan de gedaagde (die tevens executeur was) niet plaatsvinden (art. 3:84 BW).

Ook de notaris die de notariële akte van levering van de aandelen in de B.V. passeerde, ging niet vrijuit blijkens de tuchtbeslissing van de kamer voor het notariaat in het ressort Arnhem-Leeuwarden van 16 februari 2023, [ECLI:NL:TNORARL:2023:7](#). De kamer overweegt:

"(...) dat de notaris ten tijde van het opstellen van de akte verdeling nalatenschap van 13 september 2019 wist dat er nog een aanslag zou komen voor de Inkomstenbelasting 2017. Alleen de hoogte van de aanslag was niet bekend, zo heeft de notaris ter zitting verklaard. Verder was het de notaris bekend dat de waarde van de aandelen in [S] B.V. € 172.618,- bedroeg en dat er een rekening-courantschuld was waardoor [S] B.V. een vordering op de nalatenschap had van € 171.660,-. Van belang is voorts dat door de executeur geen boedelbeschrijving was opgesteld en ook geen ruimschootsvoldoende-verklaring was afgegeven.

Naar het oordeel van de kamer had de notaris, gelet op de hiervoor omschreven op dat moment bestaande onzekerheden, niet mogen overgaan tot het tekenen van de akte van verdeling van de nalatenschap zonder de procedure omtrent wettelijke vereffening van de nalatenschap in acht te nemen, tenzij door de executeur alsnog de ruimschootsvoldoende-verklaring was afgegeven. De kamer overweegt hierbij nog dat een notaris tenminste een summier onderzoek moet doen naar de juistheid van een door een executeur afgelegde ruimschootsvoldoende-verklaring. Het laten optreden door de notaris van een beschikkingsonbevoegde executeur kan ook civielrechtelijke gevolgen hebben."

Geschillen over de toepassing van deze eerste uitzondering op de vereffeningplicht kunnen – als gesteld – bij verzoekschrift worden aangebracht bij de kantonrechter (art. 4:202 lid 1 onder a BW). Zo kan de erfgenaam die het standpunt van de executeur niet deelt dat de nalatenschap ruimschoots toereikend is om alle schulden van de nalatenschap te voldoen, dat geschil aan de kantonrechter voorleggen. Mij is geen rechtspraak over het gebruik van deze rechtsingang bekend. Blijkens de Handleiding erfrechtprocedures kantonrechter¹⁴ moeten bij het verzoek worden gevoegd:

- een boedelbeschrijving;
- een verklaring van erfrecht of een verklaring van het Centraal Testamentenregister en het testament;
- een voorlopige staat van schulden en een overzicht van ondernomen acties om schuldeisers op te sporen;
- een verklaring van executele als het verzoek wordt ingediend door de executeur; en
- de NAW-gegevens van de erfgenamen (voor zover niet blijken uit de verklaring van erfrecht).

In de wetsgeschiedenis wordt het begrip 'ruimschoots toereikend' niet toegelicht. Als richtsnoer om te bepalen of de goederen van de nalatenschap "ruimschoots toereikend"

¹⁴ Zie Handleiding (september 2024), p. 108-109.

zijn om alle schulden van de nalatenschap te voldoen, geeft de Handleiding erfrechtprocedures kantonrechter¹⁵ aan:

"In de parlementaire geschiedenis wordt dit begrip niet specifiek toegelicht. Van geval tot geval zal moeten worden bekeken of de activa ruimschoots voldoende zijn voor de voldoening van de schulden, afhankelijk van de omvang van de nalatenschap en het soort activa en schulden. Ook moet voldoende aannemelijk zijn dat er geen nieuwe passiva opduiken. Het aangeven van een bepaald percentage lijkt niet wenselijk."

De kantonrechter dient bij zijn oordeel dus te letten op de samenstelling en de omvang van de boedel en dient ook te beoordelen of de executeur voldoende onderzoek heeft gedaan naar het bestaan van verdere schuldeisers. Het wordt niet wenselijk geacht het begrip 'ruimschoots toereikend' te verduidelijken met een bepaald percentage (in die zin dat de waarde van de bezittingen de schulden van de nalatenschap met X% overtreft). Let wel: in art. 4:202 lid 1 onder a BW wordt verwezen naar *"alle schulden van de nalatenschap"*, derhalve met inbegrip van de schulden uit hoofde van legaten (art. 4:7 lid 1 onder h BW). Dat wordt niet anders doordat een legaat een achtergestelde of postconcurrente schuld oplevert (art. 4:120 lid 1 BW).

Indien onduidelijkheid bestaat over de omvang van de activa (de waarde van een actief of de inbaarheid van een vordering) of de passiva (betwiste schulden die toch blijken te bestaan) van een nalatenschap, dan zal op enig moment tijdens de executie kunnen blijken dat de executeur ten onrechte ervan is uitgegaan dat de nalatenschap ruimschoots toereikend was en dat hij - achteraf bezien - gedurende enige tijd ten onrechte zijn taak blijkt te hebben uitgeoefend. De executeur zal daarom niet lichtvaardig mogen aannemen dat de nalatenschap ruimschoots toereikend is. Ik laat het voor nu bij deze constatering.

Indien de kantonrechter oordeelt (bijvoorbeeld in de vorm van een verklaring voor recht) dat de executeur niet heeft kunnen aantonen dat de nalatenschap ruimschoots toereikend is, dan eindigen voor de executeur diens hoedanigheid en taak en moet de nalatenschap door de erfgenamen als vereffenaar volgens de wet worden vereffend (vgl. art. 4:149 lid 1 onder d BW).¹⁶

Indien het saldo van de nalatenschap in de loop van de vereffeningsprocedure negatief dreigt te worden (meer schulden dan bezittingen), doet de executeur er wijs aan om deze ontwikkeling op grond van art. 4:199 lid 2 BW onverwijld aan de kantonrechter te melden. Indien gedurende de afwikkeling van de nalatenschap blijkt dat de goederen van de nalatenschap niet meer ruimschoots toereikend zijn, eindigt de taak van de executeur. In dat geval zou de kantonrechter bijvoorbeeld kunnen aansturen op een formele vereffening van de nalatenschap met een door de rechtbank benoemde vereffenaar (§ 2.2).

Het is mijns inziens betwistbaar dat de executeur legaten¹⁷ zou kunnen verminderen in een beneficiair aanvaarde nalatenschap die niet ruimschoots toereikend is om zichzelf alsnog

¹⁵ Handleiding (september 2024), p. 109.

¹⁶ De uitleg van het begrip 'ruimschoots toereikend' zal ook kunnen spelen in een procedure die strekt tot het ontslag van de executeur (art. 4:149 lid 1 onder f BW). De taak van de executeur eindigt immers als er volgens de wet vereffend moet worden (art. 4:149 lid 1 onder d BW). Zie bijvoorbeeld gerechtshof Den Haag 16 augustus 2017, [ECLI:NL:GHDHA:2017:2957](#).

¹⁷ Onder legaten zijn in dit verband tevens de quasi-legaten van art. 4:126 BW begrepen. Zie daarvoor hoofdstuk 8 ('In the twilight zone van het erfrecht: de quasi-legaten van art. 4:126 BW').

bevoegd te maken. De vermindering van legaten strekt slechts ten voordele van hoger gerangschikte schuldeisers (art. 4:120 lid 2 BW).¹⁸

Ik signaleer dat de voorzieningenrechter van de rechtbank Rotterdam hierover anders oordeelde bij vonnis van 4 december 2020, [ECLI:NL:RBROT:2020:11129](#):

“Het grootste vermogensbestanddeel van erflaatster is de woning, waarop nog een beperkte hypotheek rust. Zonder de woning zou de nalatenschap negatief zijn, omdat de schulden, de overige bezittingen overstijgen. In dit geval is de woning gelegateerd. Op grond van artikel 4:120 BW worden schulden uit legaten achtergesteld bij de andere schulden van de nalatenschap en worden zij verminderd voor zover de omvang van de nalatenschap niet toereikend is om de schulden te voldoen. Indien het legaat in dit verband zou worden gezien als schuld van de nalatenschap, zou de nalatenschap negatief zijn als gevolg van de (over)legatering en daarmee zou dan ook de taak van de executeur eindigen. Dat is in strijd met de strekking van artikel 4:202 BW, namelijk om de executeur zo lang mogelijk zijn taak te kunnen laten uitoefenen, zodat overeenkomstig de wens van de erflater kan worden afgewikkeld. Tot die taak hoort ook het afgeven van het legaat en het zo nodig verminderen van een legaat teneinde de andere schulden van de nalatenschap ten volle te kunnen voldoen ([ECLI:NL:HR:2013:BZ3643](#)). Nu de waarde van de woning ruimschoots voldoende is om de andere schulden, én het verminderde legaat, te kunnen voldoen, is de uitzonderingsbepaling in artikel 4:202 BW naar voorlopig oordeel van de voorzieningenrechter, van toepassing.”

Dat art. 4:202 BW de strekking zou hebben de executeur zijn taak zo lang mogelijk uit te oefenen, kan ik niet meteen plaatsen. Het komt mij voor dat de vermindering van het legaat in dit geval door de executeur op een oneigenlijke wijze wordt ingezet.¹⁹

(ii) Ontheffing van de vereffeningplicht op verzoek van de wettelijke vertegenwoordiger

Op verzoek van de wettelijke vertegenwoordiger van een erfgenaam die voor deze beneficiair aanvaard heeft, kan aan de kantonrechter worden verzocht om ontheffing van de verplichting de nalatenschap te vereffenen volgens de wet (art. 4:202 lid 2 BW). Het verzoek kan aan de kantonrechter worden gedaan indien het saldo van de nalatenschap positief is, blijkende uit een boedelbeschrijving die is vastgesteld ten behoeve van bijvoorbeeld een handelingsonbekwame erfgenaam.

Omdat de nalatenschap met een positief saldo voldoende solvabel is om alle schulden van de nalatenschap te voldoen, zou een vereffening (zelfs in verlichte vorm) een te zwaar middel zijn. De achtergrond van het vervallen van de vereffeningplicht van de nalatenschap is in dit geval dat de wettelijk voorgeschreven beneficiaire aanvaarding ten

¹⁸ Zie hoofdstuk 7 ('Iemand bevoordelen of belasten met een legaat', § 9).

¹⁹ In rechtbank Den Haag 15 januari 2025, [ECLI:NL:RBDHA:2025:2307](#), is een praktische oplossing bereikt in een geval waarin de nalatenschap na afgifte van het legaat niet toereikend is om alle schuldeisers te voldoen en de executeur hierdoor niet bevoegd zou zijn het legaat af te geven. Omdat de nalatenschap negatief is, eindigt in beginsel de taak van de executeur. De rechtbank oordeelt dat de executeur bevoegd is het legaat af te geven onder de voorwaarde opgenomen in de concept notariële akte tot afgifte van het legaat. In de concept akte is opgenomen dat de legataris het legaat aanvaardt onder de voorwaarde dat deze de schulden van de nalatenschap voor zijn rekening neemt. De waarde van het legaat – een woning – is ruimschoots voldoende om de schulden van de nalatenschap te kunnen voldoen. In dit verband kan een vergelijking met opleg gemaakt worden (art. 4:122 BW).

gunste van deze erfgenamen met een wettelijke vertegenwoordiger²⁰ in de regel alleen een formele reden heeft. Personen die niet het vrije beheer over hun vermogen hebben, kunnen een nalatenschap alleen beneficiair aanvaarden (art. 4:193 BW).²¹ Beneficiaire aanvaarding heeft tot gevolg dat de nalatenschap moet worden vereffend volgens de wet. Dat wordt door de wetgever bij een positieve nalatenschap terecht als een te zwaar middel beschouwd.

(iii) Wettelijke verdeling van de nalatenschap

Een nalatenschap die volgens de wettelijke verdeling van art. 4:13 BW is verdeeld²², wordt – in afwijking van de eerste uitzondering op de vereffeningsplicht – slechts vereffend volgens de wettelijke regeling wanneer de langstlevende echtgenoot van de erflater de nalatenschap beneficiair heeft aanvaard (art. 4:202 lid 3 BW). De langstlevende is immers bij zuivere aanvaarding ook met zijn eigen vermogen aansprakelijk voor de schulden van de nalatenschap (art. 4:14 lid 1 BW). Aan de schuldeisers van de nalatenschap wordt voorrang verleend ten opzichte van de andere schuldeisers van de langstlevende (art. 4:14 lid 2 BW). Jegens de kinderen geldt het verhaalsrecht van de schuldeisers van de nalatenschap slechts in beperkte mate (art. 4:14 lid 3 BW). Of de kinderen beneficiair hebben aanvaard of niet, maakt dan geen verschil voor de positie van de nalatenschapsschuldeisers.

Heeft de langstlevende bij toepassing van de wettelijke verdeling de nalatenschap beneficiair aanvaard, dan brengt het belang van de schuldeisers van de nalatenschap mee dat er een formele vereffeningsprocedure moet worden gevolgd. Ook de kinderen zijn als erfgenamen in dat geval vereffenaar (vgl. art. 4:195 lid 1 BW), zo nodig vertegenwoordigd door een bijzonder curator (art. 1:251 BW). Eventueel zou de kantonrechter verzocht kunnen worden een andere regeling te treffen (art. 4:198 BW).

Verlichting van de vereffeningsprocedure

In de gevallen waarin het niet mogelijk is om de vereffeningsplicht van de nalatenschap te laten vervallen op grond van één van de drie uitzonderingen, zou de verlichte vereffeningsprocedure van art. 4:221 BW nog uitkomst kunnen bieden om ongewenste “grimmigheid” van de vereffeningsprocedure te vermijden.²³ Zie verder § 6 voor de mogelijkheden tot verlichting en verzwaring van de vereffeningsprocedure.

²⁰ Aangenomen wordt dat onder de ‘wettelijke vertegenwoordiger’ als bedoeld in art. 4:202 lid 2 BW mede moeten worden verstaan de bewindvoerder bij een schuldsanering of een beschermingsbewind van Boek 1 BW en de faillissementscurator (Handleiding (september 2024), p. 110-111).

²¹ Met toestemming van de kantonrechter kan de nalatenschap ook worden verworpen (art. 4:193 lid 1 BW).

²² Zie daarvoor hoofdstuk 3 (‘Het Staatstestament: de wettelijke verdeling van de nalatenschap’).

²³ Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 975, alwaar wordt benadrukt: “[N]iet in elk geval van beneficiaire aanvaarding behoeft de vereffening in volle omvang te geschieden. Er moet steeds een beschrijving worden opgemaakt, een behoorlijk beheer worden gevoerd en de opeisbare schulden dienen in alle gevallen te worden voldaan. Als de crediteuren daarmee genoegen nemen, blijft het daarbij.” Onjuist is de indruk die bij lezing van de wettelijke regeling van de vereffeningsprocedure kan ontstaan alsof de vereffening steeds “tot het bittere eind” zal dienen plaats te hebben.

2.2 De rechtbank benoemt een vereffenaar na beneficiaire aanvaarding

Beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap door één of meer erfgenamen leidt – conform de hoofdregel van art. 4:202 lid 1 onder a BW – in beginsel tot vereffening van de nalatenschap overeenkomstig afdeling 4.6.3 BW. De erfgenamen zijn gezamenlijk vereffenaar en zij oefenen hun bevoegdheden als vereffenaar tezamen uit (art. 4:195 lid 1 en art. 4:198 BW). Desalniettemin kan de rechtbank na beneficiaire aanvaarding op verzoek van bepaalde personen toch een vereffenaar benoemen (art. 4:203 lid 1 BW). De door de rechtbank benoemde vereffenaar treedt in de plaats van de erfgenamen (art. 4:203 lid 2 BW).

De rechtbank beslist op het verzoek tot benoeming van een vereffenaar na verhoor of behoorlijke oproeping van de verzoeker, alsmede voor zover zij bestaan en bekend zijn, van de erfgenamen, de boedelnotaris en de executeur (art. 4:206 lid 1 BW). Het gaat om een discretionaire bevoegdheid van de rechtbank. De rechtbank *kán* een vereffenaar benoemen, doch hoeft dat niet te doen.²⁴ In feite wordt in dit geval de ene vereffenaar (de erfgenamen of de executeur) vervangen door een andere (een door de rechtbank benoemde vereffenaar).

Indien alle betrokkenen akkoord zijn met de benoeming van een vereffenaar, kan van een zitting ter bespreking van en beslissing op het verzoek om een vereffenaar te benoemen worden afgezien. In dat geval wordt door de rechtbank een beslissing op de stukken genomen.²⁵

Een verzoek aan de rechtbank om een vereffenaar te benoemen na beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap kan worden gedaan:

a. op verzoek van een erfgenaam (art. 4:203 lid 1 onder a BW); en

De wet preciseert niet in welke gevallen na beneficiaire aanvaarding een verzoek van een erfgenaam om een vereffenaar te benoemen, gehonoreerd zou kunnen worden. Voorstelbaar is bijvoorbeeld dat van deze mogelijkheid gebruik wordt gemaakt indien de vereffenaars – en dat zijn in dit geval de erfgenamen gezamenlijk (vgl. art. 4:195 lid 1 BW) – het onderling niet eens zijn over de wijze van vervulling van hun taak als vereffenaar of als er gespannen onderlinge verhoudingen tussen de erfgenamen bestaan. Hierdoor zullen de erfgenamen hun werk als vereffenaar niet op een goede en vruchtbare wijze kunnen verrichten.²⁶ De wetsgeschiedenis²⁷ vermeldt:

“Een erfgenaam die zelf geen tijd of bekwaamheid heeft om de boedel te vereffenen, behoeft daarom nog niet van het voorrecht van boedelbeschrijving verstoken te worden. Zijn er meerdere erfgenamen en willen sommigen zelf vereffenen, anderen daarentegen een vereffenaar door de rechtbank doen benoemen, dan dient de rechter een uitspraak te doen. De rechtbank kan dan de erfgenaam die zich daartoe bereid verklaart, als vereffenaar aanwijzen: zij behoeft dit echter niet te doen.”

²⁴ Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 977.

²⁵ Zie Richtlijnen (september 2024), p. 10.

²⁶ Zie bijvoorbeeld de beschikking van de rechtbank Gelderland van 25 april 2020, [ECLI:NL:RBGEL:2020:4084](#).

²⁷ Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 977.

Hieruit blijkt dat de wetgever de taak van vereffenaar niet tegen hun wil aan de erfgenamen zal opdringen. Aan de benoeming van een professionele vereffenaar zal ook behoefte kunnen bestaan als de erfgenamen-vereffenaars geen vertrouwen erin hebben dat zij in staat zijn de nalatenschap als goede vereffenaars te beheren en te vereffenen.²⁸

Afwijzing van het verzoek om een vereffenaar in een beneficiair aanvaarde nalatenschap te benoemen kan aan de orde zijn als bijvoorbeeld de schulden van de nalatenschap al zijn voldaan of als de nalatenschap een eenvoudige is en de benoeming van een professionele vereffenaar niet nodig is.²⁹

Is een executeur in de nalatenschap benoemd en is de nalatenschap ruimschoots toereikend om de schulden van de nalatenschap te kunnen voldoen, dan zal de deur naar vereffening van de nalatenschap niet zonder meer openstaan. Daarvoor zal het nodig zijn dat de executeur wordt ontslagen of minst genomen zou kunnen worden ontslagen wegens gewichtige redenen (art. 4:149 lid 1 onder f BW) dan wel dat de executeur in ernstige mate in de vervulling van zijn verplichtingen tekortschiet (art. 4:203 lid 1 onder b BW). Benoemt de rechtbank een vereffenaar, dan eindigt daarmee de taak van de executeur (art. 4:149 lid 1 onder d BW).

b. op verzoek van een belanghebbende of van het openbaar ministerie (art. 4:203 lid 1 onder b BW).

Het verzoek kan in dit geval slechts worden toegewezen wanneer hij die met het beheer van de nalatenschap is belast:

- in ernstige mate in de vervulling van zijn verplichtingen tekortschiet;
- daartoe ongeschikt is;
- niet voldoet aan een last tot zekerheidstelling (vgl. art. 4:199 lid 1 BW);
- wanneer de schulden van de nalatenschap de baten blijken te overtreffen; of
- wanneer tot een verdeling van de nalatenschap wordt overgegaan voordat deze vereffend is.

Uit deze opsomming blijkt dat de benoeming van een vereffenaar aan de orde kan zijn indien de erfgenaam-vereffenaar of de executeur (oftewel *“hij die met het beheer van de*

²⁸ Zie bijvoorbeeld de beschikking van de rechtbank Rotterdam van 28 augustus 2023, [ECLI:NL:RBROT:2023:9270](#). Erflater overlijdt met achterlating van drie minderjarige kinderen als zijn erfgenamen. De rechtbank stelt vast dat voldaan is aan de voorwaarden van art. 4:203 lid 1 onder a BW om een vereffenaar te benoemen, want namens één van de kinderen is de nalatenschap van erflater beneficiair aanvaard. Ook bij gebreke daarvan zou de nalatenschap als beneficiair aanvaard hebben te gelden (vgl. art. 4:193 BW). De moeders van de erfgenamen willen graag dat een vereffenaar wordt benoemd, omdat zij zelf weinig kennis hebben van het vereffenen van een nalatenschap. De rechtbank is van oordeel dat er gelet hierop voldoende belang is om een vereffenaar te benoemen, en wijst het verzoek toe.

²⁹ De rechtbank Noord-Holland benoemde bij beschikking van 7 januari 2021, [ECLI:NL:RBNHO:2021:388](#), een vereffenaar, omdat de erfgenamen-vereffenaars niet tot overeenstemming konden komen of er geen schulden meer waren. De zorgen van een erfgenaam-vereffenaar hierover werden erkend door de rechtbank en zouden mogelijk door het optreden van een professionele vereffenaar weggenomen kunnen worden.

nalatenschap is belast”) ernstig tekortschiet in zijn taakuitoefening^{30 31} en – bij ongeschiktheid van de vereffenaar-erfgenaar of de executeur – zelfs voordat deze tekortkomingen zich voordoen. Bedacht moet worden dat een erfgenaar-vereffenaar in deze gevallen niet alleen vervangen kan worden, maar dat hij – ondanks beneficiare aanvaarding van de nalatenschap – ook met zijn eigen vermogen aansprakelijk kan zijn voor de schulden van de nalatenschap (art. 4:184 lid 2 onder c of d BW).³²

Een aardig voorbeeld van (situationele) ongeschiktheid van de vereffenaar-erfgenaar levert de beschikking van de rechtbank Oost-Brabant van 20 juni 2013, [ECLI:NL:RBOBR:2013:CA3940](#), in een criminele erfenis op. Aran de Jong overlijdt op 17 november 2012 na een moordaanslag, één dag voordat zijn strafzaak zou aanvangen wegens – zo luidt de tenlastelegging althans – leidinggeven aan een drugssmokkelbende. De erfgenamen van Aran zijn de echtgenote en zijn minderjarige kinderen. Zijn erfgenamen hebben de nalatenschap beneficiair aanvaard. De schoonvader van Aran is in het testament als executeur aangewezen. Hij heeft zijn benoeming na het overlijden van zijn schoonzoon aanvaard. Vervolgens wordt op 22 november 2013 mr. Ruud Dekker – een advocaat te Rosmalen, die geregeld als faillissementscurator optreedt – op verzoek van twee schuldeisers van Aran, te weten het Openbaar Ministerie en de Ontvanger van de Belastingdienst, door de rechtbank benoemd tot vereffenaar van de nalatenschap. Deze schuldeisers in de nalatenschap van Aran hebben verzocht om benoeming van een professionele vereffenaar ter bescherming van hun positie als schuldeiser (met een ontnemingsvordering van ca. € 41 miljoen onderscheidenlijk een belastingvordering van ca. € 25,7 miljoen). Het gaat – aldus de rechtbank in de beschikking – om een ingewikkelde nalatenschap en verweerders zouden niet geschikt zijn om als vereffenaar op te treden:

“Verweerders [L] en [H] zijn beiden verdachte in een strafzaak. Het is voor hen daarom waarschijnlijk lastig bepaalde keuzes te maken als zij daarbij voortdurend de belangstelling

³⁰ De wetsgeschiedenis vermeldt uitdrukkelijk: *“Het te kort schieten in de vervulling van de verplichtingen dient een ernstig karakter te dragen; een kleine tekortkoming kan met een terechtwijzing van de boedelrechter eindigen, een afzetting als vereffenaar behoeft dit niet ten gevolge te hebben.”* (Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 977).

³¹ Een voorbeeld van ernstig tekortschieten in de vervulling van een verplichting als bedoeld in art. 4:203 lid 1 onder b BW levert de beschikking op van het gerechtshof Amsterdam van 14 januari 2020, [ECLI:NL:GHAMS:2020:90](#). De erfgenaar en de executeur stellen alles in het werk – en zijn zelfs bereid daarvoor *“tot het gaatje te gaan”* – om te voorkomen dat een schuldeiser de namen van de erfgenamen te weten zou komen, zodat langs die weg een hindernis wordt opgeworpen om de gestelde vordering op de erven in rechte geldend te kunnen maken. Via de benoeming van een vereffenaar en de vereffeningprocedure kan dat alsnog (vgl. ook HR 5 april 2013, [ECLI:NL:HR:2013:BY9084](#), r.o. 3.4.3 (Ymere), besproken in hoofdstuk 25 (‘Procederen over erfenissen’, § 6). Een ander voorbeeld is de beschikking van de rechtbank Midden-Nederland van 4 juni 2018, [ECLI:NL:RBMNE:2018:2451](#). In dat geval was gesteld noch gebleken dat de vereffenaar beschikte over specifieke deskundigheid op het gebied van de vereffening van een nalatenschap, terwijl de complexiteit van de nalatenschap dat wel vereiste. De vereffenaar stelde dat zij werd bijgestaan door een advocaat, een accountant en een notaris, maar dat bleek niet uit de stukken. Ook was sprake van een tegenstrijdig belang, nu de vereffenaar een schuld uit een lening had aan de nalatenschap. Ten slotte was niet gebleken dat de vereffenaar voortvarend te werk was gegaan bij de afwikkeling van de nalatenschap.

³² Art. 4:184 lid 2 onder c BW ziet op de situatie dat de vereffenaar *“opzettelijk goederen der nalatenschap zoek maakt, verbergt of op andere wijze aan het verhaal van schuldeisers der nalatenschap onttrekt”* en lid 2 onder d ziet op de situatie dat de vereffenaar *“in de vervulling van zijn verplichtingen als zodanig in ernstige mate tekortschiet, en hem daarvan een verwijt kan worden gemaakt”*.

van Justitie en de fiscus op zich gericht weten. Wanneer zij bepaalde vermogensbestanddelen aantreffen, dienen zij zich daarmee telkens onverwijld te melden bij Justitie om te vermijden dat zij (wederom) als verdachte zullen worden beschouwd van een strafbaar feit. De kans is zelfs niet denkbeeldig dat zij daarmee een jegens verzoekers meer welwillende houding zullen aannemen dan objectief gezien gerechtvaardigd zou zijn. Dat zou dan weer ten nadele van de overige erfgenamen (de minderjarigen) en overige schuldeisers kunnen gaan. Een voorbeeld van de ongemakkelijkheid waarmee [H] te kampen heeft, heeft zij zelf gegeven: zij leent geld van derden om de hypotheek te kunnen betalen om zo maar te voorkomen dat de schijn wordt gewekt dat zij gelden aan de erfenis onttrekt. Bij een externe vereffenaar kunnen boedelschulden in dat opzicht gemakkelijker buiten enige verdachtmaking worden voldaan. Het is in ieders belang dat schulden tot behoud van het vermogen van de nalatenschap (boedelschulden) worden voldaan. In het onderhavige geval zou men dus kunnen spreken van het situationeel ongeschikt zijn om als vereffenaar (en executeur) op te treden. (Situationeel in de betekenis van door de omstandigheden waarin zij zich bevinden, ongeacht of dat komt door eigen schuld of dat hen dit schuldloos overkomt.)"

Verder geldt dat in deze criminele erfenis niet kan worden aangenomen dat de goederen van de nalatenschap "ruimschoots toereikend" zijn om de schulden van de nalatenschap te voldoen, zodat de uitzondering op de vereffeningsplicht zich hier niet voordoet (vgl. art. 4:202 lid 1 onder a BW).

Benoeming van een vereffenaar is blijkens art. 4:203 lid 1 onder b BW ook mogelijk wanneer de schulden van de nalatenschap de baten blijken te overtreffen. Aldus wordt - in vervolg op de mededelingsplicht van de erfgenamen-vereffenaars aan de kantonrechter (art. 4:199 lid 2 BW), inhoudende dat de schulden van de beneficiair aanvaarde nalatenschap de baten overtreffen (negatieve nalatenschap) - een extra grondslag gecreëerd voor rechterlijke interventie.

Uitgangspunt van het wettelijke systeem is dat met de verdeling van de nalatenschap eerst wordt aangevangen nadat de vereffening is afgerond. Gebeurt dat niet, dan kan door de rechtbank een vereffenaar worden benoemd (art. 4:203 lid 1 onder b BW). Art. 3:178 lid 2 BW biedt de erfgenamen overigens een andere mogelijkheid om deze gang van zaken - verdeling van de nalatenschap voordat de vereffening is voltooid - te blokkeren. Zo kan de rechter voor wie een vordering tot verdeling van een gemeenschap (in dit geval een nalatenschap) aanhangig is op verlangen van een deelgenoot bepalen dat alle of sommige opeisbare schulden die voor rekening van de gemeenschap komen, moeten worden voldaan voordat tot de verdeling wordt overgegaan. Zie evenwel ook § 9, waarin de mogelijkheden aan de orde komen om de verdeling van de nalatenschap plaats te laten vinden ondanks dat de vereffening nog niet voltooid is.

De door de rechtbank benoemde persoon treedt als vereffenaar in de plaats van de erfgenamen (art. 4:203 lid 2 BW). Als de door de rechtbank benoemde vereffenaar de vereffening van de erfgenamen overneemt, moeten dezen aan hem rekening en verantwoording afleggen (art. 4:207 BW). Ook een executeur die langs deze weg wordt vervangen, legt rekening en verantwoording af aan de vereffenaar die na hem tot het beheer van de nalatenschap bevoegd is (art. 4:151 BW).

Belanghebbende

Belanghebbenden³³ in de zin van art. 4:203 lid 1 onder b BW zijn schuldeisers van de nalatenschap (legitimarissen³⁴, legatarissen en andere schuldeisers van de nalatenschap³⁵), maar kunnen ook schuldeisers van een erfgenaam zijn.³⁶ Zij hebben er belang bij dat hun vorderingen als onderdeel van een voortvarende vereffening van de nalatenschap worden vastgesteld en uit de baten van de nalatenschap zoveel als mogelijk worden voldaan.

Erfgenamen zijn geen belanghebbenden als bedoeld in art. 4:203 lid 1 onder b BW. Zij zullen hun verzoek aan de rechtbank om een vereffenaar te benoemen, moeten baseren op grond van art. 4:203 lid 1 onder a BW (waaraan zo is gebleken geen al te strenge eisen worden gesteld).

2.3 De rechtbank benoemt een vereffenaar zonder eerdere beneficiaire aanvaarding

Ook buiten het geval van beneficiaire aanvaarding, kan door de rechtbank een vereffenaar benoemd worden (art. 4:204 BW). Er is wederom sprake van een discretionaire bevoegdheid van de rechtbank om het verzoek tot benoeming van een vereffenaar al dan niet te honoreren.³⁷ De gronden waarop een dergelijk verzoek tot benoeming van een vereffenaar kan worden gedaan en zal kunnen worden gehonoreerd, zijn afhankelijk van de persoon die daarom verzoekt. Te onderscheiden zijn daarbij: (a) een belanghebbende en

³³ Bij de beantwoording van de vraag of iemand belanghebbende is, speelt een rol in hoeverre deze door de uitkomst van de desbetreffende procedure zodanig in een eigen belang kan worden getroffen, dat deze daarin behoort te mogen opkomen ter bescherming van dat belang, of in hoeverre deze anderszins zo nauw betrokken is of is geweest bij het onderwerp dat in de procedure wordt behandeld, dat daarin een belang is gelegen om in de procedure te verschijnen, aldus Hoge Raad 25 oktober 1991, NJ 1992/149.

³⁴ Zie bijvoorbeeld gerechtshof Amsterdam 9 februari 2021, [ECLI:NL:GHAMS:2021:377](#), in welk geval een vereffenaar werd benoemd, omdat de enig erfgenaam-legitimaris de onterfde erfgenamen-legitimarissen geen informatie verstrekke om hun aanspraken uit hoofde van de legitieme portie te kunnen berekenen en dus tekortschoot in de vervulling van haar verplichtingen als vereffenaar.

³⁵ Zie bijvoorbeeld rechtbank Midden-Nederland 21 september 2017, [ECLI:NL:RBMNE:2017:4853](#) en rechtbank Midden-Nederland 4 juni 2018, [ECLI:NL:RBMNE:2018:2451](#).

³⁶ Rechtbank Noord-Nederland benoemde bij beschikking van 8 juli 2019, [ECLI:NL:RBNNE:2019:2951](#), een notaris tot vereffenaar. De notaris was zelf schuldeiser van een erfgenaam (en dus niet van de nalatenschap), omdat hij opdracht van de enig erfgenaam in de nalatenschap had gekregen om de nalatenschap af te wikkelen en daarvoor gevolmachtigd was. Omdat de notaris stelde dat de werkzaamheden onbetaald zijn gebleven, heeft hij er belang bij om als vereffenaar benoemd te worden en zo toch voor de door hem uitgevoerde werkzaamheden betaald te worden. Benoeming van een vereffenaar werd afgewezen door het gerechtshof Den Haag bij beschikking van 22 december 2021, [ECLI:NL:GHDHA:2021:2840](#), omdat ter beslechting van alle geschillen een vaststellingsovereenkomst was gesloten, waarbij over en weer finale kwijting was verleend. Verzoeker was hierdoor geen schuldeiser meer van de nalatenschap en werd niet-ontvankelijk verklaard. Een ander voorbeeld van een geval waarin het verzoek tot benoeming van een vereffenaar werd afgewezen, is de beschikking van het gerechtshof 's-Hertogenbosch van 8 juni 2023, [ECLI:NL:GHSHE:2023:1886](#). In dat geval was de verzoeker geen schuldeiser van de nalatenschap, maar van de vennootschap onder firma waarvan de erflater één van de firmanten was.

³⁷ Soms wordt een verzoek tot benoeming van een vereffenaar door de rechtbank afgewezen, bijvoorbeeld omdat de schulden van de nalatenschap zijn voldaan en de vereffening van de nalatenschap is voltooid (rechtbank Midden-Nederland 12 juli 2017, [ECLI:NL:RBMNE:2017:3541](#)) of omdat het partijen en de rechtbank niet is gelukt een bereidwillige vereffenaar te vinden (rechtbank Midden-Nederland 24 april 2015, [ECLI:NL:RBMNE:2015:2752](#)).

het openbaar ministerie, (b) een schuldeiser van de nalatenschap en (c) een schuldeiser van een erfgenaam.

Het verzoek kan worden gedaan:

a. op verzoek van een belanghebbende of van het openbaar ministerie (art. 4:204 lid 1 onder a BW);

Het gaat in dit geval om een verzoek aan de rechtbank tot benoeming van een vereffenaar op één van de volgende gronden:

- wanneer er geen erfgenamen zijn;
- wanneer het niet bekend is of er erfgenamen zijn; of
- wanneer de nalatenschap niet door een executeur wordt beheerd en de erfgenamen die bekend zijn haar geheel of ten dele onbeheerd laten.

In al deze gevallen is er een feitelijk gebrek aan beheer van de nalatenschap.

Erfgenamenonderzoek

Het zal zelden voorkomen dat met zekerheid kan worden vastgesteld dat er geen erfgenamen zijn en dat de goederen van de nalatenschap op de Staat zijn overgegaan (art. 4:189 BW). Om die reden is er een categorie in art. 4:204 lid 1 BW opgenomen dat niet bekend is of er erfgenamen zijn.³⁸

Als er geen bekende erfgenamen zijn, zal de vereffenaar proberen een zogeheten 'erfgenamenonderzoek' uit te voeren. Door middel van advertenties of oproepen in dagbladen of op het internet zal gepoogd worden erfgenamen op te sporen (art. 4:225 lid 1 BW). Slaagt de vereffenaar daarin en nemen de erfgenamen het beheer van de nalatenschap alsnog over, dan is er geen taak meer voor de vereffenaar weggelegd. De vereffening kan worden beëindigd, zodra de erfgenamen de kosten van de vereffening hebben voldaan (art. 4:225 lid 2 BW).

Soms zijn er in een nalatenschap wel enkele erfgenamen bekend, maar niet alle. Ook dan zal de benoeming van een vereffenaar aangewezen kunnen zijn. Omdat onbekend is wie al deze erfgenamen zijn, kunnen de bekende erfgenamen de nalatenschap niet met de

³⁸ MvA, Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 983. Zie bijvoorbeeld de beschikking van de rechtbank Rotterdam van 28 mei 2020, [ECLI:NL:RBROT:2020:4685](#), in welk geval de bewindvoerder van erflater het verzoek tot benoeming van een vereffenaar heeft gedaan en deze bewindvoerder ook tot vereffenaar is benoemd. Het verzoek werd toegewezen, omdat de bewindvoerder werd aangemerkt als belanghebbende bij het verzoek en onbekend was of er erfgenamen waren. Uitgebreider werd de bevoegdheid van een gewezen bewindvoerder van erflater toegelicht om een verzoek te doen voor de benoeming van een vereffenaar in de beschikking van de rechtbank Rotterdam van 17 november 2023, [ECLI:NL:RBROT:2023:10908](#). Na het overlijden van erflater heeft de inmiddels gewezen bewindvoerder nog wel enige verplichtingen. De gewezen bewindvoerder blijft verplicht al datgene te doen, wat niet zonder nadeel van rechthebbende kan worden uitgesteld, totdat degene die na hem tot het beheer van de goederen bevoegd is, dit heeft aanvaard (art. 1:448 lid 3 BW). Ook moet de gewezen bewindvoerder rekening en verantwoording afleggen aan de eventuele erfgenamen van erflater aan het einde van het bewind (art. 1:445 lid 1 BW). Gelet hierop moet vastgesteld worden wie de erfgenamen van erflater zijn, zodat de gewezen bewindvoerder belang heeft bij het benoemen van een vereffenaar die tot zijn taak heeft een erfgenamenonderzoek uit te voeren.

onbekende erfgenamen beheren. Er is dan een voldoende belang om een vereffenaar te benoemen, die het beheer van de nalatenschap op zich neemt en ook zorg draagt voor de uitvoering van een nader erfgenamenonderzoek.³⁹

Het TV-programma 'De Erfgenaam' heeft ons kennis laten maken met erfgenamenonderzoek en het opsporingswerk dat in dat kader naar de rechtmatige eigenaren van nalatenschappen wordt uitgevoerd. In die serie figureerde Klaas 'Sherlock' Zondervan als deskundige raadgever van presentator Ruben Nicolai. Zondervan oefent het beroep uit van erfrechtelijk genealoog en doet naspeuringen in binnen- en buitenland naar verre verwanten.⁴⁰ Daar is ook behoefte aan. Zo is er in de Nederlandse consignatiekas alleen al ca. € 100 miljoen aan niet-geclaimde tegoeden aanwezig. Na 20 jaar komen deze tegoeden aan de Staat toe (art. 4:189 BW). Het erfgenamenonderzoek is niet altijd even gemakkelijk. Elk land heeft bijvoorbeeld zijn eigen administraties. Emigratiegolven hebben ook geleid tot een wereldwijde verspreiding van familieleden (met als favorieten Australië, Canada en de Verenigde Staten).

Onbeheerde nalatenschap

De mogelijkheid om de rechtbank te verzoeken een vereffenaar te benoemen, is er ook ingeval er wel erfgenamen zijn, maar deze het beheer over de nalatenschap niet willen of kunnen voeren en er geen executeur is die het beheer over de nalatenschap voert. In dat geval is er een leemte in het beheer van de nalatenschap.⁴¹

De nalatenschap geldt niet als onbeheerd als de erfgenamen een beheersregeling ex art. 3:168 BW hebben getroffen.⁴² In dat geval kan er geen vereffenaar benoemd worden. Ontstaan geschillen over de beheersregeling tussen de erfgenamen, dan voorziet art. 3:168 BW bovendien in een eigen geschillenregeling bij de kantonrechter.

Belanghebbende

Bij beschikking van 17 december 2013, [ECLI:NL:GHAMS:2013:4764](#), heeft het gerechtshof Amsterdam geoordeeld dat het begrip 'belanghebbende' in de zin van art. 4:204 lid 1 onder a BW niet mede omvat een erfgenaam. Het hof verwijst daarvoor naar:

³⁹ Uit de beschikking van 2 november 2023, [ECLI:NL:RBROT:2023:10906](#), blijkt dat de rechtbank Rotterdam een vereffenaar benoemd heeft omdat de leegstaande woning beheerd en verkocht moet worden. Dat is in het belang van de nalatenschap, omdat langere leegstand van de woning niet alleen tot een lagere opbrengst kan leiden, maar ook tot inbraak en vandalisme. Erflater is partner- en kinderloos overleden. De vader van erflater had tien broers en zussen en de moeder van erflater vier broers en zussen, waarvan een groot deel al niet meer in leven is, zodat onderzoek zal moeten worden gedaan naar hun (klein)kinderen.

⁴⁰ Zie [www.erfgenamenonderzoek.nl](#). In Engeland heten zij *heir hunters*, in Duitsland *Erbenermittler* en in Frankrijk *généalogiste successoral*.

⁴¹ Zo werd door de rechtbank Rotterdam bij beschikking van 19 april 2023, [ECLI:NL:RBROT:2023:3412](#), een vereffenaar benoemd in een nalatenschap waarin vijf kinderen erfgenaam waren, maar met één van hen al 27 jaar geen contact meer was. Deze erfgenaam was onvindbaar. Hierdoor laat deze erfgenaam de nalatenschap ten dele onbeheerd, zodat aan de voorwaarde van art. 4:204 lid 1 onder a BW is voldaan. De vereffenaar kan helpen bij het opsporen van deze erfgenaam en, als dit niet lukt, bij het op juiste wijze afwikkelen van de nalatenschap.

⁴² Zie hoofdstuk 18 ('Verdeling van de nalatenschap', § 2).

“(...) het in de vakliteratuur gangbare standpunt dat artikel 4:204 BW op andere schuldeisers dan erfgenamen zelf doelt, namelijk op externe schuldeisers die in tegenstelling tot de erfgenaam niet de mogelijkheid hebben om met gebruikmaking van de procedure van titel 3.7 BW hun belangen veilig te stellen.”

De erfgenamen die deelgenoten zijn, staan ter bescherming van hun belangen de middelen van titel 3.7 BW ten dienste. Zo kunnen zij de verdeling van de nalatenschap vorderen, in welk kader ook de schulden vereffend zullen moeten worden. Een schuldeiser kan op grond van art. 3:193 BW de rechtbank verzoeken een vereffenaar te benoemen als tot verdeling wordt overgegaan voordat de opeisbare schulden daarvan zijn voldaan of wanneer voor hem het gevaar bestaat dat hij niet ten volle of niet binnen een redelijke tijd zal worden voldaan, hetzij omdat de gemeenschap niet toereikend is of niet behoorlijk beheerd of afgewikkeld wordt, hetzij omdat de schuldeiser zich op de goederen van de gemeenschap gaat verhalen. In dat geval is de wettelijke regeling van de vereffening van een nalatenschap van Boek 4 BW van toepassing of van overeenkomstige toepassing.

Dat erfgenamen geen belanghebbende kunnen zijn in de zin van art. 4:204 lid 1 onder a BW is niet onbestreden. Voor een ruime uitleg van het begrip ‘belanghebbende’ pleit dat de vereffeningprocedure de belangen van alle stakeholders bij de nalatenschap zou moeten waarborgen, dat de rechtbank een discretionaire bevoegdheid heeft om het verzoek tot benoeming van een vereffenaar al dan niet toe te wijzen en dat het voor een erfgenaam sowieso niet al te moeilijk is om ook de hoedanigheid van schuldeiser te krijgen door het maken van vereffeningskosten.

b. op verzoek van een schuldeiser van de nalatenschap (art. 4:204 lid 1 onder b BW); en

Een schuldeiser van de nalatenschap kan een verzoek tot benoeming van een vereffenaar aan de rechtbank doen:

- wanneer tot een verdeling van de nalatenschap wordt overgegaan voordat de opeisbare schulden daarvan zijn voldaan; of
- wanneer voor de schuldeiser het gevaar bestaat dat hij niet ten volle of niet binnen redelijke tijd zal worden voldaan, hetzij omdat de nalatenschap niet toereikend is of niet behoorlijk beheerd en afgewikkeld wordt, hetzij omdat een schuldeiser zich op de goederen van de nalatenschap gaat verhalen.

De schuldeisers van de nalatenschap kunnen door de benoeming van een vereffenaar bereiken dat de nalatenschap als een afgescheiden vermogen wordt afgewikkeld. De schuldeisers van de nalatenschap kunnen zich hierdoor bij voorrang verhalen op de nalatenschap (art. 4:224 BW).⁴³ De privéschuldeisers van een erfgenaam dienen te wachten totdat de nalatenschaps- of boedelschuldeisers integraal uit de nalatenschap zijn voldaan.

Uit de opsomming van de gronden waarop een verzoek aan de rechtbank om een vereffenaar te benoemen kan worden gebaseerd, blijkt dat ook andere belangen van de schuldeisers van de nalatenschap met een beroep op deze bepaling beschermd kunnen worden.

⁴³ Art. 4:224 BW bepaalt: *“Eerst nadat de bekende schuldeisers van de vereffende nalatenschap volledig zijn voldaan, hebben de overige schuldeisers van een erfgenaam recht van verhaal op de goederen der nalatenschap.”*

c. op verzoek van één of meer andere schuldeisers van een erfgenaam (art. 4:204 lid 1 onder c BW)

Het gaat in dit geval om de volgende grond waarop een verzoek door een schuldeiser van een erfgenaam aan de rechtbank kan worden gedaan tot benoeming van een vereffenaar:

- wanneer de belangen van de schuldeiser van een erfgenaam door een gedraging van de erfgenamen of van de executeur ernstig worden geschaad.

De schuldeiser van een erfgenaam kan van deze mogelijkheid gebruikmaken als de erfgenaam-schuldenaar een positieve erfenis heeft verworpen en hij daarmee de belangen van zijn schuldeiser ernstig geschaad heeft. Een ander voorbeeld van een gedraging van een erfgenaam die de belangen van de schuldeiser ernstig schaadt, is het zuiver aanvaarden van een negatieve nalatenschap (meer schulden dan bezittingen). De spoeling voor de schuldeisers van de erfgenaam wordt in dat geval dunner. Weer een ander voorbeeld is het geval dat de erfgenamen niet overgaan tot afwikkeling van de nalatenschap waardoor het verhaal van een schuldeiser van één van de erfgenamen wordt gefrustreerd. Deze privé-schuldeiser heeft immers pas recht van verhaal op het aan de erfgenaam-schuldenaar toekomende erfdeel nadat de schuldeisers van de nalatenschap zijn voldaan.

Voor dit soort situaties geeft art. 4:205 BW de mogelijkheid aan een schuldeiser van een erfgenaam de rechtbank te verzoeken te bepalen dat de nalatenschap mede in het belang van de schuldeisers van die erfgenaam wordt vereffend.⁴⁴ Zo nodig kan de rechtbank daarvoor een vereffenaar benoemen.⁴⁵ In dit verband is mede het bepaalde in art. 4:219 BW relevant. Die bepaling geeft de schuldeisers van de erfgenaam de mogelijkheid hun vorderingen bij de vereffenaar in te dienen. Die vorderingen worden in de uitdelingslijst opgenomen, doch slechts batig gerangschikt voor zover een overschot aan hun schuldenaar-erfgenaam zou zijn toegekomen, indien deze de nalatenschap niet verworpen had. Te dien einde kan de vereffenaar voor zoveel nodig verdeling van de nalatenschap vorderen en aan de verdeling daarvan deelnemen.

⁴⁴ Deze mogelijkheid staat ook wel bekend als 'de erfrecht pauliana'.

⁴⁵ Zie bijvoorbeeld de beschikking van de rechtbank Rotterdam van 19 oktober 2020, [ECLI:NL:RBROT:2020:9321](#). In dat geval was vader in 2017 zonder testament overleden. Zijn nalatenschap is volgens de wettelijke verdeling (art. 4:13 BW) vererfd naar zijn tweede echtgenote (de stiefmoeder) en zijn twee kinderen. De stiefmoeder is eerder door de kantonrechter bevolen een boedelbeschrijving te maken, maar heeft dit geweigerd. De kinderen hebben daarop om de benoeming van een professionele vereffenaar verzocht, zodat hun vorderingen op de stiefmoeder op grond van de wettelijke verdeling vastgesteld kunnen worden. De rechtbank wijst het verzoek van de kinderen toe op grond van art. 4:204 lid 1 onder c BW. De rechtbank overweegt dat de kinderen schuldeisers zijn van de stiefmoeder, omdat zij een vordering op de stiefmoeder hebben ter grootte van hun erfdeel. Dat de vorderingen van de kinderen nog niet opeisbaar zijn, doet hier niet aan af. Nu stiefmoeder niet meewerkt aan de vaststelling van hun vorderingen en de kinderen dit zonder informatie niet zelf kunnen, worden zij ernstig in hun belangen geschaad.

Vereffening van de nalatenschap en de voormalige huwelijksgemeenschap bij de wettelijke verdeling

Bij de wettelijke verdeling van de nalatenschap is er geen onverdeelde ervengemeenschap, zodat art. 3:193 BW toepassing mist.⁴⁶ Om die reden worden twee gronden om de benoeming van een vereffenaar te verzoeken op de wettelijke verdeling van overeenkomstige toepassing verklaard. Is de nalatenschap verdeeld overeenkomstig de wettelijke verdeling van art. 4:13 BW, dan kan het verzoek tot benoeming van een vereffenaar ook door een schuldeiser van de nalatenschap (art. 4:204 lid 1 onder b BW) of door één of meer andere schuldeisers van een erfgenaam (art. 4:204 lid 1 onder c BW) worden gedaan (art. 4:204 lid 2 BW) (§ 10).

De vereffening ziet in dat geval op het geheel van de goederen die hebben behoord tot de huwelijksgemeenschap van de erflater en zijn echtgenoot, de in die gemeenschap gevallen of daarop verhaalbare schulden, alsmede hetgeen daarvoor in de plaats is getreden.

3. Benoeming van de vereffenaar

De procedure die strekt tot benoeming van een vereffenaar is een verzoekschriftprocedure bij de rechtbank. Deze procedure is nader geregeld in art. 4:206 BW.

Het verzoek tot benoeming van een vereffenaar moet door een advocaat bij de rechtbank worden ingediend (art. 278 lid 3 Rv).⁴⁷ De rechtbank beslist niet op het verzoek tot benoeming van een vereffenaar dan na verhoor of behoorlijke oproeping van de verzoeker, alsmede voor zover zij bestaan en bekend zijn, van de erfgenamen, de boedelnotaris en de executeur (art. 4:206 lid 1 BW). Belanghebbenden mogen in persoon ter zitting verschijnen. Bevoegd is de rechtbank van de laatste woonplaats van de erflater (art. 268 Rv).

De griffier doet de benoeming van een vereffenaar door de rechtbank onverwijld in het boedelregister inschrijven. De vereffenaar maakt zijn benoeming bekend in de Staatscourant (art. 4:206 lid 6 BW). Aan de publicatie van dit soort mededelingen in de digitale Staatscourant zijn geen kosten verbonden. Met ingang van 1 september 2016 is de eis van publicatie in dagbladen komen te vervallen, aangezien daaraan aanzienlijke kosten waren verbonden.

Wie komt voor benoeming tot vereffenaar in aanmerking?

Eenieder kan tot vereffenaar benoemd worden. Art. 4:206 BW bevat op dit punt geen restricties. De rechtbank is vrij in de keuze een bepaalde vereffenaar te benoemen. De rechtbank kan als vereffenaar onder de nodige door haar te bepalen waarborgen een erfgenaam, een executeur of een andere persoon aanwijzen (art. 4:206 lid 2 BW). Heeft de erflater in zijn testament een executeur benoemd, dan zal de rechtbank er de voorkeur aan geven om de executeur ook tot vereffenaar te benoemen, tenzij er klemmende redenen zijn om dat niet te doen. Ook een rechtspersoon kan als vereffenaar worden benoemd. De door

⁴⁶ Art. 3:193 BW biedt schuldeisers van een gemeenschap (en dus ook van een nalatenschap met meerdere erfgenamen) de mogelijkheid om de benoeming van een vereffenaar te verzoeken.

⁴⁷ Hetzelfde geldt overigens voor het indienen van een verzoekschrift en andere processuele handelingen.

de rechtbank te bepalen waarborgen zijn voorwaarden, zoals bijvoorbeeld zekerheidstelling of het door de vereffenaar verkregen hebben van toestemming voor bepaalde handelingen van de kantonrechter of de boedelnotaris.

Als er geen vereffenaar bereid wordt gevonden, wordt het verzoek tot benoeming afgewezen.⁴⁸

Ingang van de benoeming als vereffenaar

Men wordt vereffenaar op de dag, waarop de beschikking die de benoeming inhoudt in kracht van gewijsde is gegaan, of – zo deze beschikking uitvoerbaar bij voorraad is verklaard – daags nadat de griffier de vereffenaar van zijn benoeming mededeling heeft gedaan (art. 4:206 lid 4 BW). Het geniet de voorkeur dat verzocht wordt om uitvoerbaarverklaring bij voorraad van de benoeming, omdat anders een appel- en dus een wachtermijn geldt van drie maanden voordat de vereffenaar in actie kan komen (art. 358 lid 2 Rv) en nog langer als daadwerkelijk hoger beroep wordt ingesteld.

In de regel zal de rechter tevoren hebben nagegaan of de persoon die als vereffenaar wordt benoemd, deze taak op zich wil nemen. Dat gebeurt gewoonlijk met behulp van een bereidverklaring die door de verzoeker bij het verzoekschrift wordt gevoegd. Er vindt geen afzonderlijke aanvaarding van de benoeming door de vereffenaar plaats.

Meerdere vereffenaars

Benoemt de rechtbank twee of meer vereffenaars, dan kan, tenzij bij de benoeming of later door de kantonrechter anders wordt bepaald, ieder van hen alle werkzaamheden alleen verrichten (art. 4:206 lid 2 BW). Het is mogelijk dat in de beschikking een taakverdeling wordt aangegeven.

De rechtbank kan een vacature doen bezetten als een vereffenaar wegvalt, voordat de vereffening is geëindigd (art. 4:206 lid 5 BW). De rechter heeft deze taak van rechtswege; de erflater behoeft daarvoor niet afzonderlijk een voorziening in zijn testament te treffen (vgl. echter art. 4:142 lid 2 BW voor de executele). Degene die is opgevolgd, is verplicht aan zijn opvolger rekening en verantwoording af te leggen op de wijze als voor testamentair bewindvoerders is bepaald (art. 4:207 BW). De door bewindvoerders af te leggen rekening en verantwoording is geregeld in art. 4:161 BW.⁴⁹

Beloning van de vereffenaar

Een door de rechtbank benoemde vereffenaar heeft recht op het loon dat door de kantonrechter vóór het opmaken van de uitdelingslijst wordt vastgesteld (art. 4:206 lid 3 BW) (zie verder § 5.10). Tegen de loonbeschikking van de kantonrechter kan door de vereffenaar met een gewoon rechtsmiddel worden opgekomen.

De vaststelling van het (uur)loon kan niet reeds bij de door de rechtbank af te geven benoemingsbeschikking geschieden.⁵⁰ Ook is de toekenning van een voorschot op het loon niet mogelijk.

⁴⁸ Richtlijnen (september 2024), p. 10-11.

⁴⁹ Zie daarvoor hoofdstuk 14 ('Bescherming van het nagelaten vermogen met een testamentair bewind', § 7).

⁵⁰ Zie bijvoorbeeld rechtbank Rotterdam 29 september 2022, [ECLI:NL:RBROT:2022:8346](#) en rechtbank Rotterdam 22 december 2022, [ECLI:NL:RBROT:2022:11673](#).

4. Als een goed vereffenaar beheren en vereffenen

De vereffenaar heeft de taak de nalatenschap als een goed vereffenaar te beheren en te vereffenen (art. 4:211 lid 1 BW). Verdedigd kan worden dat de voor de executeur geldende handelingsnorm uit de uitspraak van de Hoge Raad van 21 november 2008, [ECLI:NL:HR:2008:BD5985](#)⁵¹, eveneens op de vereffenaar kan worden toegepast. Die norm luidt, in aangepaste vorm:

“De [vereffenaar] (...) is bevoegd met uitsluiting van anderen het beheer over de goederen van de nalatenschap te voeren. Op grond van deze bevoegdheid mag hij het beheer naar eigen inzicht voeren en de keuzes maken die hem ten behoeve van dat beheer geraden voorkomen, zij het dat hij daarbij de zorg van een goed [vereffenaar] moet betrachten. Hij is bevoegd om goederen van de nalatenschap te verkopen ten behoeve van de afwikkeling van de nalatenschap, bijvoorbeeld teneinde een schuld uit een legaat of een (andere) schuld van de nalatenschap te voldoen.”

De vereffenaar oefent zijn taak in zekere zin onder toezicht van de kantonrechter uit. De kantonrechter zal er mede op (kunnen) letten of de vereffenaar zijn taak bij het beheer en de vereffening van de nalatenschap als een goed vereffenaar uitvoert. Art. 4:210 lid 1 BW brengt de kantonrechter daarvoor in elk geval in positie. Op grond van die bepaling geven vereffenaars aan de kantonrechter alle door hem gewenste inlichtingen en zijn vereffenaars verplicht diens aanwijzingen bij vereffening te volgen. Ten onrechte suggereert deze bepaling overigens een continue monitoring van de werkzaamheden van de vereffenaar door de kantonrechter. Zie § 5.9 voor de (on)mogelijkheden van deze informele rechtsingang.

Privatieve vertegenwoordigingsbevoegdheid van de vereffenaar

De vereffenaar vertegenwoordigt bij de vervulling van zijn taak de erfgenamen in en buiten rechte. De erfgenamen zijn niet bevoegd zonder medewerking van de vereffenaar of machtiging van de kantonrechter over de goederen van de nalatenschap of hun aandeel daarin te beschikken (art. 4:211 lid 2 BW). Dit betekent dat de erfgenamen door de privatieve vertegenwoordigingsbevoegdheid van de vereffenaar voor de duur van de vereffening buitenspel zijn gezet. Privatief betekent namelijk exclusief, met uitsluiting van de erfgenamen. Een vergelijkbare vertegenwoordigingsbevoegdheid komt aan de executeur toe (art. 4:145 BW).

Bevoegdheid van de erfgenamen-vereffenaars bij beneficiair aanvaarding

Indien één of meer erfgenamen de nalatenschap beneficiair aanvaard hebben, gelden de volgende regels. Alle erfgenamen zijn in dat geval vereffenaar, ook de erfgenaam die de nalatenschap zuiver aanvaard heeft (art. 4:195 lid 1 BW). Tenzij de kantonrechter anders bepaalt, oefenen de erfgenamen hun bevoegdheden als vereffenaars van de beneficiair aanvaarde nalatenschap in beginsel *tezamen* uit (art. 4:198 BW). Uitgangspunt is derhalve dat de erfgenamen *gezamenlijk* de nalatenschap als vereffenaar vereffenen.

⁵¹ Zie daarvoor hoofdstuk 13 ('De almacht van de executeur', § 3.1).

In welke gevallen zal de kantonrechter van dat uitgangspunt kunnen afwijken, met toepassing van de tenzij-clausule? Uit rechtspraak⁵² blijkt dat de wijze van formulering van art. 4:198 BW aanleiding geeft om aan te nemen dat er slechts een beperkte bevoegdheid is om af te wijken van het wettelijke uitgangspunt. Het zal veelal gaan om voorzieningen te treffen ten behoeve van de nalatenschap als geheel, waarbij één of meerdere vereffenaars niet in staat of niet beschikbaar is of zijn om de bevoegdheden gezamenlijk met de andere vereffenaars uit te oefenen. Art. 4:198 BW lijkt er dus met name niet voor bedoeld te zijn om uiteenlopende geschillen over de vereffening tussen de erfgenamen aan de kantonrechter voor te leggen. Daarvoor heeft de wetgever andere voorzieningen in de wet opgenomen. Indien het de erfgenamen als vereffenaars niet lukt om de nalatenschap gezamenlijk te vereffenen, lijkt het aangewezen de rechtbank te verzoeken een professionele vereffenaar te benoemen (art. 4:203 BW).

Beheer van de nalatenschap

Bepaalde daden kunnen de erfgenamen-vereffenaars bij beneficiaire aanvaarding zo nodig zelfstandig verrichten, te weten:

- handelingen die dienen tot gewoon onderhoud van de nalatenschapsgoederen;
- handelingen tot behoud van die goederen; of
- handelingen die geen uitstel kunnen lijden.

Uiteraard is het ook mogelijk om te werken met een volmacht, waarbij de erfgenamen-vereffenaars aan één of meerdere erfgenamen een volmacht verlenen of aan een notaris(kantoor). Lukt het niet om alle neuzen in dezelfde richting te krijgen of mist een deel van de erfgenamen de tijd of de bekwaamheid de vereffeningstaak op zich te nemen, dan kan de rechtbank verzocht worden een vereffenaar te benoemen (§ 2.2), bijvoorbeeld een notaris of een gespecialiseerde erfrechtadvocaat.

Aangifte erfbelasting

Art. 72 lid 2 van de Successiewet bepaalt dat de door de rechter benoemde vereffenaars van nalatenschappen gehouden zijn tot al de bij deze wet aan erfgenamen opgelegde verplichtingen. Tot die verplichtingen behoort onder meer het doen van aangifte erfbelasting. In vervolg hierop bepaalt art. 47 lid 1 van de Invorderingswet dat de door de rechter benoemde vereffenaars van nalatenschappen hoofdelijk aansprakelijk zijn voor al de door en bij het overlijden van de erflater verschuldigde erfbelasting, tenzij de aangifte voor de erfbelasting niet door hen is gedaan.⁵³

⁵² Zie rechtbank Midden-Nederland 25 september 2019, [ECLI:NL:RBMNE:2019:4673](#), rechtbank Limburg 13 juli 2023, [ECLI:NL:RBLIM:2023:4093](#) en rechtbank Rotterdam 26 september 2024, [ECLI:NL:RBROT:2024:10787](#).

⁵³ Zie voor deze in de oren van de vereffenaar omineus klinkende bepalingen uit de Successiewet en de Invorderingswet uitgebreider hoofdstuk 13 ('De almacht van de executeur', § 13).

5. De vereffeningprocedure

5.1 Inleiding

Welke actiepunten staan op de *to-do*-lijst van de vereffenaar? Wat moet zoal tot het beheren en vereffenen van de nalatenschap als een goed vereffenaar gerekend worden? Op basis van enkel de wettelijke regeling van de vereffeningprocedure van Boek 4 BW kom ik tot de volgende opsomming:

- a. het bekend maken van de benoeming van de vereffenaar in de Staatscourant (art. 4:206 lid 6 BW);
- b. indien er geen erfgenamen zijn of wanneer het niet bekend is of er erfgenamen zijn, probeert de vereffenaar door oproepingen in veel gelezen dagbladen of door andere doelmatige middelen de erfgenamen op te sporen (art. 4:225 lid 1 BW, het erfgenamenonderzoek);
- c. het opmaken en neerleggen van een notariële of onderhandse boedelbeschrijving (art. 4:211 lid 3 BW);
- d. het aanwijzen van een boedelnotaris (art. 4:211 lid 5 BW);
- e. het oproepen van boedelschuldeisers en neerleggen van de lijst van erkende en betwiste vorderingen en aanspraken (art. 4:214 BW);
- f. het te gelden maken van nalatenschapsgoederen (art. 4:215 BW);
- g. het neerleggen van de rekening en verantwoording en de uitdelingslijst (art. 4:218 BW);
- h. het doen van uitkeringen na het verbindend worden van de uitdelingslijst (art. 4:220 BW); en
- i. het na voltooiing van de vereffening afgeven van het overschot aan de erfgenamen of de Staat (art. 4:226 BW).

Opmerkelijk is dat geen afzonderlijke bepaling in Boek 4 BW is gewijd aan één van de belangrijkste taken van de vereffenaar: het beheer van de goederen van de nalatenschap.

5.2 Opmaken en neerleggen van de boedelbeschrijving

De vereffenaar moet met bekwame spoed een onderhandse of notariële boedelbeschrijving (doen) opmaken, waarin de schulden van de nalatenschap in de vorm van een voorlopige staat zijn opgenomen (art. 4:211 lid 3 BW).⁵⁴ De vereffenaar kan voor de onderhandse vorm van de boedelbeschrijving kiezen bij de vereffening van een nalatenschap na een beneficiaire aanvaarding. De keuze voor de mogelijkheid van een onderhandse boedelbeschrijving wordt gerechtvaardigd door de omstandigheid dat het in

⁵⁴ Zie ook art. 671 e.v. Rv. Zie daarvoor verder hoofdstuk 26 ('Dossieropbouw in erfrechtzaken', § 6) en hoofdstuk 18 ('Verdeling van de nalatenschap', § 8 e.v.).

geval van een beneficiaire aanvaarding mogelijk moet zijn de kosten, ook wat dit punt betreft, zo laag mogelijk te houden.⁵⁵

De vereffenaar moet de boedelbeschrijving ten kantore van de boedelnotaris of, indien deze ontbreekt, ter griffie van de rechtbank (sector kanton) neerleggen, ter inzage van de erfgenamen en de schuldeisers van de nalatenschap. Andere schuldeisers van een erfgenaam, ook indien deze erfgenaam de nalatenschap verworpen heeft, kunnen tot inzage gemachtigd worden door de kantonrechter (art. 4:211 lid 3 BW). Zij dienen daartoe een verzoekschrift in bij de griffie van de sector kanton van de laatste woonplaats van de erflater.

De kantonrechter kan in geval van een beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap de erfgenamen ontheffen van de verplichting de boedelbeschrijving ter inzage te leggen (art. 4:211 lid 4 BW) (§ 6). Dergelijke verzoeken worden kritisch beoordeeld. Ontheffing zal aan de orde kunnen zijn als de nalatenschap positief is en inzage voor crediteuren zonder belang is. Te denken valt daarbij in het bijzonder aan het geval dat de nalatenschap beneficiair aanvaard is vanwege een handelingsonbekwame erfgenaam, maar waarbij verder geen problemen bij de afwikkeling van de nalatenschap te verwachten zijn. Tegen de beschikking van de kantonrechter op het ontheffingsverzoek is voor partijen geen hogere voorziening toegelaten (art. 676a onder s Rv).

Om te komen tot het opmaken van een boedelbeschrijving zal de vereffenaar zich een beeld moeten vormen van wat tot de nalatenschap behoort. De vereffenaar zal bijvoorbeeld naar de woning gaan om een inventarisatie te maken van de inboedel en waar mogelijk bij derden informatie inwinnen over (slapende) tegoeden⁵⁶, verzekeringen, belastingschulden, uitkeringen e.d. Een bij de erflater betrokken accountant of financieel adviseur zal daarbij een helpende hand kunnen bieden. Bij het opvragen van gegevens heeft de vereffenaar dezelfde bevoegdheden als de erflater had. De vereffenaar is immers vertegenwoordiger van de erfgenamen (art. 4:211 lid 2 BW), die op hun beurt in de vermogensrechtelijke voetsporen van de erflater zijn getreden (art. 4:182 BW, de saisine-regel).⁵⁷

5.3 Aanwijzen van een boedelnotaris

Een door de rechtbank benoemde vereffenaar kan een boedelnotaris aanwijzen, indien dit nog niet is geschied. De notaris die deze opdracht heeft aanvaard, geeft daarvan kennis aan de erfgenamen en doet zich inschrijven in het boedelregister (art. 4:211 lid 5 BW). De vereffenaar is niet verplicht een boedelnotaris aan te wijzen. Of hij dat doet, zal mede afhangen van zijn eigen kennis en vaardigheden om de afwikkeling van de nalatenschap tot een goed einde te brengen en van de omvang en de samenstelling van de nalatenschap.

De benoeming van een boedelnotaris ontslaat de vereffenaar niet van zijn eigen aansprakelijkheid als vereffenaar, maar voor fouten van de notaris kan hij niet aansprakelijk worden gehouden. Dat zou uitsluitend mogelijk zijn als aan de vereffenaar kan worden

⁵⁵ MvA II, Parl. Gesch. InvW. Boek 4 BW, p. 2156.

⁵⁶ Op de website www.slapendetegoeden.nl, een website van de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB), kan in één keer bij alle aangesloten banken een verzoek worden ingediend naar het bestaan van slapende tegoeden op bankrekeningen. Bij nabestaandendes van banken kunnen eveneens gegevens opgevraagd worden.

⁵⁷ Het is niet nodig dat de vereffenaar daarvoor een beroep moet doen op de exhibitieplicht van art. 843a (oud) Rv, thans met ingang van 1 januari 2025 art. 194 en art. 195 Rv. Zie rechtbank Limburg 7 juni 2018, [ECLI:NL:RBLIM:2018:5371](https://eclis.nl/ECLI:NL:RBLIM:2018:5371).

toegerekend dat hij een verkeerde persoon als boedelnotaris heeft uitgekozen (*culpa in eligendo*) of deze na gerezen bezwaren handhaaft.⁵⁸

De boedelnotaris zal zijn diensten kunnen verlenen als een deskundige raadgever van de vereffenaar en de erfgenamen. Daarnaast speelt de boedelnotaris volgens afdeling 4.6.3 BW in de vereffeningprocedure een centrale rol, zoals blijkt uit het navolgende:

- a. de boedelnotaris kan de kantonrechter verzoeken één of meer van de erfgenamen die beneficiair aanvaard hebben, te gelasten zekerheid te stellen voor hun beheer en de nakoming van hun overige verplichtingen (art. 4:199 lid 1 BW);
- b. de boedelnotaris⁵⁹ wordt door de rechtbank gehoord ter zake van de benoeming van een vereffenaar (art. 4:206 lid 1 BW);
- c. de boedelnotaris⁶⁰ wordt door de kantonrechter gehoord ter zake van een verzoek tot opheffing van de vereffening (art. 4:209 lid 1 BW);
- d. de schuldeisers moeten hun vorderingen indienen bij de boedelnotaris (art. 4:214 lid 1 BW); en
- e. de volgende stukken moeten op het kantoor van de boedelnotaris ter inzage gelegd worden:
 - de boedelbeschrijving (art. 4:211 lid 3 BW);
 - de lijst van de door de vereffenaar erkende en betwiste vorderingen en aanspraken op voorrang (art. 4:214 lid 5 BW);
 - de uitdelingslijst (art. 4:218 lid 1 BW); en
 - de rekening en verantwoording (art. 4:218 lid 1 BW).

De vereffenaar is niet verplicht een boedelnotaris aan te wijzen, telkens wanneer deze ontbreekt. De boedel kan van zo eenvoudige aard of geringe omvang zijn, dat aan de bijstand van een boedelnotaris geen dringende behoefte bestaat en het maken van de daaraan verbonden kosten niet gerechtvaardigd zou zijn. Het kan ook zijn dat de deskundigheid van een door de rechtbank benoemde vereffenaar, bijvoorbeeld een notaris (of een advocaat die geregeld als faillissementscurator optreedt), deze bijstand overbodig maakt. Met de bepaling heeft de wetgever buiten twijfel willen stellen dat de vereffenaar bevoegd is een boedelnotaris aan te wijzen en dat aan hem de werkzaamheden die een boedelnotaris pleegt te verrichten, kunnen worden overgelaten.⁶¹

⁵⁸ MvA II, Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 998.

⁵⁹ Dit geldt ook voor de boedelnotaris die door de executeur is aangewezen of de boedelnotaris die op verzoek van de zuiver aanvaard hebbende erfgenaam optreedt, MvA II, Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 989.

⁶⁰ Dit geldt ook voor de boedelnotaris die door de executeur is aangewezen of de boedelnotaris die op verzoek van de zuiver aanvaard hebbende erfgenaam optreedt, MvA II, Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 989.

⁶¹ MvA II, Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 998.

5.4 Oproepen van schuldeisers, verificatie van vorderingen en neerleggen van de lijst van erkende en betwiste vorderingen en aanspraken

Teneinde te bereiken dat schuldeisers hun vordering op de nalatenschap kunnen indienen en de vereffenaar op basis daarvan een lijst van crediteuren kan opstellen, bevat art. 4:214 BW diverse formele vereisten.

Oproeping van schuldeisers

De vereffenaar roept de schuldeisers van de nalatenschap, zo dit nog niet is geschied, openlijk op om hun vordering vóór een door de kantonrechter bepaalde datum bij de boedelnotaris of, indien deze ontbreekt, bij hemzelf in te dienen. De oproeping geschiedt op dezelfde wijze als de bekendmaking van de beneficiaire aanvaarding of de benoeming van de vereffenaar en zoveel mogelijk tegelijkertijd (art. 4:214 lid 1 BW). De kantonrechter kan de datum voor aanmelding van de vorderingen ambtshalve bepalen of nadat hij door de vereffenaar daarom is verzocht.⁶² De Richtlijnen Vereffening nalatenschappen vermelden dat de wet geen termijn bepaalt voor de oproeping van schuldeisers om hun vordering aan te melden, maar dat bij een openlijke oproeping en een oproeping per brief een termijn van zes weken ná publicatie van de advertentie als een redelijke termijn kan worden gehanteerd.⁶³ Opmerking verdient hierbij nog dat de benoeming van een vereffenaar door de rechtbank geschiedt (art. 4:206 lid 1 BW), terwijl de termijn voor de aanmelding van de vorderingen door de schuldeisers door de kantonrechter wordt vastgesteld (art. 4:214 lid 1 BW).

De vereffenaar moet bovendien de hem bekende schuldeisers van de nalatenschap per brief oproepen. Is hem het adres van een schuldeiser van de nalatenschap onbekend gebleven, dan deelt hij dit mede aan de kantonrechter (art. 4:214 lid 2 BW). De kantonrechter kan eventueel bepalen dat eerst een onderzoek verricht moet worden naar schuldeisers met een onbekend adres. De vereffenaar is daarbij verplicht de aanwijzingen van de kantonrechter te volgen (vgl. art. 4:210 lid 1 BW).

Aanmelding van vorderingen

Over de wijze van aanmelding van vorderingen door schuldeisers van de nalatenschap bevat Boek 4 BW geen bijzondere voorschriften. Van de schuldeiser kan verlangd worden dat hij zijn vordering en/of de daaraan verbonden voorrang met stukken onderbouwt. Het lijkt verder aangewezen dat de vereffenaar de aanmelding van de vordering aan de schuldeiser bevestigt.

De aanmelding van een vordering door een schuldeiser stuit de verjaring (art. 4:214 lid 3 BW). Dat heeft tot gevolg dat met de aanmelding een nieuwe verjaringstermijn aanvangt (art. 3:319 lid 1 BW). De nieuwe verjaringstermijn is gelijk aan de oorspronkelijke, doch niet langer dan vijf jaren (art. 3:319 lid 2 BW). Niettemin treedt de verjaring in geen geval op

⁶² De rechtspraak laat voorbeelden zien waarin een bij verzoekschrift gedaan verzoek van een vereffenaar aan de kantonrechter ex art. 4:214 lid 1 BW om een datum te bepalen voor het oproepen van schuldeisers, leidt tot het afgeven van een beschikking (waarbij gelet op de aard van het verzoek is afgezien van een behandeling ter terechtzitting). Zie bijvoorbeeld de beschikkingen van de rechtbank Noord-Holland van 9 april 2020, [ECLI:NL:RBNHO:2020:2509](#) en de rechtbank Noord-Holland van 13 april 2016, [ECLI:NL:RBNHO:2016:3756](#).

⁶³ Richtlijnen (september 2024), G1. (Oproeping van schuldeisers) onder 5.

een eerder tijdstip in dan waarop de oorspronkelijke termijn zonder stuiting zou zijn verstreken.

Duidelijk is dat de aanmelding van een vordering in een vereffeningprocedure een andere functie heeft dan het ter verificatie indienen van een vordering in een faillissement. Bij de verificatie van vorderingen in een faillissement staat de verificatievergadering centraal. In deze vergadering kunnen de andere schuldeisers en de gefailleerde de ter verificatie ingediende vorderingen betwisten. Dat betekent ook dat in faillissement de daadwerkelijk erkenning van vorderingen in handen is gelegd van de rechtbank ten tijde van de verificatievergadering. Daarbij komt dan nog dat art. 122 lid 1 Fw de rechter-commissaris een belangrijke rol toedicht:

“In geval van betwisting beproeft de rechter-commissaris een schikking. Indien hij partijen niet kan verenigen, en voor zover het geschil niet reeds aanhangig is, verwijst hij partijen naar een door hem te bepalen terechtzitting van de rechtbank, zonder dat daartoe een dagvaarding wordt vereist.”

Een dergelijke verificatie van de vorderingen, met daarbij een bemiddelende rol van de rechter-commissaris, vindt niet plaats in de vereffeningprocedure (zie ook § 5.5). In de vereffeningprocedure is het de taak van de vereffenaar om vorderingen (en eventueel daaraan verbonden voorrang) te erkennen of niet. Anders dan in faillissement kan een vereffenaar niet te allen tijde op een door hem gedane erkenning terugkomen (vgl. art. 119 Fw). Dat zal een reden voor de vereffenaar kunnen zijn om zo nodig een slag om de arm te houden bij de erkenning van vorderingen bij de vereffening van een nalatenschap en niet dan na een zorgvuldig onderzoek van de onderliggende bescheiden daartoe overgaan.

Vereffening en de legitimaris

Een niet-opeisbare vordering van een legitimaris wordt niet opgenomen in de uitdelingslijst (art. 4:218 lid 4 BW), omdat anders de bescherming van de langstlevende zou worden opgegeven (§ 7.2). De legitimaris heeft wel belang bij vaststelling van de hoogte van zijn vordering, ongeacht of de vordering uit hoofde van de legitieme portie opeisbaar is of nog niet. Art. 4:223 lid 2 BW biedt de legitimaris de mogelijkheid daartoe (§ 5.5).

Art. 4:78 BW legt uitsluitend een informatieplicht op aan de erfgenamen en de met het beheer van de nalatenschap belaste executeur. Opmerkelijk is dat de vereffenaar niet wordt genoemd in art. 4:78 BW. Betekent dit nu dat jegens de vereffenaar door de legitimaris geen beroep op art. 4:78 BW kan worden gedaan? Aangenomen wordt dat, ook al bestaan er voldoende middelen en wegen in de vereffeningprocedure om duidelijkheid te verkrijgen over de aanspraken van schuldeisers (waaronder de legitimarissen), ook de vereffenaar zich heeft te houden aan het bepaalde in art. 4:78 BW.⁶⁴

⁶⁴ Het gerechtshof Den Haag 18 juni 2019, [ECLI:NL:GHDHA:2019:1869](#), meent dat art. 4:78 BW niet van toepassing is op de vereffening van nalatenschappen. In de vereffeningprocedure zouden er volgens het hof voor de legitimaris voldoende mogelijkheden zijn om aan de benodigde informatie te komen. Het hof wijst daarbij onder meer op art. 4:210 BW, de mogelijkheid dat de kantonrechter een aanwijzing aan de vereffenaar geeft (§ 5.9).

Aanmelding van vorderingen ná de gestelde termijn

Schuldeisers die hun vordering indienen ná het verstrijken van de door de kantonrechter bepaalde termijn kunnen hun vordering in de vereffeningprocedure niet geldend maken door plaatsing op de uitdelingslijst. Zij zullen hun rechten op een andere wijze geldend moeten maken (§ 5.14).

Vervolg van de vereffeningprocedure na aanmelding: beoordeling van de vorderingen

Na aanmelding zal de vereffenaar de gegrondheid van de aangemelde vorderingen en/of de daaraan verbonden voorrang beoordelen. Boek 4 BW laat zich niet met dit onderzoek van de vereffenaar in. De vereffenaar geeft, indien hij zich met een ingediende vordering of een ingeroepen voorrang niet kan verenigen, daarvan onverwijld onder opgave van redenen kennis aan hem die de vordering heeft ingediend (art. 4:214 lid 4 BW). Zie daarover verder § 5.5.

Zo spoedig mogelijk na het verstrijken van de bij de oproeping van de schuldeisers gestelde termijn voor aanmelding van de vorderingen legt de vereffenaar een lijst van de door hem erkende en betwiste vorderingen en aanspraken op voorrang ten kantore van de boedelnotaris of, indien deze ontbreekt, ter griffie van de rechtbank (sector kanton) neer, ter inzage van de erfgenamen, de legatarissen en allen die zich als schuldeiser hebben aangemeld. De vereffenaar geeft ieder van hen van deze neerlegging kennis (zie verder § 5.12).

De verplichtingen uit hoofde van art. 4:214 lid 1 BW (oproeping van de schuldeisers) en art. 4:214 lid 5 BW (kennisgeving van de neerlegging van de lijst van schuldeisers aan de schuldeisers) rusten slechts op de erfgenamen die uit hoofde van de beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap vereffenaar zijn indien de kantonrechter dit heeft bepaald (art. 4:221 lid 1 BW). Zie verder § 6 voor deze verzwarende van de vereffeningprocedure.

5.5 'Renvooiprocedure'

Indien de vereffenaar zich met een door een schuldeiser van de nalatenschap ingediende vordering of een ingeroepen voorrang niet kan verenigen, zal hij daarvan aan die schuldeiser onder opgave van redenen onverwijld kennisgeven (art. 4:214 lid 4 BW). Daarmee is een geschil ontstaan over het toelaten van een vordering of de daaraan verbonden voorrang in de vereffeningprocedure. Hoe verloopt dat vereffeningsgeschil verder?

In het kader van de vereffening van de nalatenschap is – anders dan bij een faillissement – geen afzonderlijke verificatie in een verificatievergadering voorgeschreven (§ 5.4). De vereffenaar kan dus na aanmelding van de vorderingen van schuldeisers onmiddellijk overgaan tot het opmaken van een uitdelingslijst. De schuldeiser hoeft het opmaken van een uitdelingslijst door de vereffenaar niet af te wachten en kan een procedure tot erkenning van zijn vordering of zijn voorrang in rechte meteen instellen. In lijn hiermee bepaalt art. 4:223 lid 2 BW dat een schuldeiser van de nalatenschap tijdens de vereffening zijn vorderingsrecht, of de voorrang die zijn vordering toekomt, bij vonnis kan doen vaststellen (de 'renvooiprocedure'). Het is ook mogelijk dat de schuldeiser in actie komt om zijn vordering in rechte vast te doen stellen nadat hij kennis heeft genomen van de lijst van erkende en betwiste vorderingen en aanspraken op voorrang (art. 4:214 lid 5 BW). Dat

dergelijke procedures tot erkenning van vorderingen worden gevoerd, is geen beletsel voor het opmaken van een uitdelingslijst. De vorderingen waarover door schuldeisers wordt geprocedeerd, zullen voorwaardelijk in de uitdelingslijst opgenomen kunnen worden. Zie hiervoor uitdrukkelijk de wetsgeschiedenis van Boek 4 BW:

“Daar bij deze vereffening een accoord niet kan voorkomen, is geen afzonderlijke verificatie voorgeschreven, maar gaat de vereffenaar onmiddellijk tot het opmaken van de uitdelingslijst over. Een geschil over het toelaten van een vordering of haar voorrang, kan echter aan het maken van de uitdelingslijst voorafgaan. Daartoe is de vereffenaar verplicht zodra hij zich met een vordering of een voorrang niet kan verenigen, daarvan aan de belanghebbende kennis te geven. Deze kan dan volgens [art. 4:223 lid 2 BW] zonder de uitdelingslijst af te wachten, een procedure tot erkenning van zijn vordering of zijn voorrang instellen. (...)

*De omstandigheid, dat een of meer vaststellingsprocedures gevoerd worden, behoeft geen reden te zijn, om het opmaken van de uitdelingslijst uit te stellen. Evenals in geval van faillissement kan de boedelrechter op verzoek van de belanghebbende de vereffenaar gelasten de vordering of de voorrang voorwaardelijk te erkennen.”*⁶⁵

en

*“Wel is het mogelijk, dat een schuldeiser der nalatenschap tijdens de vereffening zijn vordering of de voorrang van die vordering gerechtelijk doet vaststellen. Dit kan geschieden, wanneer de schuldeiser bericht van de vereffenaar krijgt, dat deze zijn vordering of voorrang niet wil erkennen, of wanneer een schuldeiser in verzet komt tegen een uitdelingslijst, waarop vordering en voorrang niet zijn opgenomen en dit verzet tot een renvooiprocedure leidt. Een zodanige procedure is echter, ook onafhankelijk van deze omstandigheden, te allen tijde mogelijk.”*⁶⁶

Van een werkelijke renvooiprocedure (vergelijkbaar met die in een faillissement) is in dit geval geen sprake. In de verificatieprocedure van een faillissement worden bij een betwisting en als geen schikking mogelijk blijkt partijen “zonder dat daartoe een dagvaarding wordt vereist” naar een door de rechter-commissaris te bepalen terechtzitting van de rechtbank verwezen (art. 122 lid 1 Fw). Een dergelijke rechtsingang wordt in de vereffeningprocedure niet geboden. De schuldeiser van de nalatenschap die erkenning wenst van zijn vordering of voorrang zal – in verband met de privatieve vertegenwoordigingsbevoegdheid van de vereffenaar (art. 4:211 lid 2 BW) – een dagvaarding aan de vereffenaar als gedaagde partij moeten uitbrengen.

Een vaststelling bij vonnis ten gunste van een schuldeiser van de nalatenschap zal ertoe kunnen leiden dat de vordering en/of de daaraan verbonden voorrang alsnog moet worden opgenomen in de uitdelingslijst.

Wil de schuldeiser het vonnis waarbij zijn vordering en/of voorrang is vastgesteld, ook ten uitvoer kunnen leggen op de persoonlijke goederen van een erfgenaam die met zijn gehele vermogen aansprakelijk is (en dat is in de regel de zuiver aanvaard hebbende erfgenaam), dan dient de schuldeiser deze erfgenaam in de procedure tegen de vereffenaar tevens als partij te betrekken (art. 4:223 lid 2 BW). Aangenomen wordt wel dat schuldeisers eerst verhaal zouden moeten nemen op de nalatenschap alvorens verhaal te

⁶⁵ TM, Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 1012-1013.

⁶⁶ TM, Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 1026.

kunnen nemen op het eigen vermogen van de zuiver aanvaard hebbende erfgenaam. Daarvoor bestaan goede redenen als de schuldeiser een mede-erfgenaam is en de nalatenschap voldoende verhaal biedt. Zo overwoog de rechtbank Utrecht bij vonnis van 22 december 2010, [ECLI:NL:RBUTR:2010:BO9289](#):

"[Eisers, die de nalatenschap van hun vader beneficiair hadden aanvaard] vorderen in hun hoedanigheid van schuldeisers van de nalatenschap dat [D, de broer die als enige de nalatenschap zuiver had aanvaard] de gestelde vorderingen uit onderbedeling [uit hoofde van het overlijden van moeder] betaalt uit zijn eigen vermogen.

Naar het oordeel van de rechtbank is het naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar dat [eisers] de gestelde vorderingen op het eigen vermogen van [D] en [G, echtgenote van D] willen verhalen. Zij dienen in de omstandigheden van dit geval eerst verhaal te zoeken op de onverdeelde nalatenschap met inachtneming van de beneficiaire aanvaarding en pas dan op het vermogen van een mede-erfgenaam, indien en voor zover de nalatenschap ontoereikend is."

en

"Artikel 4:184 lid 2 aanhef en onder a BW legt [D], als zuiver aanvaardend erfgenaam, de verplichting op om een schuld van de nalatenschap ten laste van zijn eigen vermogen te voldoen. Het gaat in deze zaak echter niet alleen om een rechtsverhouding tussen schuldeisers en erfgenaam. [Eisers] zijn zelf ook erfgenaam. Het gaat dus om de rechtsverhouding tussen mede-erfgenamen. Het gaat bovendien om erfgenamen die het niet eens zijn over de omvang van de nalatenschap. In het bijzonder [eisers] hebben zich op dit punt uitdrukkelijk alle weren en rechten voorbehouden, maar ook [D] heeft het saldo dat uit de akte van 2008 blijkt, betwist. Dit brengt mee dat tussen partijen niet vast staat of de nalatenschap al of niet toereikend is om de gestelde vorderingen uit onderbedeling daaruit te voldoen. Tussen partijen staat wel vast dat de activa van de nalatenschap ten minste € 384.784,77 bedragen. De vorderingen uit hoofde van onderbedeling kunnen dus, voor het geval zij nog bestaan, in ieder geval gedeeltelijk uit de nalatenschap worden voldaan. Voorts acht de rechtbank van belang dat een eventueel tekort in de nalatenschap (in ieder geval mede) is ontstaan door omvangrijke betalingen die [E] onbetwist aan elk van zijn kinderen heeft gedaan."

Ook in een andere zaak werd deze volgorde – eerst neemt een schuldeiser van de nalatenschap verhaal op de nalatenschap en daarna pas op het eigen vermogen van een zuiver aanvaard hebbende erfgenaam – aangehouden. De rechtbank Gelderland overwoog bij vonnis van 30 augustus 2022, [ECLI:NL:RBGEL:2022:5417](#):

"[Eiseres, echtgenoot van erflater en enig erfgenaam] heeft onweersproken gesteld dat de nalatenschap toereikend is om alle schulden van de nalatenschap en daarmee ook het openstaande bedrag van het legaat van [gedaagde, dochter van erflater uit een eerder huwelijk, aan wie een legaat van US\$ 2 miljoen was toegekend] te voldoen. Daarmee staat vast dat de vordering van [gedaagde] zonder meer uit de nalatenschap kan worden voldaan. In het licht van deze omstandigheden valt niet in te zien waarom [gedaagde] er belang bij heeft om zich direct op het privévermogen van [eiseres] te verhalen. Door [gedaagde] zijn geen feiten en omstandigheden naar voren gebracht die meebrengen dat zij daarbij een voldoende rechtens te respecteren belang heeft. [Gedaagde] kan immers verhaal zoeken op

de nalatenschap. De voorzieningenrechter acht gelet op deze omstandigheden voldoende gronden aanwezig om aan te nemen dat [gedaagde] met het leggen van executoriaal beslag op het privévermogen van [eiseres] misbruik maakt van haar executiebevoegdheid. Het beslag moet daarom als onrechtmatig worden aangemerkt. De primaire vordering tot opheffing van de gelegde executoriale beslagen zal derhalve worden toegewezen."

Indien een schuldeiser reeds een procedure tegen de erflater was begonnen om een bepaalde vordering te doen vaststellen, zal de vereffenaar deze procedure kunnen overnemen (vgl. art. 225 e.v. Rv).⁶⁷

Renvooiprocedure of verzet?

Een belangrijke *issue* voor een schuldeiser is nog of hij zijn vordering of de voorrang die zijn vordering toekomt, gedurende de vereffeningprocedure bij vonnis moet laten vaststellen of dat hij de vereffening kan afwachten en na het neerleggen van de rekening en verantwoording en de uitdelingslijst daartegen in verzet kan opkomen. Die *issue* wordt in § 7.7 behandeld bij het verzet tegen de uitdelingslijst.

5.6 Te gelde maken van nalatenschapsgoederen

De meest ingrijpende actie van de vereffenaar is het te gelde maken van de goederen van de nalatenschap⁶⁸, voor zover dit althans voor de voldoening van de schulden van de nalatenschap nodig is.⁶⁹ In beginsel is de vereffenaar – in tegenstelling tot de faillissementscurator⁷⁰ – bevoegd de goederen te gelde te maken op de wijze die de vereffenaar het meest geraden voorkomt. Een (extra) machtiging van de kantonrechter behoeft de vereffenaar daarvoor niet.⁷¹ Goederen die een schuldeiser van de nalatenschap te vorderen heeft (zoals bijvoorbeeld een gelegateerd goed), worden zoveel mogelijk in de laatste plaats te gelde gemaakt (art. 4:215 lid 1 BW).

⁶⁷ Zie hoofdstuk 25 ('Procederen over erfenissen', § 8).

⁶⁸ Onder het te gelde maken van de goederen van de nalatenschap kan ook het incasseren van een vordering en het entameren van een procedure daarvoor worden begrepen.

^{69/69} Ter discussie wordt in de literatuur gesteld of de vereffenaar ook bevoegd zou zijn om goederen van de nalatenschap te verkopen als de verkoop niet nodig is om schulden te voldoen. Ik onderken dat het beheer van de nalatenschap onder omstandigheden ook verkoopbevoegdheid kan impliceren (vgl. HR 21 november 2008, [ECLI:NL:HR:2008:BD5985](#)). Maar ik heb moeite met het aanvaarden van een bevoegdheid tot verkoop van nalatenschapsgoederen van een vereffenaar om te komen tot "*vereenvoudiging van de verdeling die na de vereffening volgt*" (Vgl. E. de Jong, 'Komt een vereffenaar bij de notaris', WPNR 7471, p. 507). Dat behoort nu eenmaal niet tot de eigenlijke taak en bevoegdheid van een vereffenaar.

⁷⁰ De faillissementscurator zal de goederen die tot de boedel behoren in beginsel in het openbaar dienen te verkopen (art. 101 j° art. 176 Fw). Met toestemming van de rechter-commissaris kunnen de goederen onderhands verkocht worden.

⁷¹ Zie rechtbank Limburg 22 februari 2019, [ECLI:NL:RBLIM:2019:1899](#), in welk geval onwetendheid van de erfgenamen en miscommunicatie ten aanzien van de taken en bevoegdheden van de vereffenaar het de vereffenaar bemoeilijkte om zijn wettelijke taken binnen de daarvoor bepaalde tijd te verrichten. Om schot in de zaak te brengen, gaf de kantonrechter de vereffenaar een aanwijzing ex art. 4:210 BW om het onroerend goed te laten taxeren en te verkopen en de kantonrechter uiterlijk over drie maanden over het verdere verloop van de vereffening te berichten.

Overleg met de erfgenamen

Omtrent de keuze van de te gelde te maken goederen en de wijze van tegeldemaking treedt de vereffenaar zoveel mogelijk in overleg met de erfgenamen (zie ook art. 4:147 lid 2 BW voor het overleg van de executeur met de erfgenamen over het te gelde maken van de nalatenschapsgoederen). Niet wordt vereist dat de erfgenamen het ook eens zijn met het voornemen van de vereffenaar tot de tegeldemaking van de nalatenschapsgoederen. Bestaat tegen de voorgenomen tegeldemaking van een goed bezwaar bij een erfgenaam of een schuldeiser die het goed te vorderen heeft, dan stelt de vereffenaar hem in de gelegenheid de beslissing van de kantonrechter in te roepen (art. 4:215 lid 2 BW). Het is mogelijk dat de kantonrechter in een eerder stadium aan de vereffenaar aanwijzingen heeft gegeven met betrekking tot de wijze van tegeldemaking (art. 4:210 BW). Bij verzoekschrift kan geklaagd worden over bijvoorbeeld (i) het feit dat goederen worden verkocht, (ii) de wijze waarop de vereffenaar het goed verkoopt en voor welke prijs en (iii) aan wie de goederen worden verkocht. Deze geschillen worden door de kantonrechter beslist, zonder dat tegen zijn beschikking een hogere voorziening voor partijen openstaat.⁷² Ter zitting zullen worden opgeroepen de vereffenaar, de verzoeker en de erfgenamen als belanghebbenden.

Het hiervoor bepaalde ten aanzien van de overlegplicht van de vereffenaar met de erfgenamen bij het te gelde maken van nalatenschapsgoederen geldt mede ten aanzien van hen aan wie het vruchtgebruik van de nalatenschap of van een aandeel daarin is vermaakt (art. 4:215 lid 3 BW). Zie overigens ook art. 4:195 lid 2 BW op grond waarvan voor de toepassing van afdeling 4.6.3 BW de echtgenoot met een verzorgingsvruchtgebruik⁷³ in beginsel gelijkgesteld wordt met een erfgenaam.

Voldoet een vereffenaar niet aan de overlegplicht jegens de erfgenamen en met hen daarin gelijkgestelden, dan tast dit de geldigheid van de door de vereffenaar verrichte rechtshandelingen niet aan, ook niet indien de wederpartij wist dat de overlegplicht niet is nageleefd. Een belanghebbende zou in dit geval een actie uit hoofde van onrechtmatige daad tegen de vereffenaar moeten instellen (art. 6:162 BW). De externe bevoegdheid van de vereffenaar is niet beperkt en deze wordt ook niet beperkt door het niet in acht nemen van de overlegplicht zoveel als mogelijk van art. 4:215 lid 2 BW.

Self-dealing

De mogelijkheden van *self-dealing* door de vereffenaar zijn beperkt. Art. 3:68 BW is op de handelingen van de vereffenaar van overeenkomstige toepassing (art. 4:215 lid 4 BW). Dat betekent dat – tenzij anders is bepaald – een gevolmachtigde (in dit geval de vereffenaar (vgl. art. 4:211 lid 2 BW)) slechts dan als wederpartij van de volmachtgever (in dit geval de erfgenamen) kan optreden, wanneer de inhoud van de te verrichten rechtshandeling zo nauwkeurig vaststaat, dat strijd tussen beider belangen is uitgesloten.

5.7 Bijzondere bevoegdheden van de vereffenaar

In aanvulling op de bevoegdheid van de vereffenaar de goederen van de nalatenschap te liquideren, komt hem een aantal bijzondere bevoegdheden toe. Te noemen zijn de bevoegdheid van de vereffenaar tot:

⁷² Zie art. 676a onder t Rv.

⁷³ Zie hoofdstuk 4 ('Over dwingend nooderrecht: de andere wettelijke rechten', § 4).

- vermindering en terugvordering van legaten;
- vermindering en terugvordering van quasi-legaten; en
- uitoefening van rechten met betrekking tot een nog niet tot uitkering gekomen sommenverzekering.

Vermindering van legaten

De vereffenaar is verplicht de in het testament voorkomende legaten te verminderen voor zover dat voor het voldoen van de hoger gerangschikte schuldeisers van de nalatenschap nodig is (art. 4:211 lid 1 j° art. 4:120 lid 2 BW).⁷⁴ Deze verplichting rust zowel op de door de rechtbank benoemde vereffenaar als op de erfgenamen-vereffenaars bij een beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap. Ten gevolge van de vermindering van een legaat wordt de nalatenschap bevrijd van een gedeelte van het legaat, en wel ter grootte van de vermindering. Vermindering geschiedt door het uitbrengen van een verklaring door de vereffenaar aan de legataris (art. 4:120 lid 4 BW).

Terugvordering van legaten

Voor zover reeds aan het legaat is voldaan, blijft de rechtsgrond – ondanks de vermindering van het legaat – daarvoor in stand (art. 4:120 lid 4 BW). Hetgeen aan een legataris is uitgekeerd, kan evenwel teruggevorderd worden voor zover dat nodig is om de hoger (dan het legaat) gerangschikte schulden van de nalatenschap als bedoeld in art. 4:7 lid 1 onder a t/m g BW te voldoen. Slechts een door de rechtbank benoemde vereffenaar heeft deze bevoegdheid tot terugvordering van legaten binnen drie jaar na de uitkering aan de legataris (art. 4:216 BW). Deze termijn van drie jaar is een vervaltermijn. De vereffenaar zal de legataris die niet vrijwillig (een deel van) het legaat terugbetaalt op de normale wijze moeten dagvaarden.

In art. 4:216 BW wordt bepaald dat art. 4:122 lid 1 BW van overeenkomstige toepassing is. Dat houdt in dat een legataris wiens legaat wordt verminderd, bevoegd is volledige voldoening van het legaat te verlangen, mits hij het bedrag van de vermindering in geld oplegt. Een legataris kan de terugvordering van het legaat – en dat zal dan een legaat van een goed zijn – dus kunnen voorkomen door het bedrag van de vermindering aan de nalatenschap te voldoen.

Normaal gesproken is een situatie waarin legaten reeds zijn uitgekeerd, terwijl de nalatenschap een tekort kent, niet aan de orde. Ook legatarissen behoren immers hun vordering voldaan te krijgen nadat hun vordering door de vereffenaar op de uitdelingslijst is geplaatst. Dat zou moeten voorkomen dat legatarissen prematuur worden voldaan. Deze situatie kan wél aan de orde zijn, indien de erfgenamen na beneficiaire aanvaarding eerst zelf vereffenaar zijn geweest en legaten alvast hebben uitgekeerd of in een later stadium van de vereffening pas is gebleken dat de nalatenschap een tekort kent.

De gedachte achter de wettelijke regeling van vermindering en terugvordering van legaten is eenvoudig: een erflater kan geen mooi weer spelen jegens een legataris als niet eens de overige schulden van de nalatenschap kunnen worden voldaan. Legatarissen hebben eerst

⁷⁴ Zie hoofdstuk 7 ('Iemand bevoordelen of belasten met een legaat', § 9).

recht op nakoming van het legaat als alle andere vorderingen zijn voldaan (art. 4:120 lid 1 BW). Zij zijn postconcurrent schuldeiser.⁷⁵

Quasi-legaten

Ook quasi-legaten – en dat zijn de contractuele begunstiging in de zin van art. 4:126 BW: de schenking ter zake des doods, een verblijvingsbeding zonder redelijke tegenprestatie of de aanwijzing als begunstigde onder een sommenverzekering – komen op dezelfde wijze als legaten voor vermindering en terugvordering in aanmerking (art. 4:216 BW).⁷⁶

Heeft de vermindering betrekking op een uitkering uit een sommenverzekering (of een andere begunstiging bij een derdenbeding), dan brengt de vermindering mee dat de begunstigde verplicht is tot vergoeding aan de nalatenschap van de waarde van het in mindering komende gedeelte (art. 4:127 BW), althans *“voor zover dit niet, alle omstandigheden in aanmerking genomen, onredelijk is”*. De reden voor deze bijzondere bepaling is dat een uitkering uit een sommenverzekering door de begunstigde buiten de boedel om wordt genoten, rechtstreeks van de verzekeraar. Om de vermindering van de uitkering uit een sommenverzekering tot stand te brengen, wordt deze vergoedingsplicht aan de begunstigde opgelegd. Een begunstiging kan slechts worden verminderd en door een door de rechtbank benoemde vereffenaar worden teruggevorderd binnen drie jaar nadat de begunstigde de uitkering uit de sommenverzekering heeft ontvangen. Deze termijn is eveneens een vervaltermijn.

Sommenverzekering

Met betrekking tot door de erflater gesloten sommenverzekeringen zonder een onherroepelijk geworden aanwijzing van een derde als begunstigde, is art. 22a Fw van overeenkomstige toepassing (art. 4:215 lid 5 BW). Art. 22a lid 1 Fw luidt:

- “Ten aanzien van een overeenkomst van levensverzekering vallen voorts buiten de boedel:*
- a. het recht op het doen afkopen van een levensverzekering voor zover de begunstigde of de verzekeringnemer door afkoop onredelijk benadeeld wordt;*
 - b. het recht om de begunstiging te wijzigen, tenzij de wijziging geschiedt ten behoeve van de boedel en de begunstigde of de verzekeringnemer daardoor niet onredelijk benadeeld wordt;*
 - c. het recht om de verzekering te belenen.”*

Het gaat in dit geval om een door de erflater gesloten sommenverzekering die niet tot uitkering is gekomen, omdat de erflater niet zelf de verzekerde is. Tot de nalatenschap behoren de bevoegdheden die de erflater als verzekeringnemer aan de verzekeringspolis kon ontleen. Die bevoegdheden kunnen in de vereffening door de vereffenaar uitgeoefend worden.

De wetgever geeft daarbij de volgende leeswijzer voor deze bepaling uit de Faillissementswet: voor de curator moet de vereffenaar gelezen worden, voor de rechter-commissaris de kantonrechter en voor de verzekeringnemer: de erfgenamen dan wel, indien de nalatenschap is verdeeld overeenkomstig afdeling 1 van titel 3 (de wettelijke verdeling), de echtgenoot van de erflater.

⁷⁵ Zie ook hoofdstuk 7 ('Iemand bevoordelen of belasten met een legaat', § 1 en § 6).

⁷⁶ Zie ook hoofdstuk 8 ('In the twilight zone van het erfrecht: de quasi-legaten van art. 4:126 BW').

Overeenkomstige toepassing van deze faillissementsbepaling leidt ertoe dat de vereffenaar de uit de sommenverzekering voortvloeiende rechten (zoals afkoop van de polis, wijziging van de begunstiging of belening van de polis) kan uitoefenen of te gelde kan maken. Voor de uitoefening van deze bevoegdheden heeft de vereffenaar de toestemming nodig van de kantonrechter (art. 22a lid 2 Fw j° art. 4:215 lid 5 onder b BW).

Actio Pauliana

Het al dan niet invoeren van de actio Pauliana behoort tot de gebruikelijke taken of werkzaamheden van een vereffenaar in het kader van de vereffening van de nalatenschap.⁷⁷ Indien een schuldenaar bij het verrichten van een onverplichte rechtshandeling wist of behoorde te weten dat daarvan benadeling van één of meer schuldeisers in hun verhaalsmogelijkheden het gevolg zou zijn, is deze rechtshandeling vernietigbaar en kan de vernietigingsgrond worden ingeroepen door iedere door de rechtshandeling in zijn verhaalsmogelijkheden benadeelde schuldeiser, onverschillig of zijn vordering vóór of na de handeling is ontstaan.

5.8 Opheffen van beslagen

Art. 4:223 lid 3 BW bepaalt dat op verzoek van een vereffenaar reeds gelegde beslagen door de kantonrechter kunnen worden opgeheven, voor zover dat voor de vereffening nodig is. Dat ligt anders in geval van faillissement. Art. 33 lid 2 Fw bepaalt namelijk *tout court*: “Gelegde beslagen vervallen”. De bijzondere beslagen op het vermogen van de schuldenaar verliezen door de faillietverklaring van de schuldenaar hun werking. Al hetgeen onder het beslag viel, maakt deel uit van het algemene faillissementsbeslag en strekt tot verhaal van de gezamenlijke schuldeisers. Uitgangspunt bij een faillissement is immers algehele liquidatie van het vermogen van de gefailleerde en verdeling van de opbrengst onder de schuldeisers. De wettelijke regeling van de vereffening luidt op dit punt dus wezenlijk anders.

De vereffening van een nalatenschap doet de door schuldeisers van de erflater gelegde beslagen niet automatisch vervallen. Een dergelijke regel zou voor de vereffening van nalatenschappen te ver gaan, omdat vele te vereffenen boedels solvent zijn. Bij vereffening geldt om die reden een meer flexibele regeling: op verzoek van een vereffenaar kunnen reeds gelegde beslagen, voor zover dat voor een goed verloop van de vereffening nodig is, door de kantonrechter worden opgeheven (art. 4:223 lid 3 BW). De kantonrechter zal de voor aanvang van de vereffeningsprocedure gelegde beslagen bijvoorbeeld opheffen als voor de vereffening van de nalatenschap de verkoop van één of meer beslagen nalatenschapsgoederen vereist is.⁷⁸ Ingezien moet worden dat een schuldeiser die beslag heeft gelegd voor zijn vordering, zijn vordering niet meer ten uitvoer kan leggen op de goederen van de nalatenschap (art. 4:223 lid 1 BW), zodat deze schuldeiser bij handhaving van het gelegde beslag veelal geen belang meer heeft.⁷⁹ Slechts bij een duidelijk solvente

⁷⁷ Zie rechtbank Limburg 3 januari 2024, [ECLI:NL:RBLIM:2024:89](#), voor een voorbeeld van diverse rechtshandelingen die door de erflater ten gunste van zijn samenwonende partner zijn verricht, terwijl de later te vereffenen nalatenschap negatief is. In deze zin ook rechtbank Rotterdam 5 september 2018, [ECLI:NL:RBROT:2018:7592](#).

⁷⁸ Vgl. MvT, Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 2263.

⁷⁹ In de beschikking van de rechtbank Midden-Nederland van 9 maart 2018, [ECLI:NL:RBMNE:2018:1001](#), is in de weigerachtige houding van de Belastingdienst om de gelegde beslagen vrijwillig op te heffen aanleiding gevonden de Belastingdienst te veroordelen in de

boedel zal de afwikkeling van de nalatenschap ook met handhaving van gelegde beslagen mogelijk zijn. Daarbij zal de rechter tevens rekening kunnen houden met de aard van het beslag: conservatoir of executoriaal.

Op goede gronden is de beslissing over de opheffing van gelegde beslagen tijdens de vereffeningprocedure daarom in handen van de kantonrechter gelegd. Het verzoekschrift tot opheffing van een beslag moet door de vereffenaar worden ingediend bij de kantonrechter van de laatste woonplaats van erflater. Is een rechter-commissaris benoemd, dan is deze bevoegd het verzoek tot opheffing van een gelegd beslag te behandelen. In het verzoekschrift zal gemotiveerd moeten worden aangegeven waarom het nodig is dat met het oog op de vereffening van de nalatenschap het gelegde beslag wordt opgeheven. Daaruit moet blijken dat er geen ander vrij boedelactief is om de schulden van de nalatenschap te kunnen voldoen en dat liquidatie van de beslagen goederen daarvoor nodig is. De beschikking kan uitvoerbaar bij voorraad worden verklaard. Tegen de beschikking kan hoger beroep worden ingesteld binnen een termijn van drie maanden (art. 358 Rv).

Wordt door de vereffenaar geen verzoek tot opheffing van een gelegd beslag gedaan, dan lijkt art. 4:223 lid 1 BW voor een schuldeiser-beslaglegger een sta-in-de-weg te zijn om de executie van het beslagen goed gedurende de vereffeningprocedure eigenmachtig voort te zetten.

5.9 Aanwijzingen van de kantonrechter

Eénregelig en nauwelijks uitgeschreven, bepaalt art. 4:210 lid 1 BW:

“Vereffenaars geven aan de kantonrechter alle door deze gewenste inlichtingen en zijn verplicht diens aanwijzingen bij vereffening te volgen.”

Hieruit blijkt dat de vereffenaar – en dat geldt zowel voor de door de rechtbank benoemde vereffenaar (zware vereffening) als voor de erfgenamen-vereffenaars (lichte vereffening) – zijn taak in zekere zin uitoefent onder toezicht van de kantonrechter. De kantonrechter zal er mede op (kunnen) letten of de vereffenaar zijn taak bij het beheer en de vereffening van de nalatenschap als een goed vereffenaar uitvoert. Art. 4:210 lid 1 BW brengt de kantonrechter daarvoor in elk geval in de positie. Ten onrechte suggereert deze bepaling – zoals eerder gesteld – een continue monitoring van de werkzaamheden van de vereffenaar door de kantonrechter. Om in staat te zijn een aanwijzing te geven, zal de kantonrechter minst genomen op de hoogte moeten zijn of gesteld worden van de status van de te vereffenen nalatenschap.

Uit vaste rechtspraak valt in elk geval af te leiden dat de kantonrechter een aanwijzing geeft als daarvoor een *“gegronde reden”* bestaat, hoewel daarmee niet veel gezegd is. Vereist zal in elk geval zijn dat de door de kantonrechter te geven aanwijzing kennelijk in het belang van de taakuitvoering van de vereffenaar is en dat de aanwijzing niet ziet op de gebruikelijke taken en werkzaamheden van de vereffenaar.

proceskosten van het door de vereffenaar geïnitieerde verzoek tot opheffing ex art. 4:223 lid 3 BW. De Belastingdienst had diverse executoriale beslagen gelegd, maar daardoor kon een woning niet verkocht worden met het oog op voldoening van de schuldeisers. De nalatenschap was negatief en alleen door verkoop en levering van de woning konden schulden worden voldaan.

Verzoek om een aanwijzing?

Een belangrijke vraag is of een belanghebbende (te denken valt aan een vereffenaar, een schuldeiser of een erfgenaam) aan de kantonrechter om een aanwijzing kan verzoeken of dat het geven van een aanwijzing aan de vereffenaar een ambtshalve bevoegdheid van de kantonrechter is. Bij een recente wijziging van de Handleiding erfrechtprocedures kantonrechter heeft de Expertgroep Erfrecht negatief geoordeeld over de mogelijkheid om een verzoek aan de kantonrechter te kunnen doen tot het geven van een aanwijzing. De Handleiding⁸⁰ vermeldt:

“Het volgen van de visie dat belanghebbenden een verzoek kunnen doen tot het geven van een aanwijzing heeft verstrekkende gevolgen. Niet alleen staat het de kantonrechter niet meer vrij om geen aanwijzing te geven (dat zal namelijk worden aangemerkt als een afwijzing), maar bovendien zal de beslissing (het al dan niet geven van de aanwijzing) vatbaar zijn voor hoger beroep. En daar wringt naar de mening van de expertgroep de schoen. Nog daargelaten of bij het opstellen van de memorie van antwoord voor ogen heeft gestaan dat met de woorden “op verzoek van” de mogelijkheid van een hoger beroep werd gecreëerd, acht de expertgroep dit onwenselijk indachtig het doel en de strekking van de vereffeningprocedure. Deze procedure is er vooral toch op gericht een gecontroleerde afwikkeling tot stand te brengen, waarbij de kantonrechter zowel inhoud als voortvarendheid kan controleren doordat hij om inlichtingen kan vragen en aanwijzingen kan verstrekken. Een, of meerdere, mogelijk zelfs uitgelokte behandelingen van hoger-beroepszaken tijdens de vereffening zullen een voorspoedige afwikkeling niet ten goede komen. En dan drukken we ons voorzichtig uit.

De mogelijkheid van hoger beroep zou van de mogelijkheid tot het geven van aanwijzingen zelf, een tandeloze tijger maken en bovenal leiden tot een zeer ongewenste mogelijkheid de afwikkeling van de vereffening ernstig te vertragen. De expertgroep is van mening dat deze mogelijkheid niet moet worden geboden aan belanghebbenden.

De expertgroep beveelt daarom aan het bepaalde in artikel 210 zo uit te leggen dat belanghebbenden in een nalatenschap de kantonrechter op de hoogte kunnen stellen van feiten of omstandigheden die zouden kunnen leiden tot het geven van een aanwijzing, Het al dan niet geven van een aanwijzing betreft een discretionaire bevoegdheid van de kantonrechter, waar geen hoger beroep tegen open staat.”⁸¹

Niet duidelijk is of de aanwijzing door de kantonrechter in de vorm van een beschikking dan wel per brief wordt gegeven. Ook is niet duidelijk of in voorkomend geval niet toch hoger beroep tegen de aanwijzing van de kantonrechter kan worden ingesteld. De tijd zal het moeten uitwijzen of deze wijziging in de Handleiding een trendbreuk veroorzaakt heeft.

⁸⁰ Handleiding (september 2024), p. 124.

⁸¹ In deze passage uit de Handleiding wordt verwezen naar de memorie van antwoord, Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 1008, alwaar wordt vermeld: *“Het oorspronkelijke eerste lid scheen te wijzen op een voorkeur voor verkoop in het openbaar, die deze echter lang niet altijd verdient. Het gewijzigd ontwerp laat de vereffenaar in beginsel vrij de wijze van verkoop te kiezen, die het meest in overeenstemming is met zijn plicht de nalatenschap als een goed vereffenaar te beheren en te vereffenen. Wel kan de boedelrechter hem ook op dit punt – op verzoek van een belanghebbende, b.v. een schuldeiser, of zelfs ambtshalve – aanwijzingen geven krachtens artikel 4.5.3.7.”* Deze laatste bepaling is het huidige art. 4:210 BW. De bedoelde passage geeft steun aan de visie dat het mogelijk is de kantonrechter te verzoeken een aanwijzing te geven, waarop bij beschikking moet worden beslist.

De aanwijzing van de kantonrechter is gericht tot de vereffenaar en zal zien op het beheer of de vereffening van de nalatenschap, bijvoorbeeld verlening van een machtiging een bepaalde handeling te verrichten. De aanwijzing dient er niet voor om aan belanghebbenden toekomende persoonlijke rechten tegenover de nalatenschap geldend te maken.

Een voorbeeld ter illustratie. De kantonrechter van de rechtbank Rotterdam heeft bij beschikking van 26 oktober 2020, [ECLI:NL:RBROT:2020:9650](#), een aanwijzing aan de vereffenaar gegeven in het volgende geval.

De nalatenschap van de ongehuwde erflater is negatief. Erflater had een overlijdensrisicoverzekering (ORV) afgesloten. Het minderjarige kind van erflater is de begunstigde van de verzekering. Een notaris is door de rechtbank Rotterdam tot vereffenaar benoemd. De vereffenaar heeft de kantonrechter om een aanwijzing ex art. 4:210 BW verzocht. In zijn hoedanigheid van vereffenaar wenst de notaris een zodanig bedrag ten laste van de uitkering uit de ORV te ontvangen dat de schulden van de nalatenschap (een hypotheekschuld en andere schulden) betaald kunnen worden. De verzekeraar wil wel meewerken, maar alleen als de moeder van het minderjarige kind hiervoor toestemming geeft. Omdat de moeder geen toestemming geeft, heeft de notaris om een aanwijzing van de kantonrechter verzocht. De kantonrechter oordeelt in de eerste plaats dat de aanwijzing van het kind als begunstigde van de ORV geldt als een gift (art. 7:188 lid 1 BW) en dat sprake is van een quasi-legaat (art. 4:126 lid 2 onder b BW)⁸²:

“Naar het oordeel van de kantonrechter is onvoldoende door [de moeder] aangetoond dat erflater de verzekering enkel heeft afgesloten om [de minderjarige zoon] verzorgd achter te laten (ter nakoming van een natuurlijke verbintenis) en dat geen sprake is van een gift. De verzekering is namelijk eerst twee jaar na de geboorte van [de minderjarige zoon] afgesloten omdat erflater een huis had gekocht. [de minderjarige zoon] was daarnaast niet de eerste begunstigde van de verzekering, maar dat was erflater zelf en vervolgens zijn echtgenote en daarna pas [de minderjarige zoon]. Gelet hierop zijn er onvoldoende aanwijzingen om te oordelen dat de verzekering niet enkel uit vrijgevigheid richting [de minderjarige zoon] is afgesloten. (...) Dit betekent dat het ervoor wordt gehouden dat de overlijdensrisicoverzekering een gift is. Nu de overlijdensrisicoverzekering is aan te merken als een gift valt deze onder artikel 4:126 lid 2 BW en is dus sprake van een quasi-legaat. Het gevolg hiervan is dat de overlijdensrisicoverzekering wat betreft de regels van vermindering en inkorting gelijk wordt gesteld met een legaat. De overlijdensrisicoverzekering van [de minderjarige zoon] komt daarom voor vermindering in aanmerking. Nu sprake is van een quasi-legaat heeft [de notaris] zich terecht op het standpunt gesteld dat hij als vereffenaar recht heeft op een bedrag ten laste van deze uitkering om de schulden van de nalatenschap te voldoen. Op grond van artikel 4:120 BW moet de vereffenaar immers het quasi-legaat verminderen om de schulden van de nalatenschap te betalen.”

In de tweede plaats oordeelt de kantonrechter dat de vermindering van de ORV teneinde hoger gerangschikte schuldeisers te kunnen voldoen in de gegeven omstandigheden niet onredelijk is:

⁸² Zie tevens hoofdstuk 8 ('In the twilight zone van het erfrecht: de quasi-legaten van art. 4:126 BW', § 4).

“Niet in geschil is dat erflater niet uitdrukkelijk heeft verklaard dat met de begunstiging de verzorging van [de minderjarige zoon] was beoogd. De kantonrechter is voorts niet gebleken dat de uitkering vanuit de overlijdensrisicoverzekering noodzakelijk is voor de betaling van de kosten van studie en levensonderhoud van [de minderjarige zoon]. [De moeder] heeft niet, althans onvoldoende, gesteld dat zij onvoldoende middelen heeft om in het levensonderhoud van [de minderjarige zoon] te voorzien. [De moeder] heeft immers zelf een baan en had volgens de door haar overgelegde belastingaangifte een belastbaar inkomen in 2019 van € 30.692,-. Daarnaast ontvangt [de minderjarige zoon] blijkens de door [de moeder] overgelegde uitkeringsspecificatie van Nationale Nederlanden van juni 2020 ook maandelijks een nabestaandenpensioen ten bedrage van € 662,- bruto per 1 januari 2019 en heeft [de moeder] ter zitting verklaard dat zij een spaarrekening heeft voor [de minderjarige zoon]. Voorts is het de verwachting dat niet de gehele uitkering van [de minderjarige zoon] zal worden verminderd, maar dat er nog een bedrag voor hem overblijft wanneer de schulden voldaan zijn. Dat bedrag is afhankelijk van de prijs waarvoor de woning van erflater verkocht wordt. [de moeder] heeft onvoldoende onderbouwd dat dit samen met haar inkomen en het nabestaandenpensioen van [de minderjarige zoon] onvoldoende is voor de betaling van de kosten van studie en levensonderhoud van [de minderjarige zoon]. Het is daarom niet onredelijk dat [de moeder] wordt verplicht om aan de vermindering mee te werken.”

Op basis hiervan geeft de kantonrechter met het oog op de voortvarende (verdere) afwikkeling van de nalatenschap aan de vereffenaar een aanwijzing ex art. 4:210 BW ter zake van de vereffening van de nalatenschap van erflater. De vereffenaar kan met die aanwijzing duidelijkheid verschaffen aan de schuldeisers. De aanwijzing van de kantonrechter luidt:

“de aan [de minderjarige] toekomende uitkering uit de overlijdensrisicoverzekering van erflater bij Interpolis is een quasi-legaat, dat voor vermindering door de vereffenaar in aanmerking komt. Dit betekent dat [de notaris] ingevolge artikel 4:216 BW tot vermindering van dit quasi-legaat kan overgaan. [de belanghebbende moeder] is op grond van artikel 4:127 BW verplicht om mee te werken aan de vermindering van de uitkering, omdat deze niet onredelijk is.”

Aanwijzingen worden door de kantonrechter vaak gegeven in het kader van de verzetprocedure van art. 4:218 BW (§ 7.7), zoals:

- het verwerken van de financiële gevolgen van bepaalde beslissingen in de uitdelingslijst (rechtbank Midden-Nederland 20 maart 2017, [ECLI:NL:RBMNE:2017:3612](#));
- een opposant in de gelegenheid stellen zijn vordering ex art. 4:223 lid 2 BW in rechte vast te laten stellen (rechtbank Noord-Nederland 7 juni 2016, [ECLI:NL:RBNNE:2016:2680](#)); en
- het verrichten van nader onderzoek naar de vraag of een goed tot de nalatenschap behoort en wat de waarde daarvan is (rechtbank Limburg 14 maart 2017, [ECLI:NL:RBLIM:2017:2296](#)).

5.10 Vaststellen van het loon van de vereffenaar

Een door de rechtbank benoemde vereffenaar heeft recht op het loon dat door de kantonrechter vóór het opmaken van de uitdelingslijst wordt vastgesteld (art. 4:206 lid 3 BW). Is een rechter-commissaris in de vereffening benoemd, dan is deze bevoegd het loon vast te stellen (art. 4:208 lid 2 onder a BW).

In de regel geldt dat een vereffenaarsbeloning alleen aan de orde is als de vereffenaar niet tevens erfgenaam is. Erfgenamen die als gevolg van beneficiaire aanvaarding vereffenaar zijn geworden, krijgen in de regel geen loon.⁸³ Daarvan zou bijvoorbeeld kunnen worden afgeweken als de werkzaamheden een aanzienlijke belasting voor de vereffenaar opleveren, de erfgenamen niet allen even zwaar met deze werkzaamheden worden belast of de werkzaamheden voor een belangrijk deel ten bate van de schuldeisers of de mede-erfgenamen worden verricht.

Het vaststellen van het loon geschiedt naar aanleiding van een verzoekschrift dat door de vereffenaar wordt ingediend bij de kantonrechter van de laatste woonplaats van de erflater. Als bijlagen bij het verzoekschrift moeten een boedelbeschrijving en een urenspecificatie worden gevoegd. Bij het vaststellen van het loon wordt aansluiting gezocht bij de regeling voor curatoren in faillissementen. Die regeling is opgenomen in de Recofa-richtlijnen voor faillissementen en surseances van betaling (§ 1).⁸⁴

Volgens de Richtlijnen Vereffening nalatenschappen kan loon door de vereffenaar alleen worden verzocht op basis van een gespecificeerde registratie van de daadwerkelijk aan de vereffening bestede tijd.⁸⁵ Bij de tijdregistratie kan gebruik worden gemaakt van vaste tijdeenheden. De tijdregistratie wordt op zodanige wijze gespecificeerd dat daaruit valt af te leiden:

- de datum waarop de werkzaamheid is verricht;
- de soort werkzaamheden die zijn verricht; en
- de (kwalificatie van de) persoon die de werkzaamheid heeft verricht.

Volgens de Handleiding erfrechtprocedures kantonrechter vindt in beginsel geen zitting plaats over het verzoek van de vereffenaar zijn loon vast te stellen. Daar zal debet aan zijn dat de vaststelling van het loon een aangelegenheid is tussen de kantonrechter en de vereffenaar die een salarisverzoek doet. De Handleiding⁸⁶ vermeldt verder:

“De wet biedt geen mogelijkheid om belanghebbenden (meestal de erfgenamen) te horen bij de vaststelling van het loon. Belanghebbenden kunnen wel als informanten worden gehoord (zie ECLI:NL:GHDHA:2018:1678). Belanghebbenden kunnen eventueel in verzet tegen de uitdelingslijst.”

Dat betekent volgens de Handleiding dat schuldeisers van de nalatenschap en erfgenamen *niet* als belanghebbenden bij het verzoek van de vereffenaar tot vaststelling van het loon worden aangemerkt. De loonvaststelling betreft een aangelegenheid die alleen de

⁸³ Richtlijnen (september 2024), p. 23.

⁸⁴ Zie daarvoor www.rechtspraak.nl. In die richtlijnen wordt rekening gehouden met het basisuurtarief (2025: € 267,05) en de ervaringsjaren van de advocaat of notaris (met een factor 1,6 voor de advocaat of notaris met meer dan 11 jaar ervaring).

⁸⁵ Richtlijnen (september 2024), p. 23-24.

⁸⁶ Handleiding (september 2024), p. 115.

vereffenaar en de kantonrechter aangaat. Schuldeisers en erfgenamen kunnen zich niet mengen in de vaststelling van het loon door de kantonrechter van de door de rechtbank benoemde vereffenaar.⁸⁷ Boek 4 BW voorziet daarin in elk geval niet. Zo nodig kunnen dezen wel als 'informanten' worden aangemerkt, omdat zij bij het vaststellen van het loon van de vereffenaar geen partij zijn. Zij kunnen de kantonrechter voorzien van voor de vaststelling van het loon relevante informatie.

De vaststelling van het loon door de kantonrechter is een beschikking⁸⁸, en niet een administratieve handeling (vergelijkbaar met de aanwijzing die krachtens art. 4:210 BW wordt gegeven). Daar wordt ook wel anders over gedacht.

Boek 4 BW geeft geen aanwijzingen over de wijze waarop het loon van de vereffenaar door de kantonrechter moet worden vastgesteld. Als vermeld, zijn hierover aanbevelingen gegeven in de Richtlijnen Vereffening nalatenschappen. Bij de vaststelling van het loon kan de kantonrechter kijken naar de verhouding tussen het loon en de omvang van de nalatenschap. Dat wil niet zeggen dat bij een nalatenschap van geringe omvang een gering loon past (en het omgekeerde is ook niet zonder meer passend). Het is veeleer zo dat van een vereffenaar mag worden verwacht dat hij zijn werkzaamheden in meer of mindere mate beperkt als de nalatenschap een geringe omvang heeft. Het kan goed zijn dat een nalatenschap van (min of meer) geringe omvang dermate complex is dat de vereffenaar veel werk moet verrichten en dat een nalatenschap met een grote omvang eenvoudig af te wikkelen is. Ook daarmee zal rekening moeten worden gehouden. Een nalatenschap waarin het lastig communiceren is met schuldeisers en/of erfgenamen kan daardoor ook complexer worden. Het aantal gemaakte uren moet in verhouding staan tot de omvang en de complexiteit van de vereffening.

Bij de toetsing of het aantal gemaakte uren gelet op de omvang en de complexiteit van de nalatenschap redelijk voorkomt, zal ook rekening kunnen worden gehouden met het feit dat een vereffenaar het beheer over de nalatenschap naar eigen inzicht mag voeren en keuzes mag maken die hem ten behoeve van dat beheer juist voorkomen, zij het dat de vereffenaar daarbij de zorg van een goed vereffenaar in acht moet nemen. Werkzaamheden die in het belang van de nalatenschap zijn geweest, zullen in ieder geval als redelijk zijn aan te merken.

Een in de rechtspraak onbesliste vraag is nog of de kantonrechter het loon mag of moet vaststellen van een door de rechtbank benoemde vereffenaar bij een positieve nalatenschap, waarin geen uitdelingslijst wordt opgemaakt door de vereffenaar en geen rekening en verantwoording hoeft te worden afgelegd aan de erfgenamen (vgl. art. 4:221 lid 2 BW). De vereffenaar zal overigens wel altijd een eigen belang hebben bij de vaststelling van het loon door de kantonrechter (al was het maar om discussies over de hoogte van het loon met erfgenamen of schuldeisers te vermijden). De rechtspraak laat een wisselend beeld zien van de bevoegdheid c.q. de bereidheid van de kantonrechter om het loon van de vereffenaar vast te stellen.⁸⁹

⁸⁷ Zie bijvoorbeeld gerechtshof Den Haag 20 juni 2018, [ECLI:NL:GHDHA:2018:1678](#); gerechtshof 's-Hertogenbosch 25 maart 2021, [ECLI:NL:GHSHE:2021:922](#); rechtbank Den Haag 17 maart 2023, [ECLI:NL:RBDHA:2023:3444](#).

⁸⁸ De Handleiding (september 2024), p. 115-116, gaat uit van een beschikking met de mogelijkheid van hoger beroep. Zie in deze zin gerechtshof Den Haag 14 maart 2018, [ECLI:NL:GHDHA:2018:767](#).

⁸⁹ Geen loonbeschikking bij een positieve nalatenschap: rechtbank Midden-Nederland 11 februari 2022, [ECLI:NL:RBMNE:2022:1698](#); rechtbank Midden-Nederland 17 maart 2022, [ECLI:NL:RBMNE:2022:1179](#); rechtbank Den Haag 8 november 2021, [ECLI:NL:RBDHA:2021:12119](#).

Aan de ene kant kan geredeneerd worden dat het loon vastgesteld moet worden door de kantonrechter “*vóór het opmaken van de uitdelingslijst*” (art. 4:206 lid 3 BW), zodat als deze uitdelingslijst bij een positieve nalatenschap niet wordt opgemaakt of neergelegd het loon niet door de kantonrechter vastgesteld wordt. In dat geval zal de vereffenaar het loon in samenspraak met de erfgenamen moeten vaststellen, nu zij de overschotgerechtigden zijn aan wie rekening en verantwoording moet worden afgelegd (art. 4:221 lid 3 j° art. 4:226 lid 1 BW). Dat lijkt voor de vereffenaar een weinig benijdenswaardige positie, omdat de erfgenamen en de schuldeisers van de nalatenschap, voor wier belangen de vereffenaar moet opkomen, een inherent tegenstrijdig belang hebben. In dat licht bezien zou het niet juist zijn dat de erfgenamen invloed kunnen uitoefenen op het loon van de vereffenaar. Soms wordt daaraan toegevoegd dat als een vereffenaar dat echt niet wil of er tezamen met de erfgenamen niet uitkomt, het de vereffenaar dan vrijstaat zich te wenden tot de kantonrechter om zijn loon vast te stellen. Er zou ruimte bestaan om het loon “*desgewenst*” door de kantonrechter te laten vaststellen.

Aan de andere kant kan geredeneerd worden dat het enkele feit dat een uitdelingslijst niet wordt neergelegd nog niet betekent dat deze niet opgemaakt kan zijn door de vereffenaar. Verder geldt dat art. 4:206 lid 3 BW in feite niet meer bepaalt dan dat het loon *vóór het opmaken van de uitdelingslijst* wordt vastgesteld en niet dat het loon wordt vastgesteld indien een uitdelingslijst wordt opgemaakt.

Het loon maakt deel uit van de uitdelingslijst en iedere belanghebbende (waartoe de erfgenamen en de schuldeisers van de nalatenschap kunnen worden gerekend) kan binnen één maand na de openlijke bekendmaking daarvan in verzet komen tegen de uitdelingslijst (art. 4:218 BW) (§ 7.7). Kortom, de discussie over de hoogte van het loon van de vereffenaar komt – onvermijdelijk – uiteindelijk toch op een later tijdstip op het bord van de kantonrechter terecht. Opmerkelijk is intussen wel dat over het loon in verzet kan worden geklaagd, terwijl de vaststelling van het loon toch een exclusieve aangelegenheid tussen de kantonrechter en de vereffenaar was.

Is loon verschuldigd in verband met de vereffening, dan is dit een schuld van de nalatenschap (art. 4:7 lid 1 onder c BW). Van belang is nog dat de kosten van vereffening, met inbegrip van het loon van de vereffenaar, in mindering gebracht worden op de legitimaire massa (art. 4:65 en art. 4:7 lid 1 onder c BW). Dat geldt niet voor de kosten van executele (art. 4:7 lid 1 onder d BW).⁹⁰

Tussentijdse vaststelling van loon

De vereffenaar kan bij wege van voorschot tussentijds loon declareren. Daarvoor wordt (wederom) aansluiting gezocht bij de Recofa-richtlijnen voor faillissementen en surseances van betaling.⁹¹ Uit die richtlijnen volgt dat in elk geval één keer per jaar om een voorschot kan worden gevraagd en dat het voorschot slechts kan worden toegekend als de stand van de boedel dat toelaat.

Wel een loonbeschikking bij een positieve nalatenschap: rechtbank Rotterdam 21 januari 2022, [ECLI:NL:RBROT:2022:601](#); rechtbank Gelderland 5 januari 2022, [ECLI:NL:RBGEL:2022:48](#); rechtbank Den Haag 10 juni 2022, [ECLI:NL:RBDHA:2022:5459](#).

⁹⁰ Zie ook hoofdstuk 12 (‘Het wettelijke minimum in het erfrecht: de legitieme portie’, § 6).

⁹¹ Zie daarvoor www.rechtspraak.nl.

Volgens art. 73a Fw bevat het verzoek tot het toekennen van een voorschot (toegesneden op de vereffenaar) de volgende gegevens:

- het verzochte voorschot;
- een inhoudelijke onderbouwing van het verzoek;
- een specificatie van de werkzaamheden van de vereffenaar met de daaraan bestede tijd (tijdregistratie);
- een schatting van de werkzaamheden van de vereffenaar met de daaraan te besteden uren (tijdregistratie), in het geval het voorschot wordt verzocht over een periode in de toekomst;
- het te hanteren uurtarief; en
- een verslag van de vereffenaar dat, afgezien van de openbaarheid, voldoet aan de eisen die in een faillissement ingevolge art. 73a Fw aan een dergelijk verslag worden gesteld.

5.11 Vereffeningskosten

Als een schuld van de nalatenschap wordt aangemerkt: *“de kosten van vereffening van de nalatenschap, met inbegrip van het loon van de vereffenaar”* (art. 4:7 lid 1 onder c BW).⁹² Om te beoordelen of bepaalde kosten als vereffeningskosten moeten worden aangemerkt, wordt in de regel aansluiting gezocht bij de omschrijving daarvan door de notariskamer van het gerechtshof Amsterdam in de tuchtbeslissing van 8 maart 2011, [ECLI:NL:GHAMS:2011:BQ0031](#). Die omschrijving luidt:

“Onder ‘de kosten van vereffening van de nalatenschap’ verstaat het hof de kosten wegens handelingen die objectief noodzakelijk zijn bij de afwikkeling van een nalatenschap (ook indien geen sprake is van formele vereffening als bedoeld in afdeling 4.6.3. BW). Het hof is van oordeel dat uitgangspunt moet zijn dat de handelingen worden verricht ten behoeve van een algemeen belang – de afwikkeling van de nalatenschap ten behoeve van de gemeenschappelijke erfgenamen – en niet ten behoeve van een individueel belang.”

Kosten van beheer, taxatie en te gelde maken

Tot de vereffeningskosten zullen behoren de kosten tot bewaring en behoud van de nalatenschap, zoals opslag- en ontruimingskosten.

De beheershandelingen van de vereffenaar zullen met name gericht zijn op de inning van vorderingen en het voldoen van schulden. Indien taxatiekosten gemaakt moeten worden om de goederen van de nalatenschap te gelde te maken, zijn deze als vereffeningskosten aan te merken. Hetzelfde geldt voor de makelaarskosten bij verkoop van onroerend goed.

Kosten van verklaring van erfrecht

De kosten voor het opmaken van een verklaring van erfrecht die noodzakelijk is voor de vereffening van de nalatenschap vallen onder de vereffeningskosten.

⁹² Zie ook hoofdstuk 17 (‘Het spel met de letters: de schulden van de nalatenschap’).

Griffierechten en proceskosten

Griffierechten voor beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap door de erfgenamen worden niet als vereffeningskosten aangemerkt.

Ten behoeve van de nalatenschap gemaakte proceskosten (waaronder ook de kosten in verband met de verzoekschriftprocedure die geleid heeft tot de benoeming van een vereffenaar (art. 4:203 en art. 4:204 BW)) zijn aan te merken als vereffeningskosten. Dat is anders als sprake is van onnodig procederen.⁹³

Kosten van opvragen bankafschriften

De kosten die in rekening worden gebracht voor het opvragen van bankafschriften – bijvoorbeeld om de omvang van de geldvorderingen van de kinderen vast te stellen in het kader van de wettelijke verdeling (art. 4:16 lid 4 BW) – zijn vereffeningskosten.

Pre-vereffeningskosten

De Richtlijnen Vereffening nalatenschappen bepalen dat de kosten van de boedelnotaris of de notaris die namens (een deel van) de erfgenamen/vereffenaars optreedt als pre-vereffeningskosten forfaitair begroot worden op maximaal vijf uren.⁹⁴ De gedachte hierachter is dat de inschakeling van een partijnotaris door erfgenamen de afwikkeling van een nalatenschap ten goede kan komen, zodat die kosten in redelijkheid ten laste van de nalatenschap dienen te komen.

5.12 Neerleggen van de rekening en verantwoording en de uitdelingslijst

Het einde van de vereffeningprocedure komt in zicht zodra de vereffenaar heeft opgesteld en neergelegd: (i) een rekening en verantwoording en (ii) een uitdelingslijst. Op dat moment wordt het voor de schuldeisers duidelijk of, en zo ja in welke mate, hun vordering voldaan wordt. Hebben schuldeisers bezwaren tegen de rekening en verantwoording en/of de uitdelingslijst, dan kunnen zij daartegen in verzet komen (zie verder § 7.7).

Neerlegging van de rekening en verantwoording en de uitdelingslijst

De vereffenaar is verplicht binnen zes maanden nadat de voor het indienen van vorderingen gestelde tijd is verstreken, de rekening en verantwoording én de uitdelingslijst ten kantore van de boedelnotaris of, indien deze ontbreekt, ter griffie van de rechtbank (sector kanton) ter kennisneming van eenieder neer te leggen (art. 4:218 lid 1 BW). Indien een rechter-commissaris is benoemd, dienen de stukken bij de griffie van de rechtbank te worden gedeponereerd (art. 4:208 lid 2 BW). De kantonrechter kan deze termijn van zes maanden ambtshalve of op verzoek van de vereffenaar verlengen (art. 4:218 lid 1 BW). Tegen deze beschikking van de kantonrechter staat voor partijen geen hogere voorziening open (art. 676a onder u Rv).

⁹³ Gerechtshof Amsterdam 8 maart 2011, [ECLI:NL:GHAMS:2011:BQ0031](https://eclw.nl/uitspraken/2011/BQ0031).

⁹⁴ Zie Richtlijnen (september 2024), p. 44-45.

Bekendmaking van de neerlegging

De vereffenaar maakt de neerlegging van de rekening en verantwoording en de uitdelingslijst op dezelfde wijze openlijk bekend als de oproep van schuldeisers tot aanmelding van vorderingen. Dit is geregeld in art. 4:214 BW, waarbij weer wordt verwezen naar de regeling van de bekendmaking van de beneficiaire aanvaarding (art. 4:196 BW) en de benoeming van de vereffenaar (art. 4:206 lid 6 BW) (§ 3). Bovendien maakt de vereffenaar de neerlegging bekend per brief aan de erfgenamen, de legatarissen en allen die zich als schuldeiser hebben aangemeld (art. 4:218 lid 2 BW).

Door de neerlegging van de rekening en verantwoording en de uitdelingslijst en de bekendmaking daarvan vangt de verzettermijn van één maand aan (art. 4:218 lid 3 BW) (§ 7.7).

Uitzonderingen op de neerlegging

Niet nodig is het om de rekening en verantwoording en de uitdelingslijst neer te leggen wanneer alle voor het verstrijken van de termijn van aanmelding bekend geworden schulden ten volle worden voldaan (art. 4:221 lid 2 BW).

De verplichting tot het neerleggen van de rekening en verantwoording en de uitdelingslijst rust slechts op de erfgenamen die uit hoofde van de beneficiaire aanvaarding vereffenaar zijn als de kantonrechter dat heeft bepaald (art. 4:221 lid 1 BW) (§ 6).

Vrijstelling van de neerlegging

De door de rechtbank benoemde vereffenaar behoeft de rekening en verantwoording en de uitdelingslijst niet neer te leggen als hij daarvan door de kantonrechter wordt vrijgesteld (art. 4:221 lid 2 BW). Het verzoek om een vrijstelling moet worden ingediend bij de kantonrechter van de laatste woonplaats van de erflater. Tegen deze beschikking staat geen hogere voorziening voor partijen open (art. 676a onder v Rv).

Bij het vrijstellingsverzoek moet een overzicht gevoegd worden van de bekende schuldeisers met hun adressen. De kantonrechter verleent de vrijstelling niet, wanneer een schuldeiser daartegen bezwaar maakt (eveneens art. 4:221 lid 2 BW). Er zijn uitspraken geweest waarin wordt aangenomen dat slechts schuldeisers met een door de vereffenaar erkende vordering bezwaar kunnen maken.⁹⁵ Dat lijkt onnodig restrictief. Ook schuldeisers met een niet-erkende vordering kunnen belang hebben bij de inzage in de rekening en verantwoording en de uitdelingslijst en zouden mijns inziens bij de kantonrechter bezwaar moeten kunnen maken tegen honorering van een vrijstellingsverzoek.

Inzage in de stukken

Inzage in de neergelegde rekening en verantwoording en de uitdelingslijst is mogelijk voor eenieder, zodat de vereffenaar niet hoeft te beoordelen wie wel of niet als belanghebbende moet gelden (art. 4:218 lid 1 BW).

⁹⁵ Rechtbank Amsterdam 12 december 2019, [ECLI:NL:RBAMS:2019:9521](#).

Verzet tegen de uitdelingslijst of de rekening en verantwoording

Blijkt een persoon zijns inziens ten onrechte niet als schuldeiser op de uitdelingslijst te staan of kan een persoon zich niet verenigen met de rekening en verantwoording omtrent de gevolgde afwikkeling van de nalatenschap tot dat moment, dan kan hij daartegen in verzet komen (§ 7.7).

5.13 Tussentijdse uitdelingen

Als de vereffening van een nalatenschap al lang loopt, activa te gelde zijn gemaakt en voldoende tegoeden voor uitdeling aan schuldeisers beschikbaar zijn, dan kan er reden zijn om aan schuldeisers alvast een uitdeling te doen. Boek 4 BW kent geen regeling voor het opmaken van een tussentijdse uitdelingslijst in de vereffening. Is het voor een vereffenaar desondanks mogelijk om gedurende de vereffeningprocedure tussentijds uitdelingen te doen aan schuldeisers van de nalatenschap en daartoe een tussentijdse uitdelingslijst op te maken en neer te leggen? Stel dat het inderdaad mogelijk is om tussentijds uitdelingen te doen bij de vereffening van een nalatenschap. Als later blijkt dat de tussentijdse uitdelingslijst niet juist was, kan deze dan weer worden ingetrokken door de vereffenaar? Deze vragen kwamen aan de orde in de navolgende, in laatste instantie aan de Hoge Raad voorgelegde zaak.

De echtgenoot van de weduwe is in 2012 overleden. De weduwe heeft de nalatenschap van haar echtgenoot voor haar en haar minderjarige kinderen beneficiair aanvaard. In de vereffening is door de rechtbank een vereffenaar en een rechter-commissaris benoemd. Dit houdt onder meer in dat de vereffenaar verplicht is een rekening en verantwoording met een uitdelingslijst ter kennisneming van eenieder neer te leggen (art. 4:218 lid 1 BW). De vereffenaar heeft in februari 2021 een tussentijdse uitdelingslijst opgemaakt en ter griffie neergelegd. Deze tussentijdse uitdelingslijst geeft aan dat een bedrag van € 4,5 miljoen aan de Belastingdienst zou worden uitgekeerd. Daarna is deze tussentijdse uitdelingslijst weer ingetrokken door de vereffenaar en is een nieuwe tussentijdse uitdelingslijst neergelegd. Deze zou ertoe leiden dat een bedrag van € 3 miljoen aan de Belastingdienst wordt uitgekeerd. Tegen de eerste tussentijdse uitdelingslijst – die later is ingetrokken – heeft de weduwe verzet ingesteld. Tegen de daaropvolgende uitdelingslijst niet.

De rechtbank heeft in de beslissing op het verzet van de weduwe geoordeeld dat zij ontvankelijk is en belang heeft bij het verzet. De rechtbank heeft de zaak aangehouden voor het indienen van inhoudelijk verweer op het verzet door de vereffenaar en verlof verleend voor het instellen van tussentijds cassatieberoep. De reden daarvoor zal wel geweest zijn dat de rechtbank vaststelde dat een tussentijdse uitdelingslijst in een vereffening van een nalatenschap een zeldzaamheid is en een intrekking daarvan een unicum. De rechtbank heeft in de tussenbeschikking onder meer overwogen dat de mogelijkheid tot intrekking van een tussentijdse uitdelingslijst bij een vereffening voorbehouden moet zijn aan een geval van *“overduidelijke fouten”*, fouten die praktisch hersteld kunnen worden door of na intrekking van de uitdelingslijst en waarin zonder herstel van die fouten de ordelijke afwikkeling van de nalatenschap in het gedrang zou komen. Zo’n geval is in dit geval niet aan de orde volgens de rechtbank, waardoor de intrekking van de tussentijdse uitdelingslijst niet rechtsgeldig is. Tegen onder meer dat oordeel komt de vereffenaar in cassatie op. Volgens de vereffenaar had de weduwe niet-ontvankelijk moeten worden verklaard in haar verzet tegen de inmiddels ingetrokken tussentijdse uitdelingslijst.

De Hoge Raad overweegt in zijn beschikking van 3 februari 2023, [ECLI:NL:HR:2023:145](#), dat de vereffenaar een tussentijdse uitdelingslijst kan opstellen:

“De rechtbank is terecht, en in cassatie onbestreden, ervan uitgegaan dat in het kader van de vereffening van een nalatenschap op de voet van afdeling 3 van titel 6 van Boek 4 BW – evenals in faillissement, waar deze mogelijkheid onder meer tot uitdrukking komt in art. 180 lid 1 Fw – ruimte bestaat voor de mogelijkheid van tussentijdse uitdelingen op basis van een tussentijdse uitdelingslijst.”

Hoewel een wettelijke basis voor het doen van tussentijdse uitdelingen in Boek 4 BW niet voorhanden is, bestaat die wettelijke basis wel bij faillissement. Op grond van art. 179 en art. 180 Fw wordt een uitdeling aan de geverifieerde schuldeisers bevolen “zo dikwijls er, naar het oordeel door de rechter-commissaris, voldoende gereede penningen aanwezig zijn”. Ook de vereffenaar zal volgens de Hoge Raad bij de vereffening van een nalatenschap tussentijds uitdelingen kunnen doen, waartegen schuldeisers in verzet kunnen komen. De schuldeisers hebben evenwel geen recht op een tussentijdse uitdeling.

Kan een tussentijdse uitdelingslijst worden ingetrokken door de vereffenaar? De Hoge Raad oordeelt dat dit inderdaad kan, maar dat dit niet onverkort mogelijk is:

“Nadat een tussentijdse uitdelingslijst op de voet van art. 4:218 lid 1 BW is neergelegd ter kennisneming van een ieder en op de voet van art. 4:218 lid 2 BW is bekendgemaakt, kunnen zich omstandigheden voordoen waardoor het verbindend worden van de tussentijdse uitdelingslijst in strijd zou komen met het belang van een ordelijke afwikkeling van de boedel. Belanghebbenden kunnen (onder meer) in verband met dergelijke omstandigheden op de voet van art. 4:218 lid 3 BW in verzet komen tegen de uitdelingslijst. Daarmee strookt dat de vereffenaar, gelet op zijn verantwoordelijkheid voor een ordelijke afwikkeling van de boedel, bevoegd is om de tussentijdse uitdelingslijst in te trekken. Intrekking van de tussentijdse uitdelingslijst is slechts mogelijk zolang deze nog niet verbindend is geworden. Intrekking geschiedt doordat de vereffenaar een daartoe strekkende verklaring neerlegt en de nederlegging bekendmaakt op dezelfde wijze als voorgeschreven voor de uitdelingslijst. Er bestaat geen recht op tussentijdse uitdeling. De intrekking van een tussentijdse uitdelingslijst heeft tot gevolg dat de situatie voorafgaand aan het besluit van de vereffenaar tot tussentijdse uitdeling wordt hersteld. Daarom is er geen grond om aan te nemen dat tegen de intrekking een rechtsmiddel behoort open te staan. Wel kan de kantonrechter of, indien benoemd, de rechter-commissaris de vereffenaar ook ten aanzien van het doen van tussentijdse uitdelingen aanwijzingen geven, die deze moet opvolgen (art. 4:210 BW in verbinding met art. 4:208 lid 2, aanhef en onder a, BW).”

Kortom, intrekking van een tussentijdse uitdelingslijst door de vereffenaar is mogelijk zolang deze nog niet verbindend is geworden. Een tussentijdse uitdelingslijst wordt verbindend door het verstrijken van de verzettermijn van één maand of het in kracht van gewijsde gaan van de uitspraak op het verzet. De Hoge Raad stelt voor intrekking van de tussentijdse uitdelingslijst niet de eis dat sprake is van “overduidelijke fouten”. De Hoge Raad oordeelt wel dat nu de vereffenaar de eerste tussentijdse uitdelingslijst, die nog niet verbindend was geworden, op de hiervoor beschreven wijze heeft ingetrokken, de grond is ontvallen aan het door de weduwe tegen de uitdelingslijst ingestelde verzet. De Hoge Raad heeft daarom de weduwe niet-ontvankelijk verklaard in haar verzet.

Er is volgens de Hoge Raad geen grond om aan te nemen dat tegen de intrekking van een tussentijdse uitdelingslijst een rechtsmiddel behoort open te staan. Er bestaat immers geen recht op een tussentijdse uitdeling en intrekking heeft slechts tot gevolg dat de oorspronkelijke situatie wordt hersteld.

Aan het slot van de hiervoor aangehaalde passage wijst de Hoge Raad nog op de mogelijkheid dat de kantonrechter dan wel de rechter-commissaris ex art. 4:210 BW een aanwijzing aan de vereffenaar geeft om een tussentijdse uitdeling aan de schuldeisers te doen (§ 5.9).

Eerder heeft de rechtbank Amsterdam het doen van tussentijdse uitdelingen in een vereffening van een nalatenschap eveneens toelaatbaar geacht. Bij beschikking van 11 december 2019, [ECLI:NL:RBAMS:2019:9521](#), heeft de rechtbank geoordeeld dat er in beginsel geen bezwaar bestaat tegen het doen van een tussentijdse uitdeling (waarvoor de rechter-commissaris reeds toestemming had gegeven). De rechtbank overwoog:

“Hoewel de wet niet uitdrukkelijk voorziet in de mogelijkheid van tussentijdse uitdeling door de vereffenaar, laat de wet de mogelijkheid daartoe wel open. Voor een tussentijdse uitdeling zal zoveel mogelijk aansluiting dienen te worden gezocht bij de wijze waarop de vereffening van een nalatenschap in de wet is geregeld. Het traject dat volgens 4:214 en verder BW moet worden gevolgd in het geval van finale uitdeling kan voor het grootste deel ook worden toegepast op een tussentijdse uitdeling. Een tussentijdse uitdeling past, ondanks dat dit niet afzonderlijk in de wet is geregeld, naar het oordeel van de rechtbank in het systeem van de wet.

Voor het doen van een tussentijdse uitdeling bestaat in de gegeven – bijzondere – omstandigheden ook alle aanleiding. Het betreft hier een nalatenschap waarin een groot actief te gelde is gemaakt en nog meer actief valt te verwachten, terwijl de erfgenamen en de erkende schuldeisers al vele jaren op een uitkering wachten en niet is te verwachten dat de vereffenaar in staat zal zijn op afzienbare termijn tot een einduitdeling over te gaan. Daarnaast staat als niet weersproken vast dat momenteel negatieve rente over de bankrekeningen waarop de gelden van de nalatenschap staan wordt geheven. Zou moeten worden afgewacht tot het moment dat de (...) genoemde procedures zijn beëindigd of totdat in een eventueel nog door [opposant] aanhangig te maken procedure duidelijkheid wordt verkregen over de door hem gestelde geldvordering op de nalatenschap, dan zullen de erfgenamen en de erkende schuldeisers nog jaren op een uitkering moeten wachten. Voorgaande betekent dat tegen het doen van een tussentijdse uitdeling zoals voorgesteld door de vereffenaar in beginsel geen bezwaar bestaat.”

Niet duidelijk is waarop de door de rechter-commissaris verleende toestemming tot het doen van een tussentijdse uitdeling is gebaseerd. Ook voor het opmaken en neerleggen van een uitdelingslijst is geen toestemming van de rechter-commissaris vereist.

De rechtbank bepaalt dat met de tussentijdse uitdeling omgegaan moet worden alsof het een normale (slot)uitdeling betreft en dat zo veel als mogelijk moet worden aangesloten bij de in de wet opgenomen regeling. Voor die regeling kan worden verwezen naar art. 4:218 lid 5 BW j° art. 179 Fw.

5.14 Uitkeren na het verbindend worden van de uitdelingslijst

Na het verbindend worden van een uitdelingslijst is de vereffenaar verplicht eenieder het hem volgens de uitdelingslijst toekomende uit te keren (art. 4:220 lid 1 BW). De uitdelingslijst wordt verbindend door het verstrijken van de verzettermijn van één maand of het in kracht van gewijsde gaan van de uitspraak op het verzet.

Geldbedragen waarover niet binnen zes maanden is beschikt of die gereserveerd zijn, geeft een door de rechtbank benoemde vereffenaar in bewaring ten kantore van 's Rijks consignatiekas.

Rechten van schuldeisers die hun vorderingen niet tijdig hebben aangemeld

Schuldeisers van de nalatenschap die pas ná het verbindend worden van een uitdelingslijst opkomen, hebben, onverminderd hun verhaal op de goederen van erfgenamen die met hun gehele vermogen aansprakelijk zijn (en dat zijn de zuiver aanvaard hebbende erfgenamen), alleen recht van verhaal op de alsdan nog onverkochte goederen en op het saldo van de nalatenschap. Zij worden daaruit voldaan naar gelang zij zich aanmelden (art. 4:220 lid 2 BW).

5.15 Afgifte van het overschot na de voltooiing van de vereffening

Aan het einde van de vereffening van de nalatenschap zal een saldo ontstaan. Het saldo kan *positief* zijn, zodat het overschot door de vereffenaar aan de erfgenamen moet worden afgegeven. Het saldo kan ook – toeval is tenslotte nooit uit te sluiten – precies *toereikend* geweest zijn om de kosten van de vereffening en de schuldeisers van de nalatenschap te voldoen. De erfgenamen wissen in dat geval achter het net. Het is ten slotte mogelijk dat het saldo van de nalatenschap een *tekort* vertoont (meer schulden dan bezittingen) en schuldeisers van de nalatenschap genoopt worden een (evenredig) deel van hun vorderingen af te boeken.

Afgifte aan de erfgenamen

Is de vereffening voltooid en met een overschot geëindigd, dan geeft een door de rechtbank benoemde vereffenaar de overgebleven goederen af aan de erfgenamen dan wel, indien de nalatenschap ingevolge art. 4:13 BW is verdeeld (de wettelijke verdeling van de nalatenschap), aan de langstlevende echtgenoot van de erflater. Zijn er geen erfgenamen, is het niet bekend of er erfgenamen zijn, of zijn de erfgenamen niet bereid de goederen in ontvangst te nemen, dan geeft de vereffenaar deze aan de Staat af (art. 4:226 lid 1 BW).

Zijn de erfgenamen die zich tot de inontvangstneming bereid tonen, slechts tot een deel van de nalatenschap gerechtigd, dan draagt de vereffenaar zorg dat de nalatenschap eerst wordt verdeeld. Dit betekent niet dat de vereffenaar de nalatenschap zelf verdeelt.⁹⁶

⁹⁶ Zie rechtbank Midden-Nederland 20 maart 2017, [ECLI:NL:RBMNE:2017:3612](#), waarin wordt overwogen: “De verdeling van de nalatenschap vindt pas plaats nadat de uitkering aan de schuldeisers heeft plaatsgevonden en de vereffening met een overschot is geëindigd. De vereffenaar dient er in dat geval, op grond van artikel 4:226 lid 2 BW, zorg voor te dragen dat de nalatenschap wordt verdeeld. Het is niet de taak van de vereffenaar om zelf te verdelen. De berekening van de uitkering aan de erfgenamen die als bijlage bij de uitdelingslijst is gevoegd, is gelet daarop niet meer dan een voorstel van de vereffenaar om tot verdeling te komen.”

De vereffenaar geeft hetgeen is toegedeeld aan erfgenamen die onbekend zijn of hebben nagelaten tot de verdeling mede te werken, aan de Staat af (art. 4:226 lid 2 BW).

De vereffenaar verdeelt de nalatenschap – als gesteld – niet zelf. Hij heeft een weinig benijdenswaardige taak als bekend is dat de erfgenamen het oneens met elkaar zijn over de wijze van verdeling, als niet alle erfgenamen bereid zijn tot inontvangstneming of daartoe niet in staat zijn of zelfs onvindbaar zijn.⁹⁷ In die gevallen zou een afwikkelingsbewind na vereffening uitkomst kunnen bieden, indien in het testament aan de afwikkelingsbewindvoerder ex art. 4:171 BW de bevoegdheid is toegekend de nalatenschap te verdelen.

Afgifte aan de Staat

De Staat is bevoegd de door de vereffenaar aan hem afgegeven goederen te verkopen; registergoederen mag hij slechts in het openbaar verkopen, tenzij de kantonrechter hem tot onderhandse verkoop machtigt (art. 4:226 lid 3 BW). Om die machtiging kan door de Staat worden verzocht zodra de vereffening is voltooid.

Is een goed van de nalatenschap of hetgeen daarvoor in de plaats is gekomen binnen twintig jaren nadat de nalatenschap is opengevallen door niemand opgeëist, dan vervalt het aan de Staat (art. 4:226 lid 4 BW).

5.16 Benoeming van een rechter-commissaris bij een zware vereffening

Bij een gecompliceerde vereffening van een nalatenschap biedt art. 4:208 BW de mogelijkheid aan de rechtbank om een rechter-commissaris te benoemen. Bij de benoemingsbeschikking van een vereffenaar of bij een latere beschikking kan de rechtbank één van haar leden tot rechter-commissaris benoemen, aldus art. 4:208 lid 1 BW. Het betreft een discretionaire bevoegdheid van de rechtbank.⁹⁸ Aan deze figuur zal in het bijzonder behoefte kunnen bestaan bij gevallen van vereffening die vergelijkbaar zijn met het faillissement van de nalatenschap.⁹⁹ Te denken valt aan een (sterk) negatieve nalatenschap of een gecompliceerde nalatenschap, waarbij het wenselijk is dat de vereffenaar wordt begeleid door een deskundige rechter-commissaris.

Wat verandert er als ten behoeve van de vereffening van de nalatenschap een rechter-commissaris door de rechtbank is benoemd?

In de eerste plaats worden de in afdeling 4.6.3 BW aan de kantonrechter toebedeelde taken en bevoegdheden door de rechter-commissaris uitgeoefend. Dit is alleen anders indien de wet dat bepaalt (art. 4:208 lid 2 onder a BW). De wet bepaalt anders in art. 4:209 lid 1 BW (opheffing van de vereffening) en art. 4:218 lid 3 BW (verzet tegen de neergelegde

⁹⁷ Gesuggereerd is wel dat de vereffenaar in dat geval de verdeling zou kunnen initiëren door op grond van art. 3:178 j° art. 3:181 BW de benoeming van een onzijdig persoon te vorderen. Zie ook hoofdstuk 18 ('Verdeling van de nalatenschap', § 8 e.v.). Ook is wel gesuggereerd dat de vereffenaar de verdeling zou kunnen voorbereiden door alvast nalatenschapsgoederen te verkopen, ook al is dat niet nodig voor de vereffening. Dat geschiedt kennelijk onder het motto dat de verkoopopbrengst van goederen makkelijker te verdelen is dan de goederen. Ik meen dat art. 4:226 BW daarvoor geen ruimte biedt als de erfgenamen zelf in staat zijn om de verdeling van de nalatenschap tot stand te brengen.

⁹⁸ MvT, Parl. Gesch. InvW. Boek 4 BW, p. 2229.

⁹⁹ MvT, Parl. Gesch. InvW. Boek 4 BW, p. 2213 en 2229.

rekening en verantwoording en/of de uitdelingslijst). In die gevallen blijft de kantonrechter bevoegd.

Indien de rechter-commissaris een beschikking geeft op grond van enige bepaling van afdeling 4.6.3 BW bedraagt de beroepstermijn vijf dagen (in plaats van de gebruikelijke appeltermijn van drie maanden (art. 358 Rv)) en moet hoger beroep ingesteld worden bij de rechtbank (in plaats van bij het hof) (art. 676b Rv), tenzij er ook geen hoger beroep tegen de desbetreffende beschikking van de kantonrechter zou zijn toegelaten (zie daarvoor art. 676a Rv).¹⁰⁰

In de tweede plaats worden bepaalde stukken, wanneer een boedelnotaris ontbreekt, ter griffie van de rechtbank neergelegd (art. 4:208 lid 2 onder b BW). Het gaat om de stukken als bedoeld in art. 4:211 lid 3 BW (boedelbeschrijving), art. 4:214 lid 5 BW (lijst van erkende en betwiste vorderingen) en art. 4:218 lid 1 BW (rekening en verantwoording en uitdelingslijst). Indien geen rechter-commissaris benoemd is en een boedelnotaris ontbreekt, dient de neerlegging van de stukken ter griffie van de rechtbank (sector kanton) te geschieden.

In de derde plaats is de rechter-commissaris bevoegd ter opheldering van *“alle omstandigheden, de vereffening betreffende”* getuigen en deskundigen te horen op dezelfde wijze als voor een rechter-commissaris in geval van faillissement is bepaald (art. 4:210 lid 2 BW). Zie art. 66 Fw voor nadere voorschriften voor het verhoor, met betrekking tot de dagvaarding van getuigen, niet-verschijning van getuigen of weigering van getuigen om de eed of getuigenis af te leggen en het verschoningsrecht van de langstlevende echtgenoot of geregistreerde partner, de kinderen en verdere afstammelingen en de ouders en grootouders van de erflater.

5.17 Ontslag van de vereffenaar

De vereffenaar kan worden ontslagen, hetzij op eigen verzoek, hetzij om gewichtige redenen, zulks op verzoek van een medevereffenaar, een erfgenaam, een schuldeiser van de nalatenschap of het openbaar ministerie, dan wel ambtshalve (art. 4:206 lid 5 BW). Aan de rechtbank komt de bevoegdheid toe het ontslag aan de vereffenaar te verlenen. Tegen de beschikking waarbij een vereffenaar wordt ontslagen, staat hoger beroep open binnen een termijn van drie maanden (art. 358 Rv).

Hangende het onderzoek kan de rechtbank voorlopige voorzieningen treffen en de vereffenaar schorsen. Tegen deze beschikking van de rechtbank staat voor partijen geen hogere voorziening open.¹⁰¹

Dat het ontslag van de vereffenaar op eigen verzoek niet aan enige grond is gebonden, is verklaarbaar. Het lijkt niet reëel de functie van vereffenaar tegen de wil van betrokkene op te leggen. Het ontslagverzoek van de vereffenaar dat door anderen wordt ingediend, dient gebaseerd te zijn op *“gewichtige redenen”*. Uit de rechtspraak blijkt dat voor de uitleg van deze grond aansluiting gezocht wordt bij dezelfde maatstaf voor het ontslag van de executeur (art. 4:149 lid 2 BW).¹⁰² Zo is wel geoordeeld dat *“van gewichtige redenen mede*

¹⁰⁰ Zie ook hoofdstuk 25 ('Procederen over erfenissen', § 18.3).

¹⁰¹ Zie art. 676a onder r Rv.

¹⁰² Zie ook hoofdstuk 13 ('De almacht van de executeur', § 9.1 en § 11). In deze zin gerechtshof 's-Hertogenbosch 14 april 2016, [ECLI:NL:GHSHE:2016:1453](#). Het hof oordeelde dat het criterium 'gewichtige redenen', en daarmee ook de uitleg, hetzelfde is als dat van een vereffenaar. Van gewichtige redenen kan mede sprake zijn wanneer van één of meer van de erfgenamen, als gevolg van een tekortschieten van de vereffenaar in het nakomen van zijn taak, niet kan worden gevegd dat

*sprake kan zijn wanneer van één of meer van de erfgenamen, in principe als gevolg van een tekortschieten van de vereffenaar in het nakomen van zijn taak, niet kan worden geveerd dat de nalatenschap waarin zij deelgenoot zijn nog langer wordt beheerd door de aangestelde vereffenaar”.*¹⁰³ Naar mag worden aangenomen, zal bij een beoordeling van het ontslag van de vereffenaar wegens gewichtige redenen met name gelet worden op de belangen van schuldeisers.

Einde van de taak van de vereffenaar

De taak van de vereffenaar eindigt op grond van art. 4:206 lid 5 BW:

- zijn dood;
- het ten aanzien van hem van toepassing verklaren van de schuldsaneringsregeling natuurlijke personen;
- zijn faillietverklaring; of
- zijn ondercuratelestelling of indien een bewind als bedoeld in titel 19 van Boek 1 BW over één of meer van zijn goederen wordt ingesteld.

De taak van de vereffenaar eindigt eveneens als de rechtbank de opheffing van de vereffening beveelt (art. 4:209 BW) (§ 11) en als de vereffening is voltooid (art. 4:226 BW) (§ 5.15).

Een bijzonder geval waarin de taak van de vereffenaar eindigt, blijkt uit art. 4:225 lid 2 BW. Indien een vereffenaar benoemd is omdat de nalatenschap geheel of ten dele onbeheerd werd gelaten (vgl. § 2.3), eindigt de vereffening van de nalatenschap zodra alle erfgenamen het beheer hebben aanvaard en de reeds gemaakte kosten van vereffening hebben voldaan.

6. Verlichting en verzwaring van de vereffeningsprocedure

Het volledig volgen van de vereffeningsprocedure van Boek 4 BW met alle daarbij behorende formaliteiten zou in sommige gevallen nodeloos ingewikkeld, tijdrovend en kostbaar zijn. Dat is bijvoorbeeld het geval indien een positieve nalatenschap door de erfgenamen beneficiair is aanvaard. Boek 4 BW maakt daarom een onderscheid tussen: (i) de *lichte* vereffeningsprocedure en (ii) de *zware* vereffeningsprocedure. Als vertrekpunt kan worden aangenomen dat de lichte vereffeningsprocedure wordt gehanteerd bij beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap door de erfgenamen en de zware vereffeningsprocedure indien de rechtbank – al dan niet na een eerdere beneficiaire aanvaarding – een vereffenaar heeft benoemd.

Lichte vereffening bij beneficiaire aanvaarding en verlichting of verzwaring daarvan

Op verschillende wijzen wordt de lichte vereffeningsprocedure (verder) verlicht.

de nalatenschap waarin zij deelgenoot zijn nog langer worden beheerd door de aangestelde vereffenaar.

¹⁰³ Gerechtshof 's-Hertogenbosch 21 januari 2021, [ECLI:NL:GHSHE:2021:149](#).

De erfgenamen die de nalatenschap beneficiair aanvaard hebben, kunnen door de kantonrechter ontheven worden van de verplichting om de boedelbeschrijving ter inzage te leggen (art. 4:211 lid 4 BW).

Verder geldt dat bepaalde, bij de vereffeningprocedure behorende verplichtingen niet rusten op de erfgenamen die beneficiair hebben aanvaard, tenzij de kantonrechter dit heeft bepaald (art. 4:221 lid 1 BW). De achtergrond daarvan is dat in vele gevallen sprake is van nalatenschappen waarbij minderjarige erfgenamen zijn betrokken of anderen voor wie niet anders dan beneficiair aanvaard kan worden. In die gevallen is geen sprake van beneficiaire aanvaarding wegens een dreigend tekort aan baten.

Het gaat dan om de in de art. 4:214 lid 1 en 5 BW (openlijke oproeping schuldeisers) en art. 4:218 BW (ter inzage leggen van de rekening en verantwoording en de uitdelingslijst¹⁰⁴) omschreven verplichtingen. Die voorschriften gelden alleen indien de kantonrechter zulks heeft bepaald (art. 4:221 lid 1 BW). De kantonrechter zal naleving van deze voorschriften vooral opleggen als de beneficiaire aanvaarding haar grond vindt in een (dreigend) tekort aan baten. De kantonrechter zal een afweging maken van kosten en baten en letten op het belang van schuldeisers bij een regelmatige vereffening en ordelijke afwikkeling van de nalatenschap. Die afweging kan ertoe leiden dat de lichte vereffeningprocedure wordt verzwaard.

De vereffenaar is bij de lichte vereffening van de nalatenschap nog wel verplicht tot het opmaken van een boedelbeschrijving (art. 4:211 lid 3 BW), het per brief oproepen van de bekende schuldeisers, alsmede het melden aan de kantonrechter van het feit dat er schuldeisers met een onbekend adres zijn (art. 4:214 lid 2 BW), en uit de aard der zaak het voldoen van de vorderingen. Blijkt dat er toch een tekort aan baten is, dan meldt de vereffenaar dit ten spoedigste aan de kantonrechter (art. 4:199 lid 2 BW). Is de kantonrechter ervan overtuigd, dat er voldoende saldo is, dan kunnen na de voldoening van de schuldeisers de erfgenamen de vereffening als voltooid beschouwen en overgaan tot de verdeling van de nalatenschap overeenkomstig titel 3.7 BW.

Wordt de rekening en verantwoording niet neergelegd, dan geschiedt zij aan hen die een recht op het overschot hebben, op de wijze als voor bewindvoerders is bepaald (art. 4:221 lid 3 j° art. 4:161 BW).

Zijn de erfgenamen vereffenaar na een beneficiaire aanvaarding, dan kan de vereffening spoediger als beëindigd worden beschouwd. Praktisch gezien betekent de lichte vereffeningprocedure dat de beneficiair aanvaard hebbende erfgenamen alleen verplicht zijn een onderhandse boedelbeschrijving op te maken (art. 4:211 lid 3 BW), de schuldeisers van de nalatenschap te contacteren (art. 4:214 lid 2 BW) en deze schuldeisers te voldoen. De conclusie luidt dan ook dat de lichte vereffening en de executele resulteren in nagenoeg dezelfde verplichtingen om de nalatenschap gereed te maken voor verdeling.

Lichte vereffening bij een door de rechter benoemde vereffenaar in geval van voldoende saldo of een vrijstelling door de kantonrechter

Er kan ook bij een door de rechtbank benoemde vereffenaar – de zware vereffeningprocedure – aanleiding bestaan voor een variant van de lichte vereffening. Een

¹⁰⁴ Is niet vereist dat een uitdelingslijst wordt neergelegd, dan lijkt het ook niet nodig dat de vereffenaar een uitdelingslijst opmaakt. Uiteraard zal de vereffenaar in het kader van de op grond van art. 4:221 lid 3 BW af te leggen rekening en verantwoording zich hebben te verantwoorden over de wijze waarop hij zijn taak heeft volbracht om de schulden van de nalatenschap te voldoen.

door de rechtbank benoemde vereffenaar behoeft de rekening en verantwoording en de uitdelingslijst¹⁰⁵ niet neer te leggen (art. 4:221 lid 2 BW):

- wanneer alle hem voor de afloop van de in art. 4:218 lid 1 BW bedoelde termijn van zes maanden bekend geworden schulden¹⁰⁶ ten volle worden voldaan (hetzij uit de middelen van de nalatenschap, hetzij doordat de erfgenamen de schuldeisers uit eigen middelen voldoen); of
- wanneer de kantonrechter hem van deze neerlegging vrijstelt.

Desgewenst kan de kantonrechter de termijn van zes maanden verlengen.

Een vrijstelling van de neerlegging wordt niet door de kantonrechter verleend, wanneer een schuldeiser daartegen bezwaar maakt. Schuldeisers hebben in beginsel recht op vaststelling van hun vorderingen in de vereffeningprocedure en op de neerlegging van de rekening en verantwoording en de uitdelingslijst. Ook kunnen zij zo nodig hiertegen in verzet komen. Ook tegen deze beslissing van de kantonrechter om al dan niet een vrijstelling te verlenen, staat geen hogere voorziening voor partijen open (art. 676a onder v Rv).

Wordt de rekening en verantwoording niet neergelegd door de vereffenaar, dan geschiedt zij aan hen die een recht op het overschot hebben, op de wijze als voor bewindvoerders is bepaald (art. 4:221 lid 3 j° art. 4:161 BW).

7. Overeenkomstige toepassing van de Faillissementswet

7.1 Inleiding

Op bepaalde terreinen heeft de wetgever in de wettelijke regeling van de vereffeningprocedure van Boek 4 BW aansluiting gezocht bij de regeling van bepaalde onderwerpen in de Faillissementswet. Zo zijn op (i) de berekening van de vorderingen van schuldeisers, (ii) het opmaken van de uitdelingslijst en (iii) het verzet tegen de uitdelingslijst de in de Faillissementswet opgenomen voorschriften daarover “zoveel mogelijk” van overeenkomstige toepassing (art. 4:218 lid 5 BW). Deze voorschriften gelden op grond van deze schakelbepaling in aanvulling op hetgeen over deze onderwerpen in art. 4:218 BW is geregeld.¹⁰⁷

Met de schakelbepaling van art. 4:218 lid 5 BW wordt een oplossing voor vele, maar niet voor alle vereffeningsvraagstukken geboden. De vereffening van een nalatenschap is nu eenmaal niet altijd met een faillissement te vergelijken. Zo zullen vele te vereffenen nalatenschappen voldoende solvabel zijn om de schuldeisers volledig te kunnen voldoen. Een handicap bij het oplossen van vraagstukken rondom de vereffening van nalatenschappen is intussen wel dat de wetsgeschiedenis op de vereffeningbepalingen van Boek 4 BW slechts beperkt van omvang is.

¹⁰⁵ Zie de opmerking in de vorige voetnoot.

¹⁰⁶ Het gaat hier om de voldoening van *alle* schulden van de nalatenschap, inclusief de (quasi-)legaten én ongeacht of vermindering van (quasi-)legaten heeft plaatsgevonden. Alleen met deze uitleg van art. 4:221 lid 2 BW is verzekerd dat *alle* schuldeisers van de nalatenschap zo nodig in verzet kunnen komen tegen de uitdelingslijst als zij daartegen bezwaar hebben.

¹⁰⁷ Een andere schakelbepaling is bijvoorbeeld art. 4:217 BW (§ 7.4 en § 7.5).

7.2 Berekening en vaststelling van (voorrang van) vorderingen van schuldeisers tijdens de vereffeningprocedure

De wet voorziet in afdeling 4.6.3 BW niet in verificatie van de vorderingen van de schuldeisers van de nalatenschap, ook niet door de desbetreffende bepalingen van de Faillissementswet van overeenkomstige toepassing te verklaren (zie ook § 5.4).

Tijdens de vereffeningprocedure kan een schuldeiser van de nalatenschap zijn vorderingsrecht, of de voorrang die zijn vordering toekomt, bij vonnis doen vaststellen (art. 4:223 lid 2 BW). Hij hoeft daarbij niet te wachten tot de uitdelingslijst wordt gepubliceerd. Hij kan van deze procedure gebruikmaken als zijn vordering of de gepretendeerde voorrang ervan door de vereffenaar wordt betwist. De vereffenaar kan dan bij het opstellen van de uitdelingslijst met de uitkomst van het vonnis rekening houden.

Omzetting bepaalde verbintenissen in geldschulden

Verbintenissen die tot levering van een goed van de nalatenschap of tot vestiging van een beperkt recht op een zodanig goed verplichten, worden in een geldschuld omgezet, voor zover een tekort dit nodig maakt (art. 4:218 lid 4 BW).¹⁰⁸ In bijzondere gevallen kan een schuldeiser-legataris zulks voorkomen door het verminderde bedrag op te leggen (art. 4:122 BW).¹⁰⁹

Andere verbintenissen die niet in geld luiden en verbintenissen onder een opschortende voorwaarde worden in de uitdelingslijst slechts op verzoek van de schuldeiser opgenomen; in dat geval worden zij omgezet in een geldschuld. Een voorwaardelijke verbintenis zal voor de contante waarde¹¹⁰ daarvan in de uitdelingslijst worden opgenomen. Een schuldeiser kan in plaats van de lagere geschatte waarde te accepteren er ook voor kiezen om zijn bevoegdheid nakoming van de desbetreffende verbintenissen te vorderen, te behouden (bijvoorbeeld voor het geval de voorwaarde wordt vervuld).

Niet-opeisbare vorderingen van legitimarissen komen niet in de uitdelingslijst

De vordering van een legitimaris wordt, indien zij niet-opeisbaar is ingevolge (i) art. 4:81 lid 2 BW (niet-opeisbaarheid van de vordering bij de wettelijke verdeling), (ii) een voorwaarde als bedoeld in art. 4:82 BW (niet-opeisbaarheid ten bate van een langstlevende partner vóór diens overlijden) of (iii) een beschikking als bedoeld in art. 4:83 BW (niet-opeisbaarheid ten bate van een langstlevende partner onder een andere voorwaarde), *niet* in de uitdelingslijst opgenomen (art. 4:218 lid 4 BW). Opname van de vordering van een legitimaris in de uitdelingslijst vindt niet plaats, omdat anders de bescherming van de langstlevende echtgenoot of andere levensgezel tegen de aanspraken van een legitimaris zou worden opgegeven. De vordering van de legitimaris kan eerst in een later stadium van de (erfgenamen van de) echtgenoot of de andere levensgezel worden opgeëist. De legitimaris kan er wel belang bij hebben dat de omvang van zijn vordering wordt vastgesteld. Art. 4:223 lid 2 BW biedt de legitimaris de mogelijkheid daartoe (§ 5.5). Ook zou de legitimaris

¹⁰⁸ Dit is anders in faillissement (art. 133 Fw).

¹⁰⁹ Zie hoofdstuk 7 ('Iemand bevoordelen of belasten met een legaat', § 9).

¹¹⁰ Onder contante waarde wordt in dit geval verstaan de huidige waarde van een in de toekomst verschuldigd bedrag, rekening houdende met rente daarover.

ervoor kunnen kiezen alleen de langstlevende partner in rechte te betrekken voor de vaststelling van zijn vordering. Art. 4:223 lid 2 BW is daarvoor geen sta-in-de-weg.

Wanneer een ingevolge art. 4:218 lid 4 derde zin BW niet in de uitdelingslijst opgenomen vordering van een legitimaris opeisbaar wordt, kan de legitimaris, onverminderd zijn verhaal overeenkomstig art. 4:218 lid 2 en 3 BW, voor het gedeelte van de schuld aan hem dat overeenkomstig art. 4:87 lid 5 en 6 BW op een erfgenaam of legataris rust, deze erfgenaam of legataris aanspreken (art. 4:220 lid 4 BW).¹¹¹

De waarborgen uit de persoonlijke aansprakelijkheid van deze te beschermen personen gelden ook indien de nalatenschap wordt vereffend. Zie bijv. art. 4:87 lid 5 en 6 BW. In deze gevallen kan de legitimaris kiezen welke weg hij voor de inning van zijn vordering wil bewandelen: hij kan verhaal nemen overeenkomstig art. 4:220 lid 2 BW (de later opgekomen schuldeisers) en art. 4:220 lid 3 BW op de onverkochte goederen of het batig saldo van de nalatenschap, of voor het gedeelte van de schuld aan hem dat overeenkomstig art. 4:87 lid 5 en 6 BW op een erfgenaam of legataris rust, deze erfgenaam of legataris aanspreken.

Overige vorderingen

In aanvulling op de bijzondere regeling in art. 4:218 BW vinden “voor het overige” bij de berekening van ieders vordering en het opmaken van de uitdelingslijst de dienaangaande in de Faillissementswet voorkomende voorschriften “zoveel mogelijk” overeenkomstige toepassing (art. 4:218 lid 5). Het zal met name gaan om art. 180 e.v. Fw. Volgens art. 180 lid 1 Fw houdt de uitdelingslijst in een staat van de ontvangsten en uitgaven (daaronder begrepen het salaris van de curator), de namen van de schuldeisers, het bedrag van ieders vordering en de daarop te ontvangen uitkering.

De wet hanteert de toevoeging “zoveel mogelijk” omdat zij beoogt rekening te houden met het verschil in karakter van de vereffening van een nalatenschap, die regelmatig niet insolvent is, en die verschilt van de nagenoeg steeds deficitaire boedel van een schuldenaar die failliet is verklaard. Dit verschil in karakter heeft geleid tot nadere bepalingen in art. 4:218 lid 4 BW zoals hiervoor toegelicht.

In beginsel worden de vorderingen met hun contante waarde opgenomen in de vereffening. De overeenkomstige toepassing van de bepalingen van de Faillissementswet ligt minder voor de hand als de vereffening betrekking heeft op solvante nalatenschappen, maar die vanwege de verplichte beneficiaire aanvaarding moeten worden vereffend door de erfgenamen. De regeling zal met name van belang zijn bij de vereffening van nalatenschappen met een negatief saldo dat door de erfgenamen niet wordt aangezuiverd, waardoor bepaalde schulden niet geheel zullen kunnen worden voldaan. In die gevallen ligt de relatie met het faillissementsrecht voor de hand.

Welke bepalingen van de Faillissementswet kunnen van belang zijn bij de berekening van de vorderingen van schuldeisers?

Voor het berekenen van de vorderingen van schuldeisers zijn met name art. 128 t/m art. 136 Fw van belang. Deze bepalingen maken deel uit van de vijfde afdeling van titel I (Van faillissement) van de Faillissementswet, die handelt over de verificatie van vorderingen. In die afdeling worden onderscheiden:

¹¹¹ Zie ook hoofdstuk 12 (‘Het wettelijke minimum in het erfrecht: de legitieme portie’, § 21.4).

- *vorderingen onder ontbindende voorwaarde (art. 129 Fw);*

Een vordering onder ontbindende voorwaarde wordt voor het gehele bedrag geverifieerd. Wat de schuldeiser ontvangen heeft, zal hij moeten restitueren zodra de voorwaarde is vervuld. Twee situaties kunnen daarbij onderscheiden worden. Ten eerste: de ontbindende voorwaarde treedt in vervulling voordat de schuldeiser een betaling in het kader van de vereffening heeft ontvangen. In dat geval deelt de schuldeiser niet mee in de uitdeling. Ten tweede: de ontbindende voorwaarde treedt eerst in vervulling ná ontvangst van de betaling. De schuldeiser is gehouden tot teruggave van hetgeen hij heeft ontvangen (art. 6:24 BW).

- *vorderingen onder opschortende voorwaarde (art. 130 Fw);*

Een vordering onder opschortende voorwaarde kan geverifieerd worden voor de geschatte waarde ten tijde van de vereffening van de nalatenschap. Daartoe moet de kans worden berekend dat de opschortende voorwaarde in vervulling gaat. Worden de vereffenaar en de schuldeiser het niet met elkaar eens over die geschatte waarde, dan ligt het voor de hand dat de weg van art. 4:223 lid 2 BW door de betreffende schuldeiser wordt gevolgd (§ 5.5).

- *vorderingen met een tijdsbepaling (art. 131 Fw); en*

De wijze waarop de vorderingen met een tijdsbepaling moeten worden berekend, verschilt al naar gelang de aard van de vordering. Onderscheiden kunnen worden: (i) vorderingen waarvan het tijdstip van opeisbaarheid onzeker is, (ii) vorderingen die recht geven op een periodieke uitkering, (iii) vorderingen die vervallen binnen één jaar na het faillissement (oftewel de vereffening) en (iv) vorderingen die meer dan één jaar na het faillissement (oftewel de vereffening) vervallen.

De strekking van art. 131 Fw is dat vorderingen die pas in de toekomst opeisbaar worden, moeten worden teruggebracht tot hun contante waarde. Ik ga ervan uit dat fixatie van die vorderingen plaatsvindt naar het moment dat de vereffening van de nalatenschap aanvangt. Dat moment verschilt bij een beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap (art. 4:190 lid 4 BW) en een vereffening die door de rechtbank wordt uitgesproken, zonder dat daaraan een beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap is vooraf gegaan (art. 4:206 lid 4 BW).

Een verschil bestaat met art. 130 Fw. Onzeker is of de vorderingen onder een opschortende voorwaarde als bedoeld in art. 130 Fw überhaupt zullen ontstaan en opeisbaar worden. De vorderingen als bedoeld in art. 131 Fw zullen zeker opeisbaar worden, onzeker is alleen het moment waarop dat gebeurt.

Ad (i): de vorderingen waarvan het tijdstip van opeisbaarheid onzeker is, worden geverifieerd voor hun contante waarde. Dat wil zeggen dat bepaald wordt wat de waarde van de vordering is ten tijde van de aanvang van de vereffening. Door middel van een kansberekening wordt vastgesteld wanneer deze vordering betaald zou kunnen worden. Vervolgens moet deze vordering contant worden gemaakt.

Ad (ii): van vorderingen die recht geven op een periodieke uitkering moet de contante waarde worden berekend.

Ad (iii): vorderingen die binnen één jaar na de vereffening opeisbaar worden, worden voor het volledige bedrag geverifieerd, ofwel alsof deze vorderingen bij aanvang van de vereffening onmiddellijk opeisbaar zijn. Voor dat voorschrift zal om praktische redenen door de wetgever gekozen zijn.

Ad (iv): deze vorderingen worden berekend voor de waarde die zij één jaar na aanvang van de vereffening hebben. Ook hier heeft de wetgever voor een praktische benaderingswijze gekozen.

- *onzekere vorderingen of vorderingen niet in Nederlands geld uitgedrukt (art. 133 Fw).*

Vorderingen waarvan het bedrag onbepaald of onzeker is, en vorderingen die niet in geld zijn uitgedrukt, worden op waarde geschat. Vorderingen die in buitenlands geld zijn uitgedrukt, worden in Nederlands geld omgezet. Hier zien we dat bij verificatie van vorderingen van belang is dat appels met appels worden vergeleken, en niet met peren. Om die reden worden verplichtingen om te geven of te doen, omgezet in een geldvordering. Hetzelfde geldt voor vorderingen die in buitenlandse valuta luiden.

7.3 Separatisten en boedelschuldeisers

Gedurende de vereffening van de nalatenschap is een schuldeiser alleen bevoegd zijn vordering op goederen van de nalatenschap ten uitvoer te leggen, indien deze bevoegdheid hem ook in geval van faillissement van de erflater zou zijn toegekomen (art. 4:223 lid 1 BW). Tot deze groep van schuldeisers behoren de separatisten: de hypotheek- en pandhouders. Zij kunnen hun rechten uitoefenen alsof er geen vereffening was.¹¹²

Hypotheek- en pandhouders

Hypotheek- en pandhouders zijn – als gezegd – separatist. Zij kunnen de vereffening van de nalatenschap in beginsel negeren en voor verhaal van hun vordering het onderpand uitwinnen. Dat lijkt alleen uitzondering als de vereffenaar het verhypothekerde of verpand goed in de vereffening wenst te betrekken. Zo kan de vereffenaar de separatist een redelijke termijn stellen om tot uitoefening van zijn rechten over te gaan.¹¹³ Deze termijn kan op verzoek van de separatist door de kantonrechter (of de rechter-commissaris) worden verlengd.

Indien de separatist de door de vereffenaar gestelde termijn ongebruikt laat verstrijken, kan de vereffenaar het met hypotheek of pand bezwaarde goed te gelde maken, evenwel onder eerbiediging van het recht van de separatist op de opbrengst. Dat betekent dat de verkoopopbrengst aan de boedel ten goede komt, deze opbrengst in de uitdelingslijst wordt betrokken (en meedeelt in de omslag van de vereffeningskosten) en dat de separatist zijn voorrang behoudt met betrekking tot die opbrengst. De vereffenaar behoeft de

¹¹² Art. 4:223 lid 1 BW j° art. 57 lid 1 Fw.

¹¹³ Art. 4:223 lid 1 BW j° art. 58 lid 1 Fw.

machtiging van de rechter-commissaris om de goederen anders dan in het openbaar te verkopen.

Indien en voor zover de vordering van de hypotheek- of pandhouder niet uit het onderpand kan worden voldaan, kan de resterende vordering (voorwaardelijk) in de uitdelingslijst worden opgenomen.

Retentor

Schuldeisers met een retentierecht nemen eveneens een bijzondere positie in de vereffening in. Retentierecht is de bevoegdheid van een schuldeiser om de nakoming van een verplichting tot afgifte van een zaak op te schorten, totdat zijn vordering wordt voldaan (art. 3:290 BW, zie verder § 8).

Boedelschuldeisers

Ook in een vereffening zullen boedelschuldeisers een bevoorrechte positie innemen. Boedelschulden zijn schulden die hun onmiddellijke grondslag vinden in een rechtsverhouding met de nalatenschap die eerst ontstaat door of na de vereffening daarvan. De vraag welke schulden als boedelschuld kwalificeren, is een kwestie van toerekening. Van welke schulden dient de verschuldigdheid aan de nalatenschap te worden toegerekend? Volgens HR 19 april 2013, [ECLI:NL:HR:2013:BY6108](#) (Koot Beheer/mr. Tideman q.q.), zijn boedelschulden in een faillissement slechts die schulden die een onmiddellijke aanspraak op de boedel geven (i) hetzij ingevolge de wet, (ii) hetzij omdat zij door de curator (oftewel de vereffenaar) in zijn hoedanigheid zijn aangegaan, (iii) hetzij omdat zij een gevolg zijn van een handelen van de curator (oftewel de vereffenaar) in strijd met een door hem in zijn hoedanigheid na te leven verbintenis of verplichting.

Indien sprake is van een boedelschuld, dan dient deze in beginsel¹¹⁴ onmiddellijk (en dus buiten de uitdelingslijst om) uit de nalatenschap te worden voldaan.

Een aantal bepalingen van de Faillissementswet – te weten art. 57 t/m art. 60 Fw – is van overeenkomstige toepassing op de vereffeningprocedure (art. 4:223 lid 1 BW). Deze bepalingen gaan over het voorrangrecht van de separatisten in het faillissement, de pand- en hypotheekhouders.

Bij de overeenkomstige toepassing van deze bepalingen uit de Faillissementswet geldt evenwel dat de in art. 58 lid 1, art. 59a lid 3 en 5 en art. 60 lid 3 Fw bedoelde bevoegdheden van de rechter-commissaris, indien er ter zake van de vereffening geen rechter-commissaris is benoemd, uitgeoefend worden door de kantonrechter (eveneens art. 4:223 lid 1 BW). Tegen diens beschikkingen is voor partijen geen hogere voorziening toegelaten (art. 676a Rv onder w Rv).

7.4 Schuldenaar en schuldeiser zijn één persoon

Indien iemand zowel schuldenaar als schuldeiser van de nalatenschap is, zijn de bepalingen van de Faillissementswet omtrent de bevoegdheid tot verrekening van overeenkomstige

¹¹⁴ Vastgesteld moet worden of de nalatenschap toereikend is om alle boedelschulden integraal te voldoen. In faillissement geldt dat zolang niet vaststaat dat de boedel toereikend is voor integrale voldoening van de boedelschulden, deze boedelschulden in beginsel wel verschuldigd en opeisbaar zijn, maar niet invorderbaar in rechte.

toepassing (art. 4:217 lid 1 BW). Hier zijn derhalve art. 53 e.v. Fw van belang. Daardoor vervalt bijvoorbeeld de eis van opeisbaarheid van de vordering die normaal bij verrekening wordt gesteld (art. 6:127 e.v. BW).

7.5 Deelgenoot met erflater

Indien iemand met de erflater deelgenoot was in een gemeenschap die tijdens de vereffening wordt verdeeld, is art. 56 Fw van overeenkomstige toepassing (art. 4:217 lid 2 BW).¹¹⁵

In art. 56 Fw wordt weer verwezen naar art. 3:184 lid 1 BW, waarin bepaald is dat ieder der deelgenoten bij een verdeling kan verlangen dat op het aandeel van een andere deelgenoot wordt toegerekend hetgeen deze aan de gemeenschap schuldig is. (de zogeheten gedwongen schuldtoerekening) De toerekening geschiedt ongeacht de gegoedheid van de schuldenaar.

Hierdoor kan ook een voorwaardelijke schuld voor de gedwongen schuldtoerekening in aanmerking komen, hoewel de voorwaarde nog niet was vervuld. Zie voor de berekening van de waarde van de schulden art. 130 en art. 131 Fw (§ 7.2).

7.6 Geen individuele executies

In beginsel vindt geen individuele executie plaats tijdens de vereffeningprocedure.

Anders dan bij een faillissement vervallen individueel gelegde beslagen niet automatisch bij een vereffening. Een dergelijke regel zou voor de vereffening van nalatenschappen te ver gaan. Bij vereffening geldt een meer flexibele regeling: op verzoek van een vereffenaar kunnen reeds gelegde beslagen, voor zover dat voor een goed verloop van de vereffening nodig is, door de kantonrechter worden opgeheven (art. 4:223 lid 3 BW) (§ 5.8). De kantonrechter zal de gelegde beslagen bijvoorbeeld opheffen als voor de afwikkeling de verkoop van één of meer beslagen nalatenschapsgoederen vereist is.¹¹⁶ Slechts bij een duidelijk solvante boedel zal de afwikkeling van de nalatenschap ook met gelegde beslagen mogelijk zijn. Daarbij zal de rechter tevens rekening houden met de aard van het beslag: conservatoir of executoriaal. Op goede gronden is de beslissing over de opheffing van gelegde beslagen daarom in handen van de kantonrechter gelegd.

Vereisten voor executie op privégoederen van een erfgenaam

Een vonnis waarbij een vordering tegen een vereffenaar is vastgesteld, kan op de persoonlijke goederen van een erfgenaam die met zijn gehele vermogen aansprakelijk is, alleen ten uitvoer worden gelegd, indien deze in het geding partij is geweest (art. 4:223 lid 2 BW). Het verhaal op het eigen vermogen van een erfgenaam is niet mogelijk op de enkele grond dat de vereffenaar een vordering heeft erkend. Dit moet alsnog door de rechter worden bevestigd en daarmee van een executoriale titel jegens de erfgenaam worden voorzien, aangezien in de vereffeningprocedure geen verificatie van de

¹¹⁵ De tekst van art. 56 Fw luidt als volgt: *“Hij die met de gefailleerde deelgenoot is in een gemeenschap waarvan tijdens het faillissement een verdeling plaatsvindt, kan toepassing van artikel 184, eerste lid, van Boek 3 van het Burgerlijk Wetboek verlangen, ook als de schuld van de gefailleerde aan de gemeenschap er een is onder een nog niet vervulde opschortende voorwaarde. De artikelen 130 en 131 zijn van toepassing.”*

¹¹⁶ Vgl. MvT, Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 2263.

schuldvorderingen plaatsvindt, met een mogelijk verzet door de erfgenamen. De erkenning van een vordering door de vereffenaar zal jegens een individuele erfgenaam niet meer opleveren dan een vermoeden dat de vordering bestaat.¹¹⁷

Rechten van nalatenschapsschuldeisers jegens legatarissen

Schuldeisers van de nalatenschap als bedoeld in art. 4:7 lid 1 onder a t/m g BW die niet voldaan zijn, hebben nog een recht van verhaal tegen legatarissen, voor zover dezen een uitkering hebben ontvangen en niet voldoende goederen voor verhaal als bedoeld in art. 4:220 lid 2 BW aanwijzen (art. 4:220 lid 3 BW). Het recht van verhaal tegen een legataris vervalt drie jaren na het verbindend worden van de uitdelingslijst, volgens welke de uitkering aan hem is geschied. Op deze wijze wordt bereikt dat andere nalatenschapsschuldeisers indien nodig voorrang krijgen bij verhaal op legatarissen, aan wie de erflater bij testament onverplicht de verbintenis uit legaat heeft verschaft: dit is een uitwerking van de gedachte dat de erflater niet meer kan weggeven bij testament dan hij bij zijn overlijden heeft.

7.7 Verzet tegen de rekening en verantwoording of de uitdelingslijst

Het verzet van een belanghebbende tegen de rekening en verantwoording en/of de uitdelingslijst is slechts summier geregeld in Boek 4 BW. Art. 4:218 lid 3 BW bepaalt slechts dat binnen één maand na de openlijke bekendmaking van de neerlegging van deze stukken iedere belanghebbende tegen de rekening en verantwoording of de uitdelingslijst in verzet kan komen bij de kantonrechter of – indien een rechter-commissaris is benoemd – bij de rechtbank. Voor het overige zijn de voorschriften van de Faillissementswet over verzet “zoveel mogelijk” van overeenkomstige toepassing (art. 4:218 lid 5 BW). Die voorschriften zijn te vinden in art. 184 e.v. Fw.

Wijze van verzet

Verzet geschiedt door indiening van een “*met redenen omkleed bezwaarschrift*” ter griffie van de rechtbank (art. 4:218 lid 5 BW j° art. 184 lid 1 Fw). Het bezwaarschrift kan dus niet op nader aan te voeren gronden worden ingediend. Het bezwaarschrift kan niet per e-mail worden ingediend.¹¹⁸

Het bezwaarschrift moet binnen één maand na de openlijke bekendmaking van de neerlegging van de rekening en verantwoording en de uitdelingslijst ingediend worden. Deze termijn van één maand is een vervaltermijn.

Belanghebbenden bij verzet

Blijkens art. 4:218 lid 3 BW kan “*iedere belanghebbende*” in verzet komen tegen de rekening en verantwoording en/of de uitdelingslijst. Uit de aard van de procedure en de daarmee verband houdende bepalingen van Boek 4 BW moet worden afgeleid wie belanghebbende is. Daarbij speelt een rol in hoeverre een persoon door de uitkomst van de procedure zodanig in een eigen belang wordt getroffen dat deze daarin behoort te mogen opkomen ter bescherming van dit belang of in hoeverre deze anderszins zo nauw

¹¹⁷ TM, Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 1013.

¹¹⁸ Zie daarvoor rechtbank Limburg 14 maart 2017, [ECLI:NL:RBLIM:2017:2296](https://www.eclinet.nl/ECLI/NL:RBLIM:2017:2296).

betrokken is of is geweest bij het onderwerp dat in de procedure wordt behandeld, dat daarin een belang is gelegen om in de procedure te verschijnen.¹¹⁹

Onder belanghebbenden zijn in het kader van het verzet tegen de rekening en verantwoording en/of de uitdelingslijst niet alleen de vereffenaar en een schuldeiser begrepen. Daartoe zal zeker ook een erfgenaam gerekend kunnen worden. Een erfgenaam kan bezwaar hebben tegen de neergelegde rekening en verantwoording of de uitdelingslijst, bijvoorbeeld omdat op de uitdelingslijst een schuldeiser met een vordering of een aan deze vordering verbonden voorrang voorkomt die door de erfgenaam geheel of ten dele wordt betwist. Gesteld wordt ook wel dat de erfgenamen slechts een afgeleid en niet een direct belang hebben, aangezien de uitdelingslijst geen wijziging brengt in de tussen de erfgenamen en schuldeisers bestaande rechtsverhouding. De uitdelingslijst bindt hen jegens de schuldeisers niet.

Er zijn goede argumenten waarom boedelschuldeisers geen belanghebbenden zouden zijn bij het verzet tegen de rekening en verantwoording en de uitdelingslijst. De vereffeningskosten worden omgeslagen over ieder deel van de boedel (art. 4:128 lid 5 BW j° art. 182 Fw). Dat betekent dat de boedelschuldeisers buiten de boedel om voldaan krijgen en geen belang hebben bij het verzet. Boedelschuldeisers kunnen ook tijdens de vereffening verhaal nemen (art. 4:223 lid 1 BW), nu zij deze bevoegdheid ook in faillissement zouden hebben gehad.

Onderwerp van het verzet

Waartegen kan het verzet zoal gericht zijn? Gelet op de verwijzing in art. 4:218 lid 5 BW naar het “zoveel mogelijk” van overeenkomstige toepassing zijn van de bepalingen van de Faillissementswet ligt het voor de hand mede te letten op de toepassing van art. 184 e.v. Fw in de faillissementspraktijk. Onderwerpen die zich lenen voor een beoordeling in een verzetprocedure¹²⁰ zijn bijvoorbeeld:

- het niet of onjuist opnemen van (de hoogte van) een vordering op de uitdelingslijst;
- het niet of onjuist vermelden van de aan een vordering verbonden voorrang op de uitdelingslijst; en
- de wijze van omslag van de vereffeningskosten.

Dit zijn alle geschillen met betrekking tot de passiva van een nalatenschap. Hieraan valt toe te voegen dat ook de situatie dat activa van de nalatenschap door de vereffenaar ten onrechte buiten de vereffening zijn gelaten, zich leent voor behandeling in een verzetprocedure.

Gesignaleerd moet worden dat de Richtlijnen Vereffening nalatenschappen met betrekking tot de reikwijdte van het verzet stevig op de rem trappen. Bepaald is dat in de verzetprocedure niet kan worden vastgesteld of een vordering terecht is. Dat zal volgens de richtlijnen via de dagvaardingsprocedure bij de rechtbank (of bij de kantonrechter als de vordering beneden de competentiegrens van € 25.000 blijft) moeten worden beslist.¹²¹

¹¹⁹ Zie HR 25 oktober 1991, NJ 1992/149.

¹²⁰ Zie Richtlijnen (september 2024), p. 20. Onder 13. wordt vermeld dat het verzet betrekking kan hebben op (het bestaan en de grootte van) alle schulden genoemd in art. 4:7 lid 1 BW, inclusief hun voorrang.

¹²¹ Zie Richtlijnen (september 2024), p. 20 onder 15.

Het lijkt mogelijk dat in verzet kan worden opgekomen tegen het door de kantonrechter vastgestelde loon van de vereffenaar (§ 5.10). In dat geval kan een belanghebbende alsnog opkomen tegen een beslissing – de loonbeschikking – waarbij hij geen partij was.

Gegronddverklaring van verzet

Gegronddverklaring van het verzet kan leiden tot aanpassing van de uitdelingslijst of de rekening en verantwoording. De kantonrechter kan eventueel bepalen dat deze stukken opnieuw neergelegd moeten worden.

In voorkomend geval krijgt de vereffenaar van de kantonrechter een aanwijzing in de zin van art. 4:210 BW om de partij die in verzet is gekomen een termijn te gunnen waarbinnen een dagvaardingsprocedure aanhangig gemaakt moet zijn (vgl. § 5.9).¹²² De vereffenaar wordt vervolgens opgedragen de uitdelingslijst met inachtneming van de uitkomst van die procedure te wijzigen. Verstrikt de aan een belanghebbende gegunde termijn om een procedure aanhangig te maken ongebruikt, dan wordt de uitdelingslijst verbindend.

Verzet of 'renvooiprocedure'?

Hiervoor is de *issue* reeds gesignaleerd dat de verhouding tussen de 'renvooiprocedure' van art. 4:223 lid 2 BW om de vordering van een schuldeiser of de aan de vordering verbonden voorrang vast te stellen én de verzetprocedure van art. 4:218 lid 3 BW niet zonder meer duidelijk is (§ 5.5). Uit de gewezen rechtspraak blijkt dat een verzetprocedure onder meer zal kunnen stranden op de complexiteit van de zaak.

De kantonrechter van de rechtbank Noord-Nederland moest bij beslissing van 7 juni 2016, [ECLI:NL:RBNNE:2016:2680](#), oordelen over het verzet van een aantal beweerdelijke schuldeisers van de nalatenschap tegen de door de vereffenaar opgestelde uitdelingslijst. Hierin zouden hun vorderingen op erflater wegens bestuurdersaansprakelijkheid ten onrechte niet zijn opgenomen. Het betreft substantiële vorderingen ter grootte van ca. € 20 miljoen die nog een inhoudelijke beoordeling vergen op een groot aantal geschilpunten. De vereffenaar heeft deze vorderingen niet erkend, omdat hij ze onvoldoende onderbouwd acht. Uit de beslissing op verzet blijkt:

“De kantonrechter stelt vast dat de bezwaren van de opposanten zich richten tegen het feit dat hun vorderingen zijn betwist en niet op de lijst van erkende vorderingen zijn geplaatst, maar dat de bezwaren niet zijn gericht tegen de overige inhoud van de uitdelingslijst en rekening en verantwoording. Of de vorderingen van opposanten gegrond zijn en of de uitdelingslijst in zoverre onjuist is, is niet op eenvoudige wijze vast te stellen. Het betreft namelijk substantiële vorderingen in het kader van bestuurdersaansprakelijkheid waarvan nog een inhoudelijke beoordeling zal moeten plaatsvinden op minstens 13 door opposanten opgeworpen geschilpunten. Niet is uitgesloten dat daarbij bewijslevering of nader onderzoek door een deskundige dient plaats te vinden. De kantonrechter is van oordeel dat onderhavige procedure zich niet leent voor een diepgaande beoordeling van een inhoudelijk geschil en dat de dagvaardingsprocedure daarvoor de aangewezen procedure is. In die procedure kan bewijslevering plaatsvinden en kan de tegenpartij

¹²² Zie bijvoorbeeld rechtbank Noord-Nederland 7 juni 2016, [ECLI:NL:RBNNE:2016:2680](#).

(behalve de erfgenamen van erflater ook de medebestuurder de heer [medebestuurder]) gehoord worden. De kantonrechter ziet geen mogelijkheid om, naar analogie van de bepalingen van de FW, een renvooiprocedure te starten. In de vereffeningprocedure is namelijk, anders dan in de faillissementsprocedure, geen afzonderlijke verificatie voorgeschreven omdat daarin geen akkoord kan voorkomen (zie parlementaire geschiedenis BW Boek 4 2002, p. 1012) maar gaat de vereffenaar onmiddellijk over tot het opmaken van de uitdelingslijst. In de parlementaire geschiedenis wordt er vervolgens op gewezen dat een belanghebbende een procedure tot erkenning van zijn vordering kan instellen. In artikel 4:223, tweede lid, BW, is bepaald, voor zover hier van belang, dat een schuldeiser ook tijdens de vereffening zijn vorderingsrecht bij vonnis kan doen vaststellen. Omdat de gegrondheid van de vorderingen niet vaststaat maar ook niet valt uit te sluiten, ziet de kantonrechter aanleiding om de vereffenaar een aanwijzing te geven als bedoeld in artikel 4:210 BW in die zin dat hij de opposanten een redelijke termijn biedt om een dagvaardingsprocedure aanhangig te maken. De kantonrechter bepaalt deze termijn op drie maanden en zal het verzet voor het overige ongegrond verklaren.”

In de beslissing op verzet draagt de kantonrechter de vereffenaar op om (i) aan de opposanten schriftelijk een termijn van drie maanden te stellen voor het aanhangig maken van een procedure ter vaststelling van hun vorderingsrechten en (ii) voor zover bij onherroepelijk vonnis of arrest een vorderingsrecht van opposanten is vastgesteld in een tijdig aanhangig gemaakte procedure als hiervoor bedoeld, een aanvullende rekening en verantwoording en een nadere uitdelingslijst op te maken. Bovendien verstaat de kantonrechter dat de uitdelingslijst en de rekening en verantwoording definitief worden als opposanten niet binnen voormelde termijn een procedure ter vaststelling van hun vorderingsrechten aanhangig hebben gemaakt.

Op vergelijkbare wijze heeft de kantonrechter van de rechtbank Rotterdam bij beslissing van 19 januari 2018, [ECLI:NL:RBROT:2018:364](#), geoordeeld. In die zaak was erflater overleden met achterlating van een minderjarig kind als enig erfgenaam. De moeder van het kind heeft namens het kind verzet ingesteld tegen de (tweede) uitdelingslijst van een door de rechtbank benoemde vereffenaar. De moeder verzoekt de kantonrechter te bepalen dat de vereffenaar rekening en verantwoording aflegt. Dat verzoek wijst de kantonrechter af, omdat art. 4:218 lid 3 BW daarvoor geen grondslag biedt. Wat betreft de juistheid van de uitdelingslijst overweegt de kantonrechter:

“Uit het verloop van de onder punt 2 genoemde feiten kan de kantonrechter vaststellen dat er zich veel onregelmatigheden c.q. merkwaardigheden omtrent de nalatenschap van erflater hebben voorgedaan. De verzegeling van het onroerend goed, de gebrekkige communicatie tussen vereffenaar en de voormalige gemachtigde(n) van verzoeksters, de verkoopprijs van de boerderijwoning en de vaststellingsovereenkomst die door een aantal partijen is ondertekend zijn slechts een aantal voorbeelden die tot die onregelmatigheden behoren die nader onderzoek vergen. Daar komt nog bij dat bij een aantal van die situaties verzoekster, althans de moeder van de minderjarige erfgename, is betrokken geweest en dat gegeven die situatie het gewenst is dat er een bijzonder curator wordt benoemd om de belangen van de minderjarige te behartigen. De kantonrechter ziet in deze procedure echter geen noodzaak om tot een dergelijke benoeming over te gaan, omdat er vanwege bovengenoemde curieuze en buitengewoon bijzondere omstandigheden de gegrondheid van (een deel van) de vorderingen die op de uitdelingslijst van 12 juli 2016 staan niet

vaststaat maar ook niet valt uit te sluiten. Of deze vorderingen gegrond zijn en of de uitdelingslijst in zoverre onjuist is, is dan ook niet op eenvoudige wijze vast te stellen. Het is niet uitgesloten dat daarbij bewijslevering of deskundigenonderzoek dient plaats te vinden. De kantonrechter is van oordeel dat onderhavige procedure zich hier niet voor leent en dat de dagvaardingsprocedure daarvoor de aangewezen procedure is. In de parlementaire geschiedenis is er op gewezen dat een belanghebbende een procedure tot erkenning van zijn vordering kan instellen. Op grond van artikel 4:223 lid 2 BW is bepaald, voor zover hier van belang, dat een schuldeiser ook tijdens de vereffening zijn vorderingsrecht bij vonnis kan doen vaststellen.

Eerst nadat iedere in deze procedure verschenen belanghebbende zijn vorderingsrecht heeft doen vaststellen zal de vereffenaar een nieuwe uitdelingslijst dienen op te stellen, waarbij dan tevens aandacht dient te worden besteed aan de vraag wat de onderlinge rangorde van de schuldeisers is. (...)

Al het vorenstaande leidt ertoe dat de uitdelingslijst van 12 juli 2016 dient te worden vernietigd en dat het door verzoeksters gedane verzet gegrond moet worden verklaard.”

Hieruit blijkt dat de complexiteit van de door een schuldeiser gepretendeerde vordering of het gegeven dat eventueel nadere bewijslevering nodig is, reden is om het verzet tegen de uitdelingslijst ongegrond te verklaren. De niet-erkende schuldeiser zal de weg van art. 4:223 lid 2 BW – de zogeheten ‘renvooiprocedure’ (§ 5.5) – moeten bewandelen om zijn vordering te doen vaststellen. Het voordeel daarvan is dat in die procedure het partijdebat volledig kan worden gevoerd en dat tegen een uitspraak gewone rechtsmiddelen (hoger beroep en beroep in cassatie) zo nodig kunnen worden aangewend.

Verbindend worden van de uitdelingslijst na verzet

Is verzet ingesteld, dan wordt de uitdelingslijst verbindend doordat de beschikking op het verzet in kracht van gewijsde is gegaan.

Cassatie tegen beschikking op verzet

Tegen de beschikking op verzet van een belanghebbende tegen de neergelegde rekening en verantwoording of de uitdelingslijst staat beroep in cassatie open binnen een termijn van acht dagen (en geen hoger beroep).¹²³ Deze beschikking op verzet kan zijn genomen door de kantonrechter of – indien een rechter-commissaris is benoemd – door de rechtbank.

In zijn beschikking van 21 december 2018, [ECLI:NL:HR:2018:2393](#), heeft de Hoge Raad aangegeven dat in art. 4:218 lid 5 BW de voorschriften van de Faillissementswet “zoveel mogelijk” van overeenkomstige toepassing verklaard worden op het verzet tegen de uitdelingslijst en deze bewoordingen er dus op wijzen dat overeenkomstige toepassing van de voorschriften van de Faillissementswet op de verzetsprocedure uitgangspunt en geen uitzondering is. In de parlementaire geschiedenis is geen wijziging van de rechtsmiddelen beoogd. Art. 187 lid 1 Fw, dat over het beroep in cassatie tegen de beschikking op verzet handelt, is dus van overeenkomstige toepassing op de procedure bij de vereffening van een nalatenschap.

¹²³ Dat betekent voor cassatieadvocaten een race tegen de klok om het cassatieberoep tijdig in te dienen.

In cassatie is er slechts een beperkte toetsing. Voor de praktijk is met name relevant de grond van art. 80 lid 1 onder a Wet RO. Volgens deze bepaling kan tegen een beschikking van de kantonrechter in een burgerlijke zaak waartegen geen hoger beroep kan of kon worden ingesteld beroep in cassatie ingesteld worden wegens *“het niet inhouden van de gronden waarop het vonnis of de beschikking berust”*. Slechts motiveringsklachten kunnen hierdoor worden behandeld en dus geen rechtsklachten.¹²⁴

Indien de beschikking op verzet volgens art. 4:218 lid 3 BW door de rechtbank wordt gegeven, te weten als er een rechter-commissaris is benoemd, dan is de door art. 80 lid 1 Wet RO aangebrachte beperking voor het cassatieberoep niet van toepassing. Een beroep in cassatie tegen een beschikking van de rechtbank kan derhalve ook op rechtsgronden gebaseerd worden.

Aan de behandeling van het cassatieberoep kunnen deelnemen de schuldeisers en de vereffenaar (vgl. art. 187 lid 3 Fw). Niet duidelijk is of ook de erfgenamen aan die behandeling in cassatie kunnen deelnemen.

Niet neergelegde rekening en verantwoording en uitdelingslijst

Indien de door de rechtbank benoemde vereffenaar van het neerleggen van de rekening en verantwoording en de uitdelingslijst is vrijgesteld, of indien alle in de vereffening tijdig opkomende schuldeisers van de nalatenschap ten volle worden voldaan, vindt de rekening en verantwoording plaats aan hen die recht hebben op het overschot (en dat zijn de erfgenamen), en wel op de wijze als voor testamentair bewindvoerders is bepaald (art. 4:221 lid 3 j° art. 4:161 BW). Dat betekent ook dat eventuele geschillen over de afgelegde rekening en verantwoording worden beslist door de kantonrechter van de woonplaats van de vereffenaar. Tegen een uitspraak van de kantonrechter staat voor de vereffenaar en degenen aan wie rekening en verantwoording is gedaan in dit geval hoger beroep open binnen een termijn van drie maanden.¹²⁵

7.8 Status van renteverplichtingen tijdens de vereffeningprocedure

Tijdens de vereffeningprocedure loopt de rente over schulden van de te vereffenen nalatenschap gewoon door. Te denken valt bijvoorbeeld aan rente over schulden van de erflater uit hoofde van geldleningen aan een financier en aan overbedelingsschulden van de erflater (de langstlevende ouder) aan de kinderen na het overlijden van de eerste ouder en dergelijke. Een ander voorbeeld is de wettelijke rente die aan de legitimaris verschuldigd is indien de legitimaire vordering opeisbaar is en de nalatenschap met de betaling daarvan in verzuim is. Het is een belangrijke vraag of met deze over schulden doorlopende rente in de vereffening rekening moet worden gehouden of dat de schulden van de nalatenschap op enig moment gefixeerd moeten worden, zodat met de nadien verschenen rente bij de vereffening geen rekening behoeft te worden gehouden.

Afdeling 4.6.3 BW bevat hiervoor geen specifieke voorschriften. Wel wordt in art. 4:218 lid 5 BW ten aanzien van bepaalde onderwerpen die in de vereffening van een nalatenschap spelen, verwezen naar bepalingen van de Faillissementswet die *“zoveel mogelijk”* van overeenkomstige toepassing zijn (§ 7.1). Behoort art. 128 Fw, waarin het in het faillissement geldende fixatiebeginsel is neergelegd, tot de bepalingen die op grond van art. 4:218 lid

¹²⁴ Zie ook HR 25 augustus 2023, [ECLI:NL:HR:2023:1130](#), besproken in hoofdstuk 7 ('Iemand bevoordelen of belasten met een legaat', § 17.8).

¹²⁵ HR 17 juli 2020, [ECLI:NL:HR:2020:1311](#).

5 BW bij de vereffening van een nalatenschap van overeenkomstige toepassing zijn? Art. 128 Fw luidt, voor zover hier van belang:

“Interesten, na de faillietverklaring lopende, kunnen niet geverifieerd worden, tenzij door pand of hypotheek gedekt. (...)”

Het fixatiebeginsel in een faillissement – en art. 128 Fw is een uitwerking daarvan – houdt in dat de positie van alle bij de faillissementsboedel betrokkenen in beginsel ná het faillissement geen verandering meer kan ondergaan. Schulden, zoals verschuldigde rente, die ontstaan ná het faillissement kunnen niet worden verhaald op de boedel en kunnen dus ook niet op de uitdelingslijst in een faillissement worden geplaatst.¹²⁶

Het fixatiebeginsel is logisch te verklaren. Omdat er tussen het moment van de faillietverklaring én het moment waarop het vermogen van de schuldenaar te gelde wordt gemaakt en de opbrengst daarvan wordt verdeeld onder de boedelschuldeisers en de erkende en geverifieerde schuldeisers in de regel de nodige tijd verstrijkt, is de afwikkeling van het faillissement niet goed mogelijk zonder enige vorm van fixatie. Daarin voorziet de toepassing van het fixatiebeginsel in het faillissementsrecht.

Geldt dit fixatiebeginsel eveneens voor de vereffening van een nalatenschap, omdat met de vereffening een vergelijkbaar doel wordt nagestreefd? Dat doel is om op een ordelijke wijze iedere schuldeiser het zijne verschaffen. Leidt art. 4:218 lid 5 BW met de verwijzing naar de Faillissementswet ertoe dat rentes die verschuldigd zijn over de schulden van de nalatenschap vanwege het fixatiebeginsel niet in de uitdelingslijst dienen te worden opgenomen, wanneer deze verschuldigd zijn geworden tijdens de vereffening van de nalatenschap? Of is de vereffening van een nalatenschap op dit punt niet op één lijn met de faillissements-procedure te stellen? In literatuur en rechtspraak werd daarover tot voor kort verschillend gedacht en geoordeeld.

Prejudiciële procedure: renteverplichtingen tijdens de vereffening

In een verzetprocedure bij de kantonrechter van de rechtbank Noord-Holland kwam de toepassing van het fixatiebeginsel tijdens de vereffening van een nalatenschap aan de orde. De feiten van die zaak lagen als volgt. In 2013 was vader overleden met achterlating van zijn echtgenote en vijf kinderen. De erfdelen van de kinderen zijn opeisbaar geworden bij het overlijden van hun moeder in 2017. De nalatenschap van moeder is door twee erfgenamen beneficiair aanvaard. De rechtbank Noord-Holland heeft daarop in de nalatenschap van moeder een vereffenaar benoemd. Deze vereffenaar legt een uitdelingslijst neer op 1 juli 2020. Daarin is geen rekening gehouden met de rente over de vaderlijke erfdelen, *“zulks vanwege mogelijke toepasselijkheid van het fixatiebeginsel”*. Twee van de erfgenamen hebben bij de rechtbank verzet gedaan tegen de uitdelingslijst. Zij hebben aangevoerd dat rente over de erfdelen moet worden berekend tot het moment van uitbetaling. De kantonrechter heeft daarin bij tussenbeschikking van 9 december 2021, [ECLI:NL:RBNHO:2021:11864](#), aanleiding gezien op de voet van art. 392 Rv de volgende prejudiciële vragen¹²⁷ aan de Hoge Raad te stellen:

¹²⁶ Tenzij deze schulden met instemming of medewerking van de curator zijn ontstaan.

¹²⁷ Zie voor de prejudiciële procedure hoofdstuk 25 ('Procederen over erfenissen', § 13).

"- Moet art. 4:218 lid 5 BW aldus worden uitgelegd dat het in art. 128 van de Faillissementswet neergelegde fixatiebeginsel van overeenkomstige toepassing is op de vereffening van een nalatenschap?

- Indien de vorige vraag bevestigend wordt beantwoord: dient daarbij onderscheid gemaakt te worden tussen de zogenaamde 'zware' en de 'lichte' vereffening? Met andere woorden, is het fixatiebeginsel ook van toepassing op erfgenaam-vereffenaars op wie de verplichtingen omschreven in art. 4:218 BW niet rusten? Zo ja, met ingang van welke datum moeten de rentevorderingen in dat geval worden gefixeerd?

- Indien de vraag ontkennend wordt beantwoord: dienen de rentevorderingen zowel bij een positief als bij een negatief saldo van de nalatenschap op de uitdelingslijst te worden opgenomen? Indien deze alleen bij voldoende baten op de uitdelingslijst moeten worden geplaatst, zijn er algemene richtlijnen te geven wanneer sprake is van voldoende baten (rekening houdend met bijvoorbeeld oplopende rente en vereffeningskosten)?"

De Hoge Raad beantwoordt deze vragen in zijn prejudiciële beslissing van 17 september 2021, [ECLI:NL:HR:2021:1272](#), door eerst een beknopte uitleg van de vereffeningprocedure te geven. Ik licht daar één belangrijke overweging uit. De Hoge Raad geeft aan:

"Met de vereffening zijn zowel belangen van de schuldeisers van de nalatenschap als belangen van de beneficiaire erfgenamen gemoeid. Voor schuldeisers van de nalatenschap is het belang van de vereffening vooral erin gelegen dat hun vorderingen zoveel als mogelijk worden voldaan uit de nalatenschap en dat de overige schuldeisers van de erfgenamen zich pas daarna kunnen verhalen. Voor een beneficiaire erfgenaam is van belang dat hij – zolang hij niet verwijtbaar tekortschiet in zijn verplichtingen als vereffenaar of anderszins verwijtbaar handelt – niet verplicht is een schuld van de nalatenschap te voldoen ten laste van naast zijn erfdeel aanwezig 'overig vermogen'. Wanneer een beneficiaire erfgenaam tijdens of na de vereffening uit de nalatenschap een uitkering heeft ontvangen, kunnen bij de vereffening onvoldaan gebleven schuldeisers van de nalatenschap zich tot het bedrag van die uitkering wel verhalen op het zojuist bedoelde overig vermogen. In de wetsgeschiedenis is vermeld dat de bepalingen van afdeling 4.6.3 BW en de regels voor de vereffening van een failliete boedel een sterke gelijkenis vertonen, omdat bij de vereffening de belangen van de schuldeisers op de voorgrond staan. Verder blijkt uit de wetsgeschiedenis dat de mogelijkheid van een 'lichte vereffening' is toegevoegd met het oog op het belang van erfgenamen bij een eenvoudige afwikkeling."

Met de vereffeningprocedure zijn dus niet alleen de belangen van schuldeisers van de nalatenschap gemoeid, maar ook de belangen van de erfgenamen die de nalatenschap beneficiair hebben aanvaard. Immers,

"Wanneer een beneficiaire erfgenaam tijdens of na de vereffening uit de nalatenschap een uitkering heeft ontvangen, kunnen bij de vereffening onvoldaan gebleven schuldeisers van de nalatenschap zich tot het bedrag van die uitkering wel verhalen op het zojuist bedoelde overig vermogen."

Dat impliceert dat een erfgenaam die de nalatenschap beneficiair heeft aanvaard na de vereffening alsnog voor niet-voldane schulden zou kunnen worden aangesproken, indien

geoordeeld wordt dat deze schulden vanwege het fixatiebeginsel bij de vereffening buiten beschouwing blijven.

Lopende rente is een schuld van de nalatenschap

Daarna wordt één kwestie door de Hoge Raad in zijn beslissing voorop gesteld, alvorens de prejudiciële vragen te beantwoorden. Volgens de Hoge Raad moeten tot de schulden van de nalatenschap ex art. 4:7 lid 1 onder a BW óók de na het openvallen van de nalatenschap over die schulden lopende rente worden gerekend:

“Deze regel wordt gerechtvaardigd door de figuur van de beneficiaire aanvaarding van een nalatenschap, nu aldus wordt bereikt dat een beneficiaire erfgenaam deze rente niet ten laste van zijn overig vermogen behoeft te voldoen, behoudens in de gevallen genoemd in art. 4:184 lid 2 BW.”

Omdat beneficiaire aanvaarding van de nalatenschap een erfgenaam beschermt tegen schulden van de nalatenschap, moet de rente over deze schulden ook een schuld van de nalatenschap zijn, zo luidt de redenering van de Hoge Raad. Deze schuld is niet verhaalbaar op het eigen vermogen van de erfgenaam die de nalatenschap beneficiair heeft aanvaard.

Deze renteschuld heeft een gelijke rang als andere schulden van de erflater die niet met zijn dood tenietgaan (art. 4:7 lid 1 onder a BW).

Het fixatiebeginsel van art. 128 Fw is niet van overeenkomstige toepassing op de vereffening

De eerste prejudiciële vraag beantwoordt de Hoge Raad ontkennend. Art. 128 Fw behoort niet tot de voorschriften die op grond van art. 4:218 lid 5 BW bij de vereffening van de nalatenschap van overeenkomstige toepassing zijn.

Bij de beantwoording van deze vraag besteedt de Hoge Raad aandacht aan: (i) de tekst van de wet en de wetsgeschiedenis en (ii) overwegingen in verband met het karakter van de vereffening van een nalatenschap.

Uit de wettekst van art. 4:218 lid 4 en 5 BW en de wetsgeschiedenis valt volgens de Hoge Raad *“(...) geen aanwijzing te putten dat de wetgever met de verwijzing naar de Faillissementswet mede het oog heeft gehad op de in art. 128 Fw geregelde uitsluiting van na de faillietverklaring lopende rente. Evenmin blijkt dat de wetgever de rechten van schuldeisers heeft willen fixeren op een eerder tijdstip dan dat van het opmaken van de uitdelingslijst.”*

De Hoge Raad oordeelt daarentegen dat er juist wél aanwijzingen zijn dat art. 128 Fw geen toepassing behoort te vinden bij de vereffening van nalatenschappen. De Hoge Raad verwijst ter onderbouwing van dat oordeel naar de regeling van de vereffening van de nalatenschap onder het tot 1 januari 2003 geldende erfrecht (art. 4:1070 e.v. BW (oud)). Volgens die regeling was de erfgenaam die de nalatenschap beneficiair had aanvaard verplicht tot vereffening van de nalatenschap en tot het doen van rekening en verantwoording, waartegen de schuldeisers verzet konden doen dat kon leiden tot een rangregeling overeenkomstig art. 480 e.v. Rv. Bij die rangregeling dient op de voet van art. 490 Rv bij de verdeling van de executieopbrengst met rente rekening te worden gehouden

tot het moment van sluiten van het proces-verbaal van verdeling.¹²⁸ De Hoge Raad besluit dan in zijn prejudiciële beslissing:

“Nu de wetgever onder ogen heeft gezien dat art. 490 Rv zou gelden bij iedere rangregeling buiten faillissement, derhalve ook bij vereffening in het geval van beneficiaire aanvaarding, valt, bij gebreke van aanwijzingen voor het tegendeel, niet aan te nemen dat de wetgever met het nadien ingevoerde art. 4:218 lid 5 BW beoogd heeft tijdens de vereffening lopende rente buiten de uitdelingslijst te houden.”

Hieraan voegt de Hoge Raad vervolgens enkele leerstellige beschouwingen toe in verband met het bijzondere karakter van de vereffening van een nalatenschap (dat afwijkend is van een faillissement).

“Uit de wetsgeschiedenis van art. 4:218 lid 5 BW (...) komt naar voren dat met de woorden ‘zoveel mogelijk’ beoogd is rekening te houden met het verschil in karakter tussen de vereffening van een nalatenschap en de vereffening van de nagenoeg steeds deficitaire boedel van een failliet verklaarde schuldenaar, welk verschil in karakter ook heeft geleid tot opnemning van lid 4 van genoemde bepaling. Voor zover dit verschil in karakter dat nodig maakt, zal derhalve moeten worden afgezien van overeenkomstige toepassing van bepalingen van de Faillissementswet.

Bij faillissementen zal het zich slechts bij hoge uitzondering voordoen dat de boedel per saldo positief is. Bij de vereffening van nalatenschappen zal vaker ruimte bestaan om de boedel mede aan te wenden voor uitkeringen aan schuldeisers, waaronder rente. Die aanwending dient het belang van de schuldeisers dat hun vorderingen zoveel als mogelijk worden voldaan uit de nalatenschap.

In het bijzondere geval dat een faillissement eindigt met een positief saldo, bestaat de mogelijkheid om rente die tijdens het faillissement ingevolge art. 128 Fw niet is geverifieerd, alsnog aan schuldeisers ten goede te laten komen in een vereffening op de voet van art. 2:23 e.v. BW of in een tweede faillissement. Voor zover al kan worden aangenomen dat een tweede vereffening van de nalatenschap eveneens mogelijk is, zou het in verband met de daarmee gemoeide extra kosten bezwaarlijk zijn als daarvan anders dan bij uitzondering gebruik zou moeten worden gemaakt.

De vereffening van een beneficiair aanvaarde nalatenschap strekt er mede toe om de beneficiaire erfgenaam te vrijwaren van verhaal op zijn overig vermogen. Die strekking zou niet tot haar recht komen als over nalatenschapsschulden lopende rente buiten de vereffening wordt gelaten en mede daardoor na de vereffening een aan de erfgenamen uit te keren overschot resteert, waarna de schuldeisers vervolgens op grond van art. 4:184 lid 3 BW alsnog verhaal voor de rente kunnen nemen op de beneficiaire erfgenaam.

Legaten worden slechts ten laste van de nalatenschap voldaan indien alle andere schulden van de nalatenschap daaruit ten volle kunnen worden voldaan (art. 4:120 lid 1 BW). De vereffenaar heeft tot taak de schulden van de nalatenschap te voldoen en, voor zover voor dat doel noodzakelijk, legaten te verminderen (art. 4:211 BW). Het ligt in de rede dat deze taak om legaten op de voet van art. 4:120 lid 2 BW te verminderen met het oog op de voorrang die bij de voldoening aan de andere schulden van de nalatenschap toekomt, ook

¹²⁸ Deze bepaling luidt: “Na het sluiten van het proces-verbaal van verdeling kan geen tegenspraak meer worden gedaan, hebben de belanghebbenden onderling geen recht meer op rente over hetgeen aan hen is toegedeeld, en kan geen beslag op de opbrengst van de executie meer worden gelegd.”

geldt als het gaat om schulden uit rente. Zonder vermindering zou de legataris bovendien blootstaan aan verhaal voor de rente op de voet van art. 4:220 lid 3 BW. De tijdens de vereffening over een schuld van de erflater verschuldigd geworden rente is immers eveneens aan te merken als een schuld als bedoeld in art. 4:7 lid 1, onder a, BW.

Vereffening is een flexibele rechtsfiguur, waarbij aan de rechter diverse bevoegdheden toekomen om de wijze van afdoening te bepalen. Tot die bevoegdheden behoort ingevolge art. 4:221 BW ook de keuze – eventueel pas in de loop van de vereffening – of een overeenkomstig art. 4:218 BW opgestelde rekening en verantwoording en uitdelingslijst moeten worden neergelegd. Met het oog op de rechtszekerheid is het wenselijk dat er voor rentevorderingen geen verschil in behandeling is tussen de verschillende wijzen van vereffening als hiervoor (...) bedoeld.”

De tweede prejudiciële vraag behoeft niet meer beantwoord te worden, omdat de eerste vraag ontkennend wordt beantwoord. De derde prejudiciële vraag – en die luidt of de rentevorderingen zowel bij een positief als bij een negatief saldo van de nalatenschap op de uitdelingslijst dienen te worden opgenomen en of, indien deze alleen bij voldoende baten op de uitdelingslijst moeten worden geplaatst, algemene richtlijnen zijn te geven wanneer sprake is van voldoende baten (rekening houdend met bijvoorbeeld oplopende rente en vereffeningskosten) – beantwoordt de Hoge Raad als volgt:

“Op de uitdelingslijst behoeven vorderingen ter zake van na het openvallen van de nalatenschap lopende rente, evenals geldt voor andere vorderingen, slechts batig gerangschikt te worden opgenomen voor zover zij kunnen worden voldaan uit het na de vereffening resterende, uit de rekening en verantwoording blijkende, saldo van de nalatenschap. Deze rentevorderingen komen in aanmerking voor opnemings op de uitdelingslijst, maar pas na de als boedelkosten aan te merken vereffeningskosten. Tot deze vereffeningskosten behoort het loon dat op de voet van art. 4:206 lid 3 BW vóór het opmaken van de uitdelingslijst door de kantonrechter wordt vastgesteld.”

In deze slotoverweging merkt de Hoge Raad, hoewel daar in de prejudiciële procedure niet om was gevraagd, het loon van de vereffenaar aan als boedelkosten die tot de vereffeningskosten behoren.

Slotsom

De betekenisvolle verschillen tussen het faillissement en de vereffening van een nalatenschap leiden ertoe dat rente over de schulden van de nalatenschap tijdens de vereffeningprocedure doorloopt en bij de verdeling van de opbrengst van de goederen van de nalatenschap onder de nalatenschapsschuldeisers betrokken wordt.

Bij een *positief saldo* van de nalatenschap moet de na overlijden op de schulden van de nalatenschap lopende rente integraal worden betaald. Dat gebeurt in de *lichte* vereffening door betaling van de schuldeisers. In de *zware* vereffening worden de schulden en de rente in de uitdelingslijst opgenomen, welke bedragen na het verbindend worden van de uitdelingslijst aan de schuldeisers worden uitgekeerd (art. 4:220 lid 1 BW).

Is er een *tekort* in de nalatenschap dan lijkt de uitspraak van de Hoge Raad aldus verstaan te moeten worden dat de rente doorloopt tot het moment van het opmaken van de uitdelingslijst. Daarop wijst in elk geval de volgende passage in de prejudiciële beslissing: *“Evenmin blijkt dat de wetgever de rechten van schuldeisers heeft willen fixeren*

op een eerder tijdstip dan dat van het opmaken van de uitdelingslijst.” De vereffenaar zal mijns inziens dan ook de met ingang van de dag van het overlijden van de erflater tot en met de dag van het opmaken van de uitdelingslijst verschuldigde rente in de uitdelingslijst dienen op te nemen. Nog niet duidelijk is of deze passage verenigbaar is met de volgende passage uit de beantwoording van de derde prejudiciële vraag, te weten dat de vorderingen en de rente “slechts batig gerangschikt [behoeven] te worden opgenomen voor zover zij kunnen worden voldaan uit het na de vereffening resterende, uit de rekening en verantwoording blijken, saldo van de nalatenschap”.¹²⁹ Wel is duidelijk dat de na het opmaken van de uitdelingslijst verschuldigde rente ook een schuld van de nalatenschap in de zin van art. 4:7 lid 1 onder a BW is. Voor de betaling daarvan kan de zuiver aanvaard hebbende erfgenaam buiten de vereffening om worden aangesproken (art. 4:184 lid 2 onder a BW).

Zie voor de beslissing op verzet na de prejudiciële procedure de uitspraak van de kantonrechter van de rechtbank Noord-Holland van 9 december 2021, [ECLI:NL:RBNHO:2021:11864](https://uitspraken.rechtspraak.nl?ident=ECCLI:NL:RBNHO:2021:11864).

8. Rangorde van schuldeisers van de nalatenschap

8.1 Inleiding

Bij de vereffening van de nalatenschap – en dus bij de verdeling van de opbrengst van de nalatenschapsgoederen onder de schuldeisers – moeten bepaalde spelregels in acht worden genomen. Die spelregels zien op de rangorde van de schuldeisers van de nalatenschap. In onder meer de Boeken 3 en 4 BW wordt een systematische en fijnmazige regeling daarvoor gegeven. De rangorde van schuldeisers is onder meer van belang voor het opstellen van de uitdelingslijst door de vereffenaar (art. 4:214, art. 4:218 en art. 4:220 BW).

Rangorde van de schulden van de nalatenschap volgens Boek 3 BW

Als hoofdregel geldt dat de schuldeisers onderling een gelijke rang hebben om uit de netto-opbrengst van de goederen te worden voldaan. Die hoofdregel is opgenomen in art. 3:277 lid 1 BW. In deze bepaling is ook aangegeven dat er “door de wet erkende redenen van voorrang” zijn, die op deze hoofdregel van *paritas creditorum* (gelijkheid van schuldeisers) een uitzondering vormen.

Voor de nalatenschap gelden verder enkele specifieke voorrangsregels die in Boek 4 BW zijn opgenomen (zie hierna onder het kopje ‘Belang van art. 4:7 lid 2 BW’). Het zijn evenwel vooral de voorrangsregels buiten Boek 4 BW die bepalen welke rang een specifieke vordering heeft. Zo zijn er preferente schuldeisers die een pand- of hypotheekrecht hebben en die tot parate executie van de in zekerheid gegeven goederen kunnen overgaan. De voorrang die zij in dat geval hebben, blijkt uit art. 3:279 BW: “*Pand en hypotheek gaan boven voorrecht, tenzij de wet anders bepaalt.*” Een andere groep van bepalingen die wettelijk erkende redenen van voorrang kennen, zijn de bepalingen die

¹²⁹ Een andere onduidelijkheid kan ontstaan nu de Hoge Raad bij beschikking van 21 december 2018, [ECLI:NL:HR:2018:2422](https://uitspraken.rechtspraak.nl?ident=ECCLI:NL:HR:2018:2422), heeft uitgemaakt dat een schuldeiser rente in een rangregeling nog kan indienen tot het sluiten van het proces-verbaal van verdeling (vgl. art. 485a lid 2 Rv).

gaan over voorrechten. Een aantal voorrechten is opgesomd in Boek 3 BW: de algemene voorrechten van art. 3:288 BW en de speciale voorrechten van art. 3:283 e.v. BW. Maar ook in andere wetten zijn voorrechten terug te vinden, bijvoorbeeld het fiscale voorrecht van art. 21 van de Invorderingswet. Deze voorrechten regelen elk op hun eigen wijze een bepaalde manier van voorrang voor een specifieke schuldeiser.

Rangorde tussen voorrangsregels onderling

Binnen de voorrangsregels bestaat een rangorde. Deze rangorde lijkt op het eerste gezicht niet heel ingewikkeld. Pand en hypotheek gaan – zoals wij hebben gezien – voor een voorrecht (art. 3:279 BW) als tot executie van de aan het pand- of hypotheekrecht onderworpen goederen wordt overgegaan. Vervolgens hebben voorrechten op bepaalde goederen voorrang op voorrechten op alle goederen (art. 3:280 BW). Gelden er meerdere voorrechten op een bepaald goed, dan is de hoofdregel dat die voorrechten gelijk in rang zijn, tenzij de wet anders bepaalt (art. 3:281 lid 1 BW). Met betrekking tot voorrechten op alle goederen geldt dan weer dat zij een onderlinge rang hebben, zoals in de wet is bepaald (art. 3:281 lid 2 BW). Op deze rangorde binnen de voorrangsregels gelden echter tal van uitzonderingen. Een belangrijke uitzondering is bijvoorbeeld het voorrangsrecht op alle goederen in het geval van de Rijksbelastingen. Op grond van art. 21 lid 2 van de Invorderingswet gaat het fiscale voorrecht boven alle andere voorrechten. Dit is met andere woorden een voorrecht op alle goederen dat in rang boven de voorrechten op bepaalde goederen gaat. Dat is een afwijking van de algemene hoofdregel van art. 3:280 BW.

Belang van art. 4:7 lid 2 BW

Ook Boek 4 BW bevat bepaalde voorrangsregels. In art. 4:7 lid 2 BW wordt een rangorde bij verhaal van schuldeisers voor de schulden van de nalatenschap gegeven. Bepaald wordt in welke volgorde de schulden van de nalatenschap moeten worden voldaan. Dit is aan de orde wanneer de opbrengst van de goederen van de nalatenschap niet voldoende is om alle schulden integraal te voldoen. Twee stelsels voor de onderlinge rangorde van de schuldeisers worden onderscheiden. Het onderscheid tussen het ene en het andere stelsel schuilt daarin of bij de afwikkeling van de nalatenschap al dan niet rekening moet worden gehouden met het bestaan van schulden uit hoofde van de zogeheten andere wettelijke rechten van afdeling 2 van titel 3 van Boek 4 BW (en dat zijn schulden als bedoeld in art. 4:7 lid 1 onder f BW).¹³⁰

Ter vermijding van misverstanden dient erop gewezen te worden dat een bepaalde, onderlinge rangorde van de schulden uitsluitend wordt gegeven in art. 4:7 lid 2 BW. In art. 4:7 lid 1 BW wordt met de opsomming van de onderscheiden schulden van de nalatenschap geen rangorde aangebracht. De schuld van lid 1 onder a (de schulden van de erflater) komt bijvoorbeeld bij verhaal op de goederen van de nalatenschap niet eerder aan bod dan de schuld van lid 1 onder b (de kosten van de lijkbezorging).

Art. 4:7 lid 2 luidt voluit als volgt:

“Bij de voldoening van de schulden ten laste van de nalatenschap worden achtereenvolgens met voorrang voldaan:

1. de schulden, bedoeld in lid 1 onder a tot en met e;

¹³⁰ Zie hoofdstuk 4 ('Over dwingend noodrecht: de andere wettelijke rechten').

2. de schulden, bedoeld in lid 1 onder f;

3. de schulden, bedoeld in lid 1 onder g.

Ontbreken schulden als bedoeld in lid 1 onder f, dan worden eerst de schulden, bedoeld in lid 1 onder a tot en met c, en vervolgens de schulden, bedoeld in lid 1 onder d, e en g, met voorrang voldaan."

De wettekst spreekt van voldoening "*met voorrang*". In de systematiek van het Burgerlijk Wetboek vloeit voorrang voort uit pand, hypotheek, voorrecht en "*uit de andere in de wet aangegeven gronden*" (art. 3:278 lid 1 BW). Art. 4:7 lid 2 BW is een dergelijke in de wet aangegeven, andere grond van voorrang.

Verdelingsstelsel met somgerechtigden

Wordt op de andere wettelijke rechten van afdeling 4.3.2 BW door de langstlevende echtgenoot en/of de kinderen een beroep gedaan (en vloeien daaruit dus schulden van de nalatenschap als bedoeld in art. 4:7 lid 1 onder f BW voort), dan worden bij de voldoening van de schulden ten laste van de nalatenschap achtereenvolgens met voorrang voldaan:

- schulden bedoeld in lid 1 onder a t/m e;
- schulden bedoeld in lid 1 onder f; en tot slot
- schulden bedoeld in lid 1 onder g.

Bij verhaalsuitoefening door schuldeisers komen eerst de schulden van de nalatenschap uit de eerste groep aan bod. Daarna komen achtereenvolgens de tweede en de derde groep bij het nemen van verhaal aan bod. Niet alleen bij de schulden uit de eerste groep, maar ook bij de schulden uit de tweede en de derde groep kan sprake zijn van diverse schuldeisers. Deze schuldeisers zullen groepsgewijs en onderling *pro rata parte* (ofwel naar evenredigheid van hun vordering (ook wel de pondspondsgewijze verdeling genoemd)) moeten delen als de goederen van de nalatenschap onvoldoende verhaal bieden.

Uit de volgorde van deze groepen valt op te maken dat de schulden uit hoofde van de andere wettelijke rechten (art. 4:7 lid 1 onder f BW) in rang boven de schulden uit hoofde van de legitieme portie (art. 4:7 lid 1 onder g BW) gaan, en dus eerst worden voldaan.

Verdelingsstelsel zonder somgerechtigden

Ontbreken schulden uit hoofde van de andere wettelijke rechten (ex art. 4:7 lid 1 onder f BW), dan worden volgens art. 4:7 lid 2 tweede zin BW bij de voldoening van de schulden ten laste van de nalatenschap achtereenvolgens met voorrang voldaan:

- schulden bedoeld in lid 1 onder a t/m c;
- schulden bedoeld in lid 1 onder d, e en g.

Deze wijziging van de volgorde houdt verband met het feit dat de voldoening van de kosten van executele (art. 4:7 lid 1 onder d BW) en van de schulden uit belastingen (art. 4:7 lid 1 onder e BW) *wél* in rang gaan boven de aanspraken van de somgerechtigden (art. 4:7 lid 1 onder f BW) en legatarissen en quasi-legatarissen (art. 4:7 lid 1 onder h en i BW), maar, ingevolge art. 4:80 lid 2 BW, *niet* boven de aanspraken van de legitiemarissen (art. 4:7 lid 1 onder g BW).

Positie van legatarissen en quasi-legatarissen

Opgemerkt moet verder nog worden dat de legatarissen (art. 4:7 lid 1 onder h BW) en de quasi-legatarissen (art. 4:7 lid 1 onder i BW) niet met zoveel woorden worden genoemd in art. 4:7 lid 2 BW.¹³¹ Indirect wordt naar deze schulden uiteraard wel verwezen, omdat in art. 4:7 lid 2 BW wordt bepaald welke schulden “met voorrang” worden voldaan (en dus a contrario welke niet). De desbetreffende legatarissen en quasi-legatarissen komen slechts aan bod als er nog iets resteert *nadat* de tot voorrang gerechtigde schuldeisers ten volle zijn voldaan (vgl. art. 4:120 lid 1 BW). Legatarissen zijn postconcurrente schuldeisers. Voor zover de nalatenschap niet toereikend is om de schulden uit legaten te voldoen uit de erfdeelen van de erfgenamen op wie zij rusten, worden zij verminderd (art. 4:120 lid 2 BW). De quasi-legatarissen delen hetzelfde lot als de legatarissen, hoewel het bij quasi-legaten gaat om bij leven van de erflater bij overeenkomst aangegane verplichtingen (art. 4:126 BW).

Doorbreking van de rangorde

De wetgever heeft in Boek 4 BW ook voorrangregels gegeven. Die voorrangregels kunnen de rangorde van art. 4:7 lid 2 BW doorbreken.

Voorrang voor nalatenschapsschuldeisers

Volgens art. 4:184 lid 1 BW kunnen de schuldeisers van de nalatenschap hun vorderingen op de goederen van de nalatenschap verhalen. Doordat een nalatenschap met meerdere erfgenamen die vereffend wordt een afgescheiden vermogen vormt, hebben nalatenschapscrediteuren voorrang bij verhaal op gemeenschapsgoederen (vgl. ook art. 3:192 BW). Deze voorrang geldt alleen als er meerdere gerechtigden zijn. Eerst nadat de bekende schuldeisers van de te vereffenen nalatenschap volledig zijn voldaan, hebben de overige schuldeisers van een erfgenaam recht van verhaal op de goederen van de nalatenschap (art. 4:224 BW).

Art. 4:204 lid 1 onder b BW in combinatie met art. 4:224 BW biedt uitkomst in de situatie dat er in een nalatenschap slechts één erfgenaam is. De schuldeisers van de nalatenschap kunnen in dat geval de rechtbank om de benoeming van een vereffenaar verzoeken. Zolang er een vereffening van de nalatenschap loopt, is het individuele verhaal van schuldeisers die geen separatist zijn opgeschort volgens art. 4:223 lid 1 BW en loopt de voldoening van vorderingen via de vereffenaar.

Als de vereffening van de nalatenschap is voltooid, zal een privéschuldeiser van een erfgenaam ook nog de verdeling moeten afwachten alvorens hij zich kan verhalen op hetgeen aan zijn schuldenaar is toebedeeld. Deze schuldeiser heeft wel het recht om verdeling van de nalatenschap te vorderen voor zover dat voor het verhaal van zijn vordering nodig is (art. 3:180 BW). Is er slechts één erfgenaam in de nalatenschap, dan zal na voltooiing van de vereffening vermenging optreden tussen het overschot van de nalatenschap dat resteert na de vereffening en het eigen vermogen van de erfgenaam. Op het geheel kunnen diens privéschuldeisers vervolgens verhaal nemen.

¹³¹ Zie daarvoor hoofdstuk 7 ('Iemand bevoordelen of belasten met een legaat') en hoofdstuk 8 ('In the twilight zone van het erfrecht: de quasi-legaten van art. 4:126 BW').

Feitelijke voorrang van separatisten

Tijdens de vereffening van nalatenschappen zijn op grond van art. 4:223 lid 1 BW onder andere art. 57, art. 58 en art. 60 Fw van overeenkomstige toepassing. Uit art. 57 en art. 58 Fw – in samenhang gelezen met art. 4:218 lid 5 BW j° art. 182 Fw – volgt dat tijdens de vereffening van nalatenschappen pand- en hypotheekhouders zich in beginsel met voorrang kunnen verhalen op de goederen waarop hun pand- en hypotheekrechten rusten. Hetzelfde kan gelden voor de retentor op grond van art. 60 Fw.

Pand- en hypotheekhouders kunnen hun recht uitoefenen alsof er geen faillissement was (art. 57 lid 1 Fw). Op grond van art. 182 lid 1 Fw worden algemene faillissementskosten in beginsel omgeslagen over ieder deel van de boedel. Een uitzondering wordt gemaakt voor de pand- en hypotheekhouder, die op grond van art. 57 lid 1 Fw het recht van parate executie uitoefenen en zich op grond daarvan rechtstreeks kunnen verhalen op de executieopbrengst. Zij behoeven in dat geval in beginsel niet te delen in de algemene faillissementskosten.

Uit art. 58 Fw en de rechtspraak van de Hoge Raad volgt overigens dat de pand- of hypotheekhouder deze separatistenpositie kan verliezen. Dat kan bijvoorbeeld gebeuren als de curator (bevoegd) stil verpande vorderingen int, of als hij de pand- of hypotheekhouder een termijn stelt waarbinnen deze tot executie dient over te gaan, en deze termijn verloopt. In dat geval loopt de executieopbrengst over de boedel en moet de pand- of hypotheekhouder zijn vordering met voorrang ter verificatie in te dienen, mee te delen in de algemene faillissementskosten en te wachten op het verbindend worden van de uitdelingslijst, alvorens hij krijgt uitbetaald.

Retentierecht

Voor een retentor is het uitgangspunt omgekeerd. Het uitgangspunt is dat de curator de zaak waarop het retentierecht rust bij de retentor opeist en te gelde maakt (art. 60 lid 2 Fw), dat de retentor zijn vordering met voorrang ter verificatie moet indienen, dient mee te delen in de algemene faillissementskosten en dient te wachten op het verbindend worden van de uitdelingslijst, alvorens hij krijgt uitbetaald. Slechts indien de curator de zaak niet heeft verkocht met toepassing van art. 101 of art. 176 Fw binnen een door de retentor gestelde redelijke termijn om tot verkoop over te gaan (art. 60 lid 2 j° lid 3, eerste zin Fw), kan de retentor deze zaak verkopen met overeenkomstige toepassing van de bepalingen betreffende parate executie door een pandhouder of, als het een registergoed betreft, die betreffende parate executie door een hypotheekhouder (art. 60 lid 3 tweede zin Fw). Zijn status is dan vergelijkbaar met die van een separatist, zoals hiervoor beschreven.

Deze bepalingen van de Faillissementswet zijn van overeenkomstige toepassing tijdens de vereffening van een nalatenschap. De pand- en hypotheekhouders die hun pand- en hypotheekrechten tijdens de vereffening te gelde maken, kunnen zich aldus rechtstreeks op de opbrengst daarvan verhalen, zonder dat zij hoeven te delen in de vereffeningskosten. Dat geldt behoudens het bepaalde in art. 57 lid 3 Fw j° art. 4:233 lid 1 BW. Dit zal in beginsel tot dezelfde dynamiek leiden als in faillissement, tenzij de vereffeningskosten niet worden voldaan vóór de andere schuldeisers. In dat geval zullen pand- en hypotheekhouders bedoeld in art. 57 lid 1 Fw en de retentors bedoeld in art. 60 lid 3 Fw, gelet op hun voorrang, altijd voorgaan op het loon van de vereffenaar en de andere vereffeningskosten, ongeacht

of de vereffenaar de goederen waarop pand- en hypotheekrecht of retentierechten rusten zelf ter hand neemt.

De vereffeningskosten

Op het uitgangspunt van de *paritas creditorum* geldt nog een uitzondering, namelijk dat de schuldeisers eerst uit de opbrengst worden voldaan *nadat* de kosten van executie zijn voldaan (de zogeheten netto-opbrengst). In faillissement houdt dat in dat de gemaakte faillissementskosten eerst worden voldaan voordat de andere schuldeisers aan bod komen. Dat principe geldt ook tijdens de vereffening van nalatenschappen.

Uit een letterlijke lezing van art. 4:7 lid 2 BW lijkt op het eerste gezicht niet te volgen dat de vereffeningskosten vóór de andere schulden van de nalatenschap op de goederen van de nalatenschap kunnen worden verhaald. In de parlementaire geschiedenis bij art. 4:7 BW is daar evenmin iets over te vinden. Desalniettemin ligt het voor de hand dat de vereffeningskosten (waartoe mede het loon van de vereffenaar gerekend mag worden) moeten worden voldaan vóór de andere schulden van de nalatenschap. Deze zienswijze wordt breed gedragen in de lagere rechtspraak en de literatuur.

De volgende argumenten worden daarvoor aangedragen. Niemand zou zich nog geroepen voelen een nalatenschap als vereffenaar af te wikkelen, aangezien de kosten van deze behartiger van de belangen van erfstaters schulden in dat geval slechts pondspondsgewijze met enkele andere nalatenschapsschulden worden vergoed. De voldoening van de vereffeningskosten vóór de betaling van de daadwerkelijke schuldeisers van de nalatenschap past bovendien in het stelsel van de wet, waarin de schuldeisers recht hebben om uit de netto-opbrengst te worden voldaan na voldoening van de kosten van executie (art. 3:277 lid 1, art. 3:253 lid 1 en art. 3:270 lid 1 BW). De vereffening van nalatenschappen vertoont ten slotte gelijkenis met het faillissement, in welk geval op grond van art. 182 Fw de faillissementskosten ten laste worden gebracht van de faillissementsboedel voordat uitkering aan de schuldeisers plaatsvindt.

Ligt in de beschikking van HR 21 december 2018, [ECLI:NL:HR:2018:2393](#), besloten dat ook de Hoge Raad de opvatting is toegedaan dat de kosten van de vereffening vóór de andere schulden van de nalatenschap moeten worden voldaan? De Hoge Raad oordeelde dat wat betreft de vereffening van een nalatenschap art. 4:218 lid 5 BW bepaalt dat bij het opmaken van de uitdelingslijst en het verzet daartegen “*de dienaangaande in de Faillissementswet voorkomende voorschriften zoveel mogelijk overeenkomstige toepassing*” vinden. In de daarop volgende zin overweegt hij dat de Faillissementswet voorschriften geeft voor de door de curator op te maken uitdelingslijst onder vermelding van art. 180 t/m art. 183 Fw. In dat oordeel kan niet anders besloten liggen dan dat art. 182 Fw van overeenkomstige toepassing is op de vereffening van de nalatenschap.

In zijn prejudiciële beslissing van 17 september 2021, [ECLI:NL:HR:2021:1272](#), heeft de Hoge Raad het loon van de vereffenaar aangemerkt als boedelkosten die tot de vereffeningskosten behoren (§ 7.8).

Net zoals voor boedelschulden in faillissement geldt, kan binnen de kosten van de vereffening, die vóór alle andere schulden van de nalatenschap moeten worden voldaan, eveneens een onderlinge rangorde bestaan, op grond waarvan aan bepaalde vorderingen een hogere rang verbonden kan zijn, bijvoorbeeld op grond van voorrechten. Het door de

kantonrechter vastgestelde loon van de vereffenaar (art. 4:206 lid 3 BW) dient daarbij in ieder geval vóór alle andere kosten van vereffening te worden voldaan, zo volgt uit de overeenkomstige toepassing van de faillissementsrechtspraak.

8.2 Met de erflater gesloten overeenkomsten

De erflater zal bij zijn overlijden partij zijn bij diverse overeenkomsten. Als gevolg van erfopvolging gaat de rechtspositie van de erflater met betrekking tot deze overeenkomsten onder algemene titel over op zijn erfgenamen (art. 4:182 BW). De erfgenamen volgen de erflater op als partij bij deze overeenkomsten. Het betreft de op het moment van erfopvolging reeds uit een overeenkomst *bestaande* rechten en verplichtingen.

Art. 6:249 BW bepaalt aanvullend dat de rechtsgevolgen van een overeenkomst mede gelden voor de rechtverkrijgenden onder algemene titel. Ook *na* de erfopvolging blijft de overeenkomst voor de erfgenamen derhalve een bron van verbintenissen. De erfgenamen worden partij bij de overeenkomst. Een door de erflater gesloten (duur)overeenkomst duurt na zijn overlijden derhalve in beginsel voort en bindt zijn erfgenamen. Uitzonderingen bestaan evenwel op deze regel. Zo kan uit de wet voortvloeien dat een overeenkomst niet overgaat op de erfgenamen (denk bijvoorbeeld aan de arbeidsovereenkomst (art. 7:674 BW)). Ook uit de overeenkomst zelf – bijvoorbeeld krachtens een uitdrukkelijk beding of de strekking van de overeenkomst – kan voortvloeien dat deze niet overgaat op de erfgenamen, zodat sprake is van een strikt persoonlijke overeenkomst van de erflater. Ten slotte kan de wet aan het overlijden van een contractspartij bepaalde gevolgen verbinden (denk aan het overlijden van de kredietnemer als opeisingsgrond van een consumentenkrediet (art. 7:77 lid 1 onder c.3° BW)).

De vereffening van de nalatenschap heeft geen effect op het voortduren van een met de erflater gesloten overeenkomst.¹³² De wetgever achtte het niet noodzakelijk en niet aanbevelenswaardig om de regeling van art. 37 e.v. Fw toepasselijk te verklaren op de vereffening van een nalatenschap. Als argument wordt daarvoor onder meer genoemd dat de schuldeiser volgens art. 6:80 lid 1 onder c BW de vereffenaar kan aanmanen zich binnen een redelijke termijn te verklaren omtrent zijn bereidheid al dan niet na te komen. Blijft de vereffenaar daarmee in gebreke of is de vereffenaar niet bereid na te komen, dan zal de schuldeiser de overeenkomst door een schriftelijke of gerechtelijke kennisgeving kunnen ontbinden (art. 6:265 j° art. 6:268 BW).

Erfgenamen zijn aansprakelijk voor de schulden die ontstaan na het overlijden van de erflater uit een met de erflater gesloten overeenkomst. Deze schulden kunnen verhaald worden op de nalatenschap¹³³ en bij zuivere aanvaarding van de nalatenschap ook op het eigen vermogen van de erfgenamen (art. 4:184 lid 2 BW).

9. Alvast verdelen tijdens vereffening van de nalatenschap?

Een nalatenschap is veelal een gemeenschap als bedoeld in titel 3.7 BW, waartoe meerdere erfgenamen gerechtigd zullen zijn (ofwel een ervengemeenschap). Dat is niet het geval als de nalatenschap ingevolge art. 4:13 BW is verdeeld (de wettelijke verdeling) of als er sprake

¹³² MO, Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 1015-1016.

¹³³ In de literatuur bestaat discussie of deze schulden aangemerkt dienen te worden als schulden van de erflater (art. 4:7 lid 1 onder a BW) dan wel als schulden van de nalatenschap als bedoeld in art. 4:184 lid 1 BW.

is van één (universeel) erfgenaam. Aan verdeling van een nalatenschap komen we in deze gevallen niet toe.

Gedurende de vereffening van een nalatenschap waartoe meerdere erfgenamen zijn gerechtigd, zijn slechts bepaalde voorschriften van titel 3.7 BW van toepassing (art. 4:222 BW). Wel van toepassing zijn gedurende de vereffening de volgende bepalingen van de gemeenschapstitel:

- toepasselijkheid van de redelijkheid en billijkheid van art. 6:2 BW op de verhouding tussen meerdere erfgenamen als gerechtigden tot de nalatenschap (art. 3:166 lid 3 BW);
- de regeling van zaaksvervanging (art. 3:167 BW);
- gebruik van een gemeenschappelijk goed door iedere deelgenoot (art. 3:169 BW);
- beheer van een gemeenschappelijk goed (art. 3:170 lid 1 BW); en
- verbeurte van een aandeel in de gemeenschap aan de andere deelgenoten indien een deelgenoot opzettelijk tot de gemeenschap behorende goederen verzwijgt, zoek maakt of verborgen houdt (art. 3:194 lid 2 BW).¹³⁴

Ook in andere gevallen zou eventueel aansluiting kunnen worden gezocht bij de bepalingen van titel 3.7 BW als de vereffeningsoepalingen voor een bepaalde kwestie geen oplossing bieden. Voor zover afdeling 4.6.3 BW een afwijkende regeling geeft, gaat deze voor boven titel 3.7 BW, omdat bij de vereffening van de nalatenschap afwijkende regelingen gelden voor bijvoorbeeld het beheer van en het verhaal op de nalatenschap.

Eerst vereffenen, dan verdelen

Uitgangspunt van het wettelijke systeem is het beginsel 'eerst vereffenen, dan verdelen'. Om te waarborgen dat de vorderingen van schuldeisers van de nalatenschap zo veel als mogelijk daadwerkelijk uit de nalatenschap kunnen worden voldaan, zo leert de parlementaire geschiedenis, geldt als uitgangspunt dat de erfgenamen eerst de vereffening moeten voltooien, voordat tot de verdeling van de nalatenschap kan worden overgegaan.¹³⁵ Als gevolg van de verdeling van de nalatenschap verliest de vereffenaar zijn beheers- en beschikkingsbevoegdheid met betrekking tot de goederen van de nalatenschap en kunnen de schuldeisers van de nalatenschap niet langer verhaal nemen op de nalatenschap. In Boek 4 BW is dit uitgangspunt terug te vinden in genoemd art. 4:222 BW, waaruit volgt dat onder andere art. 3:178 en art. 3:185 BW – en dat zijn de bepalingen die zien op de verdeling van de gemeenschap middels rechterlijke interventie – gedurende de vereffening *niet* van toepassing zijn.

Een belangrijke vraag is of het werkelijk noodzakelijk is dat de verdeling van de nalatenschap in alle gevallen moet wachten op voltooiing van de vereffening. Algemeen wordt aangenomen dat een verdelingsprocedure kan worden aangehouden in afwachting van de voltooiing van de vereffening, of dat een verdelingsvordering kan worden toegewezen onder de opschortende voorwaarde van voltooiing van de vereffening.¹³⁶ Partiële verdeling wordt ook mogelijk geacht indien niet hoeft te worden gevreesd voor benadeling van schuldeisers, bijvoorbeeld omdat de nalatenschap toereikend is om alle schuldeisers te voldoen.

¹³⁴ Zie voor deze voorschriften verder hoofdstuk 18 ('Verdeling van de nalatenschap', § 19).

¹³⁵ MvA II, Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 979.

¹³⁶ MvT Bezemwet, Parl. Gesch. InvW. Boek 4 BW, p. 2262.

De Hoge Raad heeft zich in een arrest van 19 mei 2017, [ECLI:NL:HR:2017:939](#), in leerstellende zin uitgelaten over de vraag of het mogelijk is om tijdens de vereffening van de nalatenschap reeds een aanvang te maken met de verdeling. De feiten van de zaak lagen als volgt. De nalatenschap van moeder is op 4 januari 2005 opengevallen. Vader was al eerder overleden. Hun drie kinderen zijn de enige erfgenamen van moeder. Twee van de drie kinderen hebben de nalatenschap beneficiair aanvaard. Het derde kind heeft de nalatenschap zuiver aanvaard. Vanwege de beneficiaire aanvaarding door één of meer erfgenamen dient de nalatenschap op grond van art. 4:195 lid 1 BW volgens afdeling 3 van titel 6 van Boek 4 BW vereffend te worden en zijn alle erfgenamen vereffenaar. Gesteld noch gebleken is in feitelijke instanties dat de vereffening van de nalatenschap was voltooid. Er zijn in elk geval (blijkens een tussenarrest van het hof) nog niet betaalde schulden van de nalatenschap.

Bij dagvaarding zijn diverse vorderingen ingesteld door één van de erfgenamen tegen de andere erfgenamen, die alle betrekking hebben op de verdeling van de nalatenschap van moeder. Het hof overweegt in appel ambtshalve dat art. 4:222 BW bepaalt dat gedurende de vereffening van titel 7 van Boek 3 BW slechts enkele bepalingen van toepassing zijn. Daaruit vloeit volgens het hof voort dat het gedurende de vereffening niet mogelijk is dat een deelgenoot op grond van art. 3:185 BW vordert dat de rechter de wijze van verdeling gelast of de verdeling vaststelt. Dat betekent dat de rechter partijen, zolang de vereffening niet is voltooid, ambtshalve niet-ontvankelijk moet verklaren in hun vorderingen voor zover die strekken tot verdeling en de bij die verdeling behorende toerekening van schulden op het aandeel van de deelgenoot-schuldenaar. Ter voorkoming van een verrassingsbeslissing hebben partijen de gelegenheid gekregen zich hierover uit te laten, waarna het hof definitief zou oordelen.

Bij eindarrest overweegt het hof dat voor voltooiing van de lichte vereffening nodig is dat een boedelbeschrijving wordt opgemaakt, dat per brief de bekende schuldeisers worden opgeroepen en dat de vorderingen worden voldaan. Vast staat dat niet, althans niet geheel aan al deze verplichtingen is voldaan. In elk geval heeft geen voldoening van alle vorderingen van schuldeisers plaatsgehad. Dat de schuldeisers tevens erfgenamen zijn, doet niet af aan de verplichting van de erfgenamen de nalatenschap overeenkomstig de voorschriften van afdeling 4.6.3 BW te vereffenen. De vereffening van de nalatenschap is daarmee niet voltooid. De erfgenamen hebben volgens het hof ook niet verklaard dat zij voornemens zijn op korte termijn de vereffening te voltooien of het ertoe te leiden dat ondanks de geschillen tussen de erfgenamen toch de vereffening kan worden afgerond. Het hof ziet dan ook geen aanleiding de zaak, in afwachting van de voltooiing van de vereffening, aan te houden of te beslissen op de vorderingen onder de opschortende voorwaarde van voltooiing van de vereffening.

In cassatie wordt erover geklaagd dat het hof geen aanleiding ziet de zaak aan te houden in afwachting van de voltooiing van de vereffening, of te beslissen op de vordering onder de opschortende voorwaarde van die voltooiing. De Hoge Raad overweegt daarover:

“Art. 4:202 lid 1, aanhef en onder a, BW bepaalt, voor zover in cassatie van belang, dat een nalatenschap moet worden vereffend volgens de voorschriften van afdeling 4.6.3 BW wanneer zij door een of meer erfgenamen onder voorrecht van boedelbeschrijving is aanvaard, tenzij er een tot voldoening van de opeisbare schulden en legaten bevoegde executeur is en deze kan aantonen dat de goederen der nalatenschap ruimschoots toereikend zijn om alle schulden der nalatenschap te voldoen. Volgens art. 4:195 lid 1 BW

zijn alle erfgenamen vereffenaar als een nalatenschap door een of meer erfgenamen beneficiair is aanvaard. Is een nalatenschap door een van de erfgenamen beneficiair aanvaard, dan rust dus op alle erfgenamen van die nalatenschap de verplichting tot vereffening en zijn zij allen vereffenaar.

De vereffenaar heeft tot taak de schulden van de nalatenschap te voldoen (HR 17 mei 2013, [ECLI:NL:HR:2013:BZ3643](#), NJ 2013/488). De verplichting tot vereffening van de nalatenschap in geval van beneficiaire aanvaarding door een of meer erfgenamen, strekt tot bescherming van de schuldeisers van de nalatenschap (MvA I, Parl. Gesch. Boek 4, p. 945). Daarbij is van belang dat schuldeisers van de nalatenschap hun vorderingen in geval van beneficiaire aanvaarding in beginsel slechts op de goederen der nalatenschap kunnen verhalen (art. 4:184 lid 1 BW), tenzij sprake is van bijzondere omstandigheden waarin verhaal op het vermogen van een erfgenaam mogelijk is (bijv. art. 4:184 leden 2 en 3 BW, en art. 4:220 lid 2 BW).

Uitgangspunt is dat de erfgenamen de vereffening van een beneficiair aanvaarde nalatenschap behoren te voltooien alvorens de nalatenschap te verdelen (MvA II, Parl. Gesch. Boek 4, p. 979), teneinde te waarborgen dat de vorderingen van de schuldeisers van de nalatenschap zoveel mogelijk daadwerkelijk uit de nalatenschap worden voldaan.

In het licht van het voorgaande rust op de erfgenaam die verdeling vordert van een nalatenschap die door een of meer erfgenamen beneficiair is aanvaard, in beginsel de plicht om feiten en omstandigheden te stellen waaruit kan volgen dat de schulden van de nalatenschap zijn voldaan.

De rechter kan een partij die niet voldoet aan die stelplicht bevelen haar stellingen zodanig toe te lichten dat de rechter in het verdelingsgeschil kan beoordelen of de vereffening is voltooid (art. 22 Rv). Is de vereffening naar het oordeel van de rechter niet voltooid of is over de voltooiing onvoldoende uitsluitsel verkregen, dan dient de rechter in overleg met partijen te onderzoeken of er mogelijkheden zijn om desondanks op de grondslag van de vordering en het verweer te beslissen op een wijze die ook voldoende rekening houdt met de belangen van schuldeisers van de nalatenschap. Daarbij kan worden gedacht aan het aanhouden van de zaak totdat alsnog vereffening heeft plaatsgevonden, aan een verdeling onder voorwaarden die de positie van schuldeisers waarborgt, of aan een gedeeltelijke verdeling die de rechten van schuldeisers van de nalatenschap onverlet laat. Voor zover deelgenoten in de nalatenschap schuldeisers van de nalatenschap zijn, bestaat eventueel de mogelijkheid dat hun aanspraken worden betrokken in de verdeling.

Gelet op het hiervoor (...) overwogene slaagt de klacht (...). Het hof heeft ten onrechte nagelaten in overleg met partijen te onderzoeken of over de vorderingen tot verdeling van de nalatenschap kan worden beslist op een wijze die ook voldoende rekening houdt met de belangen van schuldeisers van de nalatenschap."

Lessons learned

Uit deze uitspraak van de Hoge Raad volgt dat het uitgangspunt dat eerst moet worden vereffend voordat de nalatenschap kan worden verdeeld op zichzelf juist is, maar dat als blijkt dat de vereffening van de nalatenschap nog niet is voltooid, mag de rechter niet zomaar stoppen met zijn rechterlijke werkzaamheden. Hij dient in overleg met partijen te onderzoeken of er mogelijkheden zijn om desondanks te beslissen over de verdeling van de nalatenschap op een wijze die ook voldoende rekening houdt met de belangen van schuldeisers van de nalatenschap. De Hoge Raad noemt daarbij drie mogelijkheden:

- a. het aanhouden van de zaak – de verdeling van de nalatenschap – totdat alsnog vereffening van de nalatenschap heeft plaatsgevonden;
- b. een verdeling van de nalatenschap onder voorwaarden die de positie van schuldeisers waarborgen; en

Te denken valt aan een garantie of borgstelling van één of meer erfgenamen ten behoeve van de schuldeiser(s) van de nalatenschap.

- c. een gedeeltelijke verdeling van de nalatenschap die de rechten van de schuldeisers van de nalatenschap onverlet laat.

Te denken valt aan een gedeeltelijke verdeling, waarbij in de nalatenschap voldoende middelen overblijven om de schuldeisers te kunnen voldoen zodra hun vorderingen definitief zijn komen vast te staan.

Het erfrechtelijke beginsel ‘eerst vereffenen, dan verdelen’ kent sedert deze uitspraak van de Hoge Raad derhalve belangrijke nuanceringen. Wensen de erfgenamen tot verdeling over te gaan voordat de vereffening is voltooid, dan hebben zij de medewerking van de vereffenaar daarvoor nodig. Zijn de erfgenamen zelf vereffenaar, dan zal van art. 4:184 lid 2 onder d en art. 4:184 lid 3 BW disciplinerende werking uitgaan om benadeling van schuldeisers te voorkomen. Daarnaast speelt nog het verbod van *Selbsteintritt* (art. 3:68 BW) (vgl. § 5.6).

Het is bijvoorbeeld praktisch om in een geval dat de erfgenamen zelf de schuldeisers van de nalatenschap zijn hun financiële aanspraken bij de verdeling van de nalatenschap te betrekken. Financiële aanspraken van de erfgenamen kunnen voortvloeien uit de wettelijke verdeling, legaten, een ouderlijke boedelverdeling, een papieren schenking of andere schuldverhoudingen tussen de erflater en één of meer van de erfgenamen (denk aan ouder-kind leningen). Hetzelfde geldt als één van de erfgenamen niet een schuldeiser van de nalatenschap is, maar een schuldenaar.¹³⁷ Al deze financiële verhoudingen tussen de nalatenschap en de erfgenamen kunnen op een eenvoudige wijze bij de verdeling van de nalatenschap verdisconteerd worden. Zo oordeelde de rechtbank Noord-Holland bij vonnis van 14 april 2021, [ECLI:NL:RBNHO:2021:3103](#), dat tot verdeling van de nalatenschap van de moeder kon worden overgegaan:

“Vast staat immers, dat alle overige schulden zijn voldaan, dat alleen partijen nog als schuldeisers van deze nalatenschap resteren en dat partijen deelgenoten zijn in de nalatenschap van de moeder. Voorts staat niet ter discussie dat de nalatenschap aanmerkelijk positief is en voldoende liquide middelen aanwezig zijn (banksaldi) om de vorderingen van partijen te betalen. Aldus kan worden beslist op de vorderingen aangaande

¹³⁷ De rechtbank Noord-Holland overwoog dienaangaande bij vonnis van 6 januari 2021, [ECLI:NL:RBNHO:2021:1834](#): “Voor zover hierna mocht worden geoordeeld dat de nalatenschap een vordering op [gedaagde 1] heeft, is dit evenmin een reden voor niet-ontvankelijkheid. De vordering dient alsdan op de voet van artikel 4:228 lid 1 BW juncto 3:184 lid 1 BW bij de verdeling te worden betrokken, waarbij de schuld van [gedaagde 1] als deelgenoot wordt toegerekend op diens aandeel, waartoe de vordering van [eiser] ook strekt.”

de verdeling van de nalatenschap van de moeder, met dien verstande dat de aanspraken van partijen als schuldeiser van deze nalatenschap in de verdeling worden betrokken.”

10. Enige bijzondere aspecten van de vereffening

Enkele thema's van de vereffening van een nalatenschap verdienen nog enige toelichting. Te noemen zijn;

- de aansprakelijkheid van de vereffenaar (§ 10.1);
- de vereffening van de ontbonden huwelijksgemeenschap (§ 10.2); en
- partiële vereffening? (§ 10.3).

10.1 Aansprakelijkheid van de vereffenaar

Aan de vereffenaar zijn in de vereffeningprocedure – zo is gebleken – vele taken opgedragen. Voor de uitoefening van bepaalde taken gelden diverse in Boek 4 BW opgenomen 'regels' die nageleefd moeten worden. Op andere terreinen geldt dat de vereffenaar bij het vervullen van zijn taak een zekere beleidsvrijheid zal hebben. Verdedigd kan worden dat de voor de executeur geldende handelingsnorm uit de uitspraak van de Hoge Raad van 21 november 2008, [ECLI:NL:HR:2008:BD5985](#)¹³⁸, eveneens geldt voor de vereffenaar (§ 4). Die norm luidt, in aangepaste vorm:

“De [vereffenaar] (...) is bevoegd met uitsluiting van anderen het beheer over de goederen van de nalatenschap te voeren. Op grond van deze bevoegdheid mag hij het beheer naar eigen inzicht voeren en de keuzes maken die hem ten behoeve van dat beheer geraden voorkomen, zij het dat hij daarbij de zorg van een goed [vereffenaar] moet betrachten. Hij is bevoegd om goederen van de nalatenschap te verkopen ten behoeve van de afwikkeling van de nalatenschap, bijvoorbeeld teneinde een schuld uit een legaat of een (andere) schuld van de nalatenschap te voldoen.”

Aansprakelijkheidsnormen stellen grenzen aan de handelingsvrijheid van de vereffenaar. Als vertrekpunt voor de civielrechtelijke aansprakelijkheid van de vereffenaar geldt, dat hij tot taak heeft de nalatenschap als *“een goed vereffenaar te beheren en te vereffenen”* (art. 4:211 lid 1 BW). Het is verder van belang een onderscheid te maken tussen: (i) de aansprakelijkheid van de vereffenaar in zijn hoedanigheid (*qualitate qua*) en (ii) de persoonlijke aansprakelijkheid van de vereffenaar (*pro se*).

Aansprakelijkheid van de vereffenaar qualitate qua

Bij de aansprakelijkheid van de vereffenaar q.q. gaat het om een door de vereffenaar in de uitoefening van zijn taak gepleegde onrechtmatige daad (art. 6:162 e.v. BW) of een toerekenbare tekortkoming in de nakoming van een verbintenis (art. 6:74 e.v. BW). Dit handelen van de vereffenaar zal in beginsel aan de boedel worden toegerekend. Hiervoor gelden de gewone aansprakelijkheidsregels waarbij de bijzondere taak en positie van de

¹³⁸ Zie daarvoor hoofdstuk 13 ('De almacht van de executeur', § 3.1).

vereffenaar gewicht in de schaal zal leggen. Een dergelijke aansprakelijkheid van de vereffenaar q.q. zal tot het ontstaan van een concurrente boedelschuld leiden. Is de boedel negatief en kunnen de boedelschulden niet integraal worden voldaan of als de vereffenaar grove fouten heeft gemaakt, dan kan de vraag ook opkomen of de vereffenaar ook persoonlijk is aan te spreken.

Persoonlijke aansprakelijkheid van de vereffenaar

Inmiddels heeft het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden bij arrest van 29 oktober 2019, [ECLI:NL:GHARL:2019:9205](#), voor de beoordeling van de vraag of een vereffenaar, die niet tevens erfgenaam is¹³⁹, onrechtmatig heeft gehandeld en persoonlijk aansprakelijk is voor de daardoor veroorzaakte schade aansluiting gezocht bij de zogeheten Maclou-norm die voor een curator in een faillissement geldt.¹⁴⁰ Deze norm is in het arrest van de Hoge Raad van 16 december 2011, [ECLI:NL:HR:2011:BU4204](#), als volgt verwoord:

“De faillissementscurator kan wegens een onzorgvuldige uitoefening van zijn wettelijke taak tot beheer en vereffening van de boedel persoonlijk aansprakelijk zijn jegens degenen in wier belang hij die taak uitoefent, te weten de (gezamenlijke) schuldeisers, en jegens derden met de belangen van wie hij bij de uitoefening van die taak rekening heeft te houden, zoals de gefailleerde. Voor zover de faillissementscurator bij de uitoefening van zijn taak niet is gebonden aan regels, komt hem in beginsel een ruime mate van vrijheid toe. De curator dient zich te richten naar het belang van de boedel, maar het is in beginsel aan zijn inzicht overgelaten op welke wijze en langs welke weg dat belang het beste kan worden gediend. Hetzelfde geldt voor de wijze waarop hij rekening houdt met andere bij het beheer en de afwikkeling van de boedel betrokken belangen en voor de wijze waarop hij bij dat beheer of die afwikkeling uiteenlopende, soms tegenstrijdige belangen tegen elkaar afweegt. Bij het te gelde maken van het actief van de boedel, waarop de verwijten zien die [verweerder in cassatie] de Curator in deze zaak maakt, komt de faillissementscurator de hier bedoelde vrijheid toe.

De norm van het Maclou-arrest ziet op genoemde persoonlijke aansprakelijkheid van de curator wegens een onjuiste taakuitoefening in een geval dat de [hiervoor] bedoelde vrijheid voor hem bestond. Bij de toepassing van deze norm heeft de rechter de vraag te beantwoorden of, uitgaande van bedoelde vrijheid, een over voldoende inzicht en ervaring beschikkende curator die zijn taak met nauwgezetheid en inzet verricht, in de gegeven omstandigheden in redelijkheid tot de desbetreffende gedragslijn zou hebben kunnen komen. Bij deze toetsing past, zoals uit de norm van het arrest naar haar aard volgt, inderdaad terughoudendheid, zoals de klacht betoogt. Voor persoonlijke aansprakelijkheid is immers vereist dat de curator ook persoonlijk een verwijt kan worden gemaakt van zijn handelen. Daarvoor is vereist dat hij gehandeld heeft terwijl hij het onjuiste van zijn handelen inzag dan wel redelijkerwijze behoorde in te zien.”

Het hof Arnhem-Leeuwarden heeft deze norm voor de vereffenaar in een nalatenschap¹⁴¹ aldus vertaald:

¹³⁹ Zie voor deze nuancering voorzieningenrechter van de rechtbank Midden-Nederland 8 juli 2020, [ECLI:NL:RBMNE:2020:2736](#).

¹⁴⁰ De Maclou-norm is geformuleerd in HR 19 april 1996, [ECLI:NL:HR:1996:ZC2047](#).

¹⁴¹ Zie voor een vergelijkbare invulling van deze aansprakelijkheidsnorm voor vereffenaars gerechtshof 's-Hertogenbosch 1 juni 2021, [ECLI:NL:GHSHE:2021:1623](#).

“De vereffenaar kan wegens een onzorgvuldige uitoefening van zijn wettelijke taak tot beheer en vereffening van de nalatenschap persoonlijk aansprakelijk zijn jegens degenen in wier belang hij die taak uitoefent, te weten de schuldeisers van de nalatenschap, de erfgenamen en jegens derden met wier belangen hij bij de uitoefening van die taak rekening heeft te houden. De persoon die met de [Y] deelgenoot was in een gemeenschap (hier [X] respectievelijk Bevago in het appartement) die tijdens de vereffening wordt verdeeld is zo’n derde.

Voor zover de vereffenaar bij de uitoefening van zijn taak niet is gebonden aan regels, komt hem in beginsel een ruime mate van vrijheid toe. Het is in beginsel aan het inzicht van de vereffenaar overgelaten op welke wijze en langs welke weg die belangen het beste kunnen worden gediend. Bij het te gelde maken van een goed van de nalatenschap, zoals hier de onverdeelde helft in het appartement, heeft de vereffenaar de hier bedoelde vrijheid.

Om vast te stellen of de vereffenaar in weerwil van die vrijheid persoonlijk aansprakelijk is wegens een onjuiste taakuitoefening, moet de vraag worden beantwoord of, uitgaande van bedoelde vrijheid, een over voldoende inzicht en ervaring beschikkende vereffenaar die zijn taak met nauwgezetheid en inzet verricht, in de gegeven omstandigheden in redelijkheid tot de desbetreffende gedragslijn zou hebben kunnen komen.

Bij deze toetsing past terughoudendheid. Voor persoonlijke aansprakelijkheid is immers vereist dat de vereffenaar ook persoonlijk een verwijt kan worden gemaakt van zijn handelen. Daarvoor is vereist dat hij gehandeld heeft terwijl hij het onjuiste van zijn handelen inzag dan wel redelijkerwijze behoorde in te zien.”

Hieruit blijkt dat een vereffenaar fouten mag maken. Fouten hebben niet meteen persoonlijke aansprakelijkheid tot gevolg. Voor persoonlijke aansprakelijkheid is vereist dat de vereffenaar persoonlijk een verwijt kan worden gemaakt. Daarvoor is nodig dat de vereffenaar gehandeld heeft terwijl hij het onjuiste van zijn handelen inzag dan wel redelijkerwijze behoorde in te zien. Ook blijkt uit deze uitspraak dat voor zover de vereffenaar bij zijn taakuitoefening niet is gebonden aan regels hem in beginsel ruime beleidsvrijheid toekomt. In die situatie dient zijn handelen terughoudend te worden getoetst. Vanzelfsprekend is de vereffenaar niet een alleenheerser over de vereffening van een nalatenschap. Hij heeft de opdracht het nalatenschapsvermogen als een goed vereffenaar te beheren en te vereffenen, in de eerste plaats ten behoeve van de schuldeisers.

Is de vereffenaar wel gebonden aan regels, dan bestaat de vrijheid om naar eigen inzicht te handelen niet. Komt de vereffenaar een tot hem gerichte regel niet na, dan zal hij in beginsel op die grond persoonlijk aansprakelijk zijn jegens degenen met de belangen van wie hij bij de naleving van die regel rekening diende te houden. Het overtreden van een regel zal niet steeds en onder alle omstandigheden tot persoonlijke aansprakelijkheid leiden. De omstandigheden van het geval zullen een rol spelen en de vereffenaar zal een persoonlijk verwijt moeten treffen.¹⁴² Niet elke tekortkoming in de naleving van een wettelijke verplichting van Boek 4 BW zal zodanig verwijtbaar zijn dat de vereffenaar reeds op grond daarvan aansprakelijk is. Een relevant gezichtspunt zal daarbij kunnen zijn of aan

¹⁴² In de bewuste zaak werd de vereffenaar (een notaris) persoonlijk aansprakelijk geacht wegens niet nakoming van een in een vaststellingsovereenkomst gedane onvoorwaardelijke toezegging om mee te werken aan de verkoop en levering van een appartement.

het verlaat melden van het bestaan van een negatieve nalatenschap of het verlaat opmaken van een boedelbeschrijving nadelige gevolgen voor de nalatenschap verbonden zijn.¹⁴³

In aanvulling op het voorgaande is in afdeling 4.6.3 BW een specifieke bepaling over de persoonlijke aansprakelijkheid van de vereffenaar opgenomen.

Wanneer de wettelijk vertegenwoordiger van een erfgenaam of een door de rechter benoemde vereffenaar aan schuldeisers van de nalatenschap schade heeft toegebracht, doordat hij opzettelijk goederen van de nalatenschap aan het verhaal van schuldeisers heeft onttrokken, kunnen zij van hem de voldoening van hun vordering eisen, voor zover hij niet bewijst dat hun schade op een lager bedrag moet worden gesteld (art. 4:212 BW). De vereffenaar wordt daarmee persoonlijk aansprakelijk voor de hierdoor opgetreden schade. Deze aansprakelijkheid treedt niet op jegens de door de vereffenaar vertegenwoordigde erfgenaam.

De aansprakelijkheid van de vereffenaar-erfgenaam uit hoofde van art. 4:184 lid 2 onder d BW blijft daarnaast bestaan.¹⁴⁴ Schiet de beneficiair aanvaard hebbende erfgenaam-vereffenaar in de vervulling van zijn verplichtingen als zodanig ernstig en verwijtbaar tekort, dan wordt hij met zijn eigen vermogen aansprakelijk jegens de nalatenschapsschuldeisers.

10.2 De vereffening van de ontbonden huwelijksgemeenschap

Is de erflater gehuwd geweest in de wettelijke (algehele of beperkte) gemeenschap van goederen, dan kan de rechtbank op verzoek van de vereffenaar van de nalatenschap een vereffenaar van de door het overlijden ontbonden huwelijksgemeenschap benoemen, in welk geval deze huwelijksgemeenschap met overeenkomstige toepassing van het in afdeling 4.6.3 BW bepaalde wordt vereffend (art. 4:213 BW). Vaak zal de vereffenaar van de nalatenschap ook tot vereffenaar van de ontbonden huwelijksgemeenschap worden benoemd. Een goed onderscheid zal moeten worden gemaakt tussen de goederen die aan de langstlevende echtgenoot toekomen vanwege de toedeling uit de huwelijksgemeenschap én de goederen die aan de langstlevende echtgenoot toekomen vanwege de (wettelijke) verdeling van de nalatenschap. Op deze goederen zal door schuldeisers van de nalatenschap verhaal kunnen worden gezocht in het kader van de afwikkeling van de nalatenschap alvorens gebruik te maken van de mogelijkheid om verhaal te zoeken op het eigen vermogen van de langstlevende echtgenoot, waarvan het aandeel in de huwelijksgemeenschap deel uitmaakt.

De eerste zin van art. 4:213 BW is niet van toepassing indien de huwelijksgemeenschap reeds voor het overlijden van de erflater was verdeeld. Dat is bijvoorbeeld het geval indien er staande huwelijk huwelijkse voorwaarden waren overeengekomen waarbij scheiding van goederen was overeengekomen en er reeds een verdeling van de huwelijksgemeenschap heeft plaatsgehad. In dat geval zal geen onduidelijkheid kunnen ontstaan.

¹⁴³ Zie gerechtshof Amsterdam 11 januari 2022, [ECLI:NL:GHAMS:2022:139](#), als typisch voorbeeld van een restrictieve toetsing van het handelen van een vereffenaar-erfgenaam bij de vereffening van een beneficiair aanvaarde nalatenschap. Zie ook gerechtshof Arnhem 6 maart 2012, [ECLI:NL:GHARN:2012:575](#), waaruit volgt dat het in strijd met art. 4:211 lid 3 BW lang wachten met het opmaken van een boedelbeschrijving onvoldoende is om aan te nemen dat de vereffenaar ernstig tekort is geschoten en hem daarvan een verwijt treft.

¹⁴⁴ Zie daarvoor hoofdstuk 11 ('Doet-ie 't of doet-ie 't niet? Over erfopvolging, zuivere of beneficiaire aanvaarding en verwerping van de nalatenschap', § 9).

10.3 Partiële vereffening?

Gedurende een korte periode heeft een aantal rechtbanken verzoeken tot benoeming van een vereffenaar toegewezen, waarna slechts een partiële vereffening van de nalatenschap werd uitgevoerd.¹⁴⁵ Andere rechtbanken hebben deze verzoeken afgewezen.¹⁴⁶ De verzoeken werden veelal ingediend door een hypotheekhouder die alleen de tot de nalatenschap behorende (en veelal na de kredietcrisis in de periode van 2008 tot en met 2011 onder water staande) woning onderhands wenste te laten verkopen. De hypotheekhouder geeft de voorkeur aan een onderhandse verkoop van de woning boven openbare verkoop wegens het kosten- en opbrengstenaspect. Aan deze praktijk is inmiddels een einde gekomen. Een partiële vereffening van één nalatenschapsgoed strookt niet met het doel van de vereffening om de nalatenschap in het belang van alle schuldeisers op een ordelijke wijze af te wikkelen. Ook een faillissement strekt zich uit tot het gehele vermogen van een schuldenaar, en niet tot één onderdeel daarvan.

11. Kleine boedels; kosteloze vereffening of opheffing van de vereffening

Art. 4:209 BW geeft een regeling voor het geval nalatenschappen een zeer gering batig saldo hebben, oftewel de kleine boedels. Met deze regeling wordt voorkomen dat te hoge vereffeningskosten als schulden van de nalatenschap een te zware last voor de nalatenschap worden.¹⁴⁷ In die gevallen zou het maken van verdere vereffeningskosten geen enkel nuttig doel dienen.

Indien de geringe waarde van de baten van een nalatenschap daartoe aanleiding geeft, kan de kantonrechter op grond van art. 4:209 lid 1 BW op verzoek van de vereffenaar of een belanghebbende:

- de kosteloze vereffening van de nalatenschap bevelen; of
- de opheffing van de vereffening bevelen.

Het zijn met name de schuldeisers van de nalatenschap die als belanghebbenden kunnen worden aangemerkt.

Indien een rechter-commissaris is benoemd, komt deze bevoegdheid, op voordracht van de rechter-commissaris, toe aan de rechtbank (eveneens art. 4:209 lid 1 BW).

Voordat een beslissing op het verzoek tot kosteloze vereffening van de nalatenschap dan wel opheffing van de vereffening door de kantonrechter (of de rechtbank) wordt genomen, worden de navolgende personen gehoord of behoorlijk opgeroepen:

- de verzoeker;
alsmede voor zover zij bestaan of bekend zijn:
- de erfgenamen;
- de vereffenaar; en

¹⁴⁵ Zie voor toewijzingen: rechtbank Oost-Brabant 22 augustus 2013, [ECLI:NL:RBOBR:2013:4959](#), rechtbank Limburg 14 augustus 2013, [ECLI:NL:RBLIM:2013:4814](#) en rechtbank Gelderland 20 juni 2013, [ECLI:NL:RBGEL:2013:CA3965](#).

¹⁴⁶ Zie voor afwijzingen: rechtbank Midden-Nederland 1 november 2013, [ECLI:NL:RBMNE:2013:5433](#) en rechtbank Amsterdam 26 september 2013, [ECLI:NL:RBAMS:2013:6490](#).

¹⁴⁷ De regeling is vergelijkbaar met die van art. 16 t/m art. 18 Fw. Zie Parl. Gesch. Boek 4 BW, p. 992.

- de boedelnotaris.

Opmerkelijk is dat de schuldeisers – in wezen de primaire belanghebbenden bij een dergelijk verzoek – blijkens de wettekst van art. 4:209 lid 1 BW niet opgeroepen behoeven te worden.¹⁴⁸

Opheffing van de vereffening

Bij het bevel tot opheffing van de vereffening stelt de kantonrechter (of de rechtbank) tevens het bedrag van de reeds gemaakte vereffeningskosten vast.¹⁴⁹ Dit bedrag wordt dan ten laste van de boedel gebracht of, wanneer het saldo van de boedel daarvoor onvoldoende is, ten laste van de erfgenamen, maar uitsluitend voor zover deze met hun gehele vermogen aansprakelijk zijn, oftewel de zuiver aanvaard hebbende erfgenamen (art. 4:209 lid 2 j° art. 4:184 lid 2 BW). Deze erfgenamen zullen een aan hun erfdeel evenredig deel van de vereffeningskosten moeten betalen. De beschikking van de kantonrechter waarbij de opheffing van de vereffening wordt bevolen, levert een executoriale titel voor de vereffeningskosten jegens de erfgenamen op.

Na de opheffing van de vereffening is het bepaalde van art. 4:226 BW, dat handelt over de afgifte van een overschot, van overeenkomstige toepassing (§ 5.15).

De opheffing van de vereffening wordt op dezelfde wijze als de benoeming van een vereffenaar bekend gemaakt (art. 4:209 lid 4 j° art. 4:206 lid 6 BW) (§ 3). Die bekendmaking houdt in: (i) inschrijving van de opheffing van de vereffening in het boedelregister en (ii) publicatie van de opheffing van de vereffening in de Staatscourant.

Heropening van de vereffening na opheffing

Het is mogelijk dat na de opheffing van de vereffening wederom wordt verzocht om benoeming van een vereffenaar, bijvoorbeeld omdat alsnog activa opduiken of er nagekomen baten zijn. Heropening van de vereffening van de nalatenschap is mogelijk, maar in dat geval is de verzoeker verplicht aan te tonen dat er voldoende baten aanwezig zijn om de kosten van de vereffening te bestrijden (art. 4:209 lid 5 BW).

Kosteloze vereffening

Bij kosteloze vereffening wordt gewoon vereffend volgens de wettelijke regeling. De kosten van publicaties kunnen evenwel ten laste van de Staat worden gebracht. Bij een beneficiair aanvaarde nalatenschap waarbij de erfgenamen vereffenaars zijn, zijn er – tenzij de kantonrechter heeft bepaald dat de vereffening gepubliceerd moet worden – geen publicatiekosten. Concreet gaat het hier dus om het verzoek de griffierechten ten laste te mogen brengen van de Staat.

Kosteloze vereffening wil overigens niet zeggen dat de vereffenaar zijn werkzaamheden kosteloos dient te verrichten.

In de rechtspraak is de vraag aan de orde gesteld of het op grond van art. 4:209 lid 1 BW mogelijk is dat de kantonrechter in één beschikking zowel de kosteloze vereffening van de

¹⁴⁸ Zie gerechtshof Den Haag 8 april 2015, [ECLI:NL:GHDHA:2015:1032](#).

¹⁴⁹ Het aldus vastgestelde bedrag aan vereffeningskosten kan door schuldeisers worden betwist en het rechtsmiddel van hoger beroep kan tegen die vaststelling worden ingesteld.

nalatenschap als de opheffing van de vereffening beveelt. In het berechte geval was erflaatster op 18 november 2011 overleden. Het saldo van haar nalatenschap (bezittingen minus schulden) bedroeg € 12.000 negatief. Op haar bankrekening stond slechts een tegoed van € 136. Omdat de geringe waarde van de baten daartoe aanleiding gaf, heeft één van de erfgenamen in de beneficiair aanvaarde nalatenschap de kantonrechter verzocht om: (i) opheffing van de vereffening te bevelen én (ii) de vereffening van de nalatenschap kosteloos te laten geschieden.

De kantonrechter heeft het verzoek om opheffing van de vereffening van de nalatenschap toegewezen, maar het verzoek om kosteloze vereffening van de nalatenschap afgewezen. Naar het oordeel van de kantonrechter biedt art. 4:209 lid 1 BW geen ruimte om in één beschikking zowel opheffing van de vereffening van de nalatenschap als de kosteloze vereffening daarvan te bevelen. Bovendien zou volgens de kantonrechter een dergelijke beslissing meebrengen dat een kosteloze vereffening wordt uitgesproken met het (oneigenlijke) doel om de daaraan verbonden griffierechten ten laste van de Staat te brengen. Tegen deze beslissing is door de procureur-generaal bij de Hoge Raad beroep in cassatie in het belang der wet ingesteld.

De Hoge Raad heeft in zijn beschikking van 4 mei 2018, [ECLI:NL:HR:2018:681](#), geoordeeld dat de kantonrechter rechtens juist heeft beslist dat in één beschikking *niet* zowel de kosteloze vereffening van de nalatenschap als de opheffing van de vereffening kan worden bevolen. Deze rechtsfiguren zien volgens de Hoge Raad op uiteenlopende situaties en art. 4:209 lid 1 BW plaatst de kosteloze vereffening van de nalatenschap als alternatief tegenover de opheffing van de vereffening. *Kosteloze vereffening van de nalatenschap* is naar het oordeel van de Hoge Raad aangewezen als te verwachten valt dat de boedel zo weinig baten omvat dat de kosten van de vereffening, waaronder ook de verschuldigde griffierechten, deze baten geheel of nagenoeg geheel zouden doen verdwijnen. *Opheffing van de vereffening* is aangewezen indien tijdens de vereffening blijkt dat in de boedel geen (te realiseren) actief aanwezig is of dit actief in geen geval toereikend zal zijn om de kosten van de vereffening te dragen. Door de opheffing wordt de vereffening van de nalatenschap beëindigd.

Op één onderdeel wijkt de Hoge Raad af van het oordeel van de kantonrechter. Anders dan de kantonrechter heeft geoordeeld, was er in deze zaak volgens de Hoge Raad geen griffierecht verschuldigd. De Hoge Raad trekt daarvoor een parallel met de Faillissementswet. Art. 17 Fw bepaalt dat als op de voet van art. 16 lid 1 Fw de kosteloze behandeling van het faillissement wordt bevolen dit een vrijstelling van griffierecht tot gevolg heeft. Op die manier wordt voorkomen dat de curator uit de baten van de boedel griffierecht moet betalen. De wettelijke regeling van de vereffening (afdeling 6.3 van Boek 4 BW) bevat echter niet een met art. 17 Fw vergelijkbare bepaling. Nu echter uit de wetsgeschiedenis blijkt dat de bijzonderheden van art. 4:209 lid 1 BW zijn ontleend aan de regeling van art. 16 t/m art. 18 Fw moet volgens de Hoge Raad worden aangenomen dat de wetgever heeft bedoeld dat het bevel tot kosteloze vereffening van de nalatenschap evenals het bevel tot kosteloze behandeling van het faillissement een vrijstelling van het griffierecht tot gevolg heeft. Deze vrijstelling geldt ook voor de indiening van een verzoek om opheffing van de vereffening. In beide gevallen is bij honorering van het verzoek geen griffierecht verschuldigd.

12. Stichting tot afwikkeling van een nalatenschap

In dit verband mag ten slotte niet onvermeld blijven de in de literatuur gesignaleerde mogelijkheid om de nalatenschap op een eenvoudige en soepele wijze af te wikkelen, en wel met behulp van een stichting die als tussengeschoven administratiekantoor optreedt.¹⁵⁰ De vereffening en de verdeling van de nalatenschap vindt dan feitelijk op een geheel andere wijze plaats dan voorzien in het wettelijke stelstel van Boek 4 BW.

Het juridische en economische belang bij de nalatenschap wordt gesplitst door bij testament een voor dat doel opgerichte (postmortale) stichting tot enig (of universeel) erfgenaam te benoemen. Deze stichting dient de nalatenschap te vereffenen en aan het einde daarvan het overschot te verdelen onder de door de erflater aangewezen legatarissen. Goederenrechtelijk is de stichting enig erfgenaam en kan zij dus als rechtsopvolger onder algemene titel van de erflater alle macht over de nalatenschap uitoefenen. Omdat de nalatenschap maar één erfgenaam kent, is van een verdeling in strikt juridische zin geen sprake (vgl. art. 3:182 BW). Het economische belang bij de nalatenschap is gelegen bij de legatarissen. Na het overlijden van erflater kan ten behoeve van de stichting als enig erfgenaam terstond een verklaring van erfrecht worden afgegeven, ook al zouden één of meer legatarissen – en dat zijn de erfgenamen in economische zin – nog opgespoord moeten worden. Met de stichting tot afwikkeling van een nalatenschap wordt in feite op vrijwillige basis gekozen voor toepasselijkheid van de wettelijke regels van de vereffeningprocedure. Immers, bij testament is het vanwege het gesloten stelsel van uiterste wilsbeschikkingen (vgl. art. 4:42 lid 1 BW) niet mogelijk een uiterste wilsbeschikking te maken waarbij in vereffening wordt voorzien.

Ook de aanwezigheid van één of meer legitimarissen is voor het aan- en optreden van de stichting als enig erfgenaam geen sta-in-de-weg. De legitimarissen kunnen slechts aanspraak maken op een civielrechtelijke schadevergoedingsactie (vgl. art. 4:63 lid 1 BW en art. 4:7 lid 1 onder g BW). Zij hebben geen aanspraak op goederen, en zijn dus 'uitgeboedeld'.¹⁵¹

¹⁵⁰ Zie daarvoor L.C.A. Verstappen, De stichting tot afwikkeling van een nalatenschap, WPNR 1996/6245, p. 838-841 en WPNR 1996/6246, p. 856-857 en meer recent W. Burgerhart en L.C.A. Verstappen, Afwikkelingsbewind of afwikkelingsstichting. Om het even, of niet?, WPNR 2015/7064, p. 505-510.

¹⁵¹ Zie hoofdstuk 12 ('Het wettelijke minimum in het erfrecht: de legitieme portie', § 1).